



TURUN KAUPPAKORKEAKOULU
Turku School of Economics

KIIRE – STATUKSEN OSOITUSTA, HUONOA ORGANISOINTIA VAI LIIAN PALJON TÖITÄ?

Tutkimus yrittäjien kiirekokemuksista

Liiketaloustiede, johtamisen ja
organisoinnin pro gradu -tutkielma

Laatija
Katri Suvanto

Ohjaaja
KTT Anne Kovalainen

21.1.2008
Turku

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO.....	5
1.1	Taustaa.....	5
1.2	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	7
1.3	Rajaukset.....	8
2	KIIRE, AIKA JA AJANKÄYTTÖ.....	10
2.1	Kiireen määrittelystä ja roolista	10
2.2	Aika ja ajankulku.....	12
2.2.1	Aikasuhteet.....	13
2.2.2	Arkipäivän aikarakenteet	15
2.3	Kiire suomalaisessa työelämässä.....	17
2.3.1	Kiireen käsitteestä työelämässä	17
2.3.2	Kiire suomalaisessa työelämän tutkimuksessa.....	19
2.3.3	Työkyky ja siihen vaikuttavia tekijöitä.....	23
3	YRITTÄJYYS KIIRETUTKIMUKSEN KONTEKSTISSA	25
3.1	Suomalainen yrittäjyys.....	25
3.1.1	Yrittäjyyden nykytila Suomessa	25
3.1.2	Yrityskannan rakenne	27
3.2	Inhimillinen yrittäjä	29
3.2.1	Yrittäjän määrittelyä	29
3.2.2	Yrittäjän jaksaminen	31
3.2.3	Yrittäjän ajankäyttö ja kiire.....	32
3.3	Aiemman kiiretutkimuksen soveltuvuus yrittäjätutkimuksessa.....	34
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	37
4.1	Tieteenfilosofiset ja metodologiset valinnat	37
4.1.1	Metodologiset valinnat.....	37
4.1.2	Ontologia ja epistemologia.....	40
4.2	Tutkimuksen kohdejoukko.....	40
4.3	Luotettavuuden arviointi	41
4.3.1	Validiteetti ja reliabiliteetti.....	41
4.3.2	Kato.....	42
5	AINEISTON KUVAILU JA FAKTORIANALYYSI.....	44
5.1	Yritykset.....	44

5.2	Yrittäjät	45
5.3	Kiireen hallinta	47
5.4	Avoimet vastaukset.....	48
5.4.1	Kiireen aiheuttamat oireet	49
5.4.2	Yrittäjän ja palkansaajan kiireen eroavaisuudet	50
5.5	Faktorianalyysi	51
5.5.1	Ajankäyttö työssä.....	52
5.5.2	Ajankäyttö vapaa-aikana	53
5.5.3	Kiiremuuttajat.....	54
6	AJANKÄYTTÖ TYÖSSÄ JA VAPAA-AIKANA.....	56
6.1	Ajankäyttö työssä	56
6.1.1	Itsenäisesti hoidettavat työt	57
6.1.2	Ihmisten parissa tehtävät työt	58
6.1.3	Puhelin	59
6.2	Ajankäyttö vapaa-aikana.....	61
6.2.1	Perhe	62
6.2.2	Muut läheiset	63
6.2.3	Oma aika	65
7	KIIREEN ULOTTUVUUDET JATKOANALYYSISSA.....	67
7.1	Kiireisyys	68
7.2	Kiireen positiivisuus	70
7.3	Työkiireen hallintamahdollisuudet	73
7.4	Itse aiheutettu valekiire	75
7.5	Oman työn organisointi.....	77
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO.....	80
8.1	Takaisin tutkimuskysymyksiin.....	80
8.2	Jatkotutkimusideoita ja yhteenveto	82
LIITE 1	KYSELY YRITTÄJIEN KIIREKOKEMUKSISTA	84
LIITE 2	KMO, BARTLETTIN TESTI, KOMMUNALITEETIT JA ROTATOITU KOMONENTTIMATRIISI 'AJANKÄYTTÖ TYÖSSÄ'	89
LIITE 3	KMO, BARTLETTIN TESTI, KOMMUNALITEETIT JA ROTATOITU KOMONENTTIMATRIISI 'AJANKÄYTTÖ VAPAA-AIKANA'	90

LIITE 4	KMO, BARTLETTIN TESTI, KOMMUNALITEETIT JA ROTATOITU KOMONENTTIMATRIISI 'KIIRE-MUUTTUJAT'	91
---------	---	----

LÄHTEET	93
---------------	----

Kuvioluettelo

Kuvio 1	Kiireen hallinnan keinot (Järnefelt 2002)	22
Kuvio 2	Yritykset henkilöstön suuruusluokittain vuonna 2004 (Tilastokeskus).....	28
Kuvio 3	Itsenäisesti hoidettaviin töihin käytetty aika suhteessa toiveisiin	57
Kuvio 4	Ihmisten parissa tehtäviin töihin käytetty aika suhteessa toiveisiin	58
Kuvio 5	Puhelimessa käytetty aika suhteessa toiveisiin	60
Kuvio 6	Perheen kanssa vietetty aika suhteessa toiveisiin	62
Kuvio 7	Muiden läheisten kanssa vietetty aika suhteessa toiveisiin.....	64
Kuvio 8	Oman ajan viettäminen suhteessa toiveisiin	65
Kuvio 9	Kiireisyys	68
Kuvio 10	Kiireen positiivisuus	71
Kuvio 11	Työkiireen hallintamahdollisuudet.....	74
Kuvio 12	Itse aiheutetun valekiireen esiintyminen.....	76
Kuvio 13	Oman työn organisointi	78

Taulukkoluetelo

Taulukko 1	Liikevaihdon määrä vastanneilla yrityksillä	44
Taulukko 2	Yrittäjävuodet.....	46
Taulukko 3	Kiireeseen sopeutumiseen käytetyt keinot	47
Taulukko 4	Muuttujien lataukset ja faktorit (ajankäyttö työssä)	53
Taulukko 5	Muuttujien lataukset ja faktorit (ajankäyttö vapaa-aikana).....	54
Taulukko 6	Kiiremuuttujien lataukset ja faktorit	55
Taulukko 7	Ihmisten parissa tehtävät työt sukupuolen mukaan	59
Taulukko 8	Puhelimessa käytetty aika sukupuolen mukaan	60
Taulukko 9	Puhelimessa käytetty aika toimialan mukaan.....	61
Taulukko 10	Perheen kanssa vietetyn ajan riittävyys ja lasten määrä	63
Taulukko 11	Oman ajan riittävyys sukupuolen mukaan	66
Taulukko 12	Oman ajan riittävyys työpäivien määrän mukaan	66
Taulukko 13	Kiireisyys ja oman ajan riittävyys	70
Taulukko 14	Kiireisyys ja sen positiivisuus	72
Taulukko 15	Työkiireen hallintamahdollisuudet suhteessa oman ajan viettoon ..	74
Taulukko 16	Työkiireen hallintamahdollisuudet ja perheen kanssa vietetty aika	75
Taulukko 17	Valekiireen ja töiden suunnittelun yhteys	77
Taulukko 18	Työn organisointi ja työpäivien venyttäminen	79

1 JOHDANTO

1.1 Taustaa

Kiire tuntuu nykyään olevan normaali ilmiö länsimaisen ihmisen elämässä. Ajan hengen mukaan arvostetaan aktiivista elämäntapaa; mitä enemmän ihmisellä on aktiviteetteja, sitä parempi ihminen hän on. Kiireestä on tullut hyve. Kiireellä pyritään todistelemaan omaa tärkeyttä ja tarpeellisuutta ihmisenä, ja monesti kiire myös tulkitaan merkinä siitä, että ihmisen aika on kallisarvoista (ks. esim. Levine 2005). Jos ei ole koskaan kiireinen, vaikuttaa turhalta ja tarpeettomalta yksilöltä. Nykyajan kiireisyys on osittain erikoista, kun ottaa huomioon, miten paljon nyt on käytettävissä aikaa säästäviä teknisiä keksintöjä, joita ei ennen edes tunnettu (Kauhanen 2005). Osaltaan kuitenkin tekniikan kehittymisellä on ollut oma osansa elämänrytmin nopeutumisessa ja se on vaikuttanut kiireisen ja aikapulasta kärsivän yhteiskunnan syntymiseen (Eriksen 2003). Joidenkin näkemysten mukaan kiire johtuu osittain elintason noususta ja siitä, että rahaa on käytettävissä enemmän kuin sen tuhlaamiseen käytettävää aikaa (Hamermesh & Lee 2003). Osaltaan kiirekokemusten lisääntyminen voi johtua myös vapaa-ajan arvostuksen kasvusta. Vuosina 1975–1985 tehdyn amerikkalaistutkimuksen mukaan suurin osa vastaajista piti työtä tärkeämpänä kuin vapaa-aikaa. Asenteissa tapahtui kuitenkin muutos, sillä jo 1990-luvun alkupuolella vapaa-aikaa arvostettiin aiempaa enemmän eikä työtä pidetty enää yhtä tärkeänä. (Bradford 1992.) Vuonna 1995 tehdyn pohjoisamerikkalaistutkimuksen mukaan yli puolet vastaajista olisi halunnut itselleen enemmän vapaa-aikaa, vaikka se olisikin merkinnyt tulojen pienentymistä (ks. Amabile, Hadley & Kramer 2002). Samantapaisia viitteitä antoi Wall Street Journalin vuonna 1996 tekemä tutkimus, jonka mukaan 40 prosenttia amerikkalaisista pitää ajanpuutetta suurempana ongelmana kuin rahanpuutetta (ks. Florida 2005, 241).

Keskustelu kiireestä ja sen yleistymisestä juontaa juurensa pitkälti ihmisten lisääntyneisiin tuntemuksiin elämäntahdin nopeutumisesta. Kauhasen (2005) mukaan yksi suurimmista ongelmista alati nopeutuvassa tahdissa on se, että olemme biologisesti edelleen yhtä hitaita kuin luolamiehet, vaikka joudumme nyt toimimaan pitkälti teknologisen kehityksen myötä paljon entistä nopeammassa tahdissa. Samanlaiseen ajatukseen viittaa Lonka (ks. Purmonen 2005) tietokoneanalogiallaan: aivomme ovat rakenteeltaan samanlaiset kuin 50 000 vuotta sitten, mutta tiedonkäsittelyn vaatimukset ovat muuttuneet radikaalisti. Meillä on edelleen sama kovalevy, mutta huomattavasti hankalammat ohjelmistot. Tiedon ja ärsykkeiden määrä on niin valtava, että yksi ihminen ei pysty hallitsemaan kaikkea. (Purmonen 2005.) Näillä ajatuksilla viitataan pitkälti erilaisten aikasuhteiden välisiin ongelmiin, ja siihen että käsitykset ovat muuttuneet merkittävästi

ihmisen historian aikana. Kulttuurien kehittymisen myötä suuntaus on ollut syklisen aikasuhteen käytöstä kronologisen ajan arvostukseen.

Entisaikoja nopeampaan tahtiin viittaa myös käsitteen “multitasking” ilmestyminen keskusteluun. Ennen esimerkiksi radion kuunteleminen oli erityistä tekemistä, johon keskityttiin, mutta nykyään se on lähes aina toissijaista, jonkin muun tekemisen ohella tapahtuvaa. Television katselusta on hiljalleen tulossa samanlainen ilmiö eli yhä useammin pelkkää taustaa muille tekemisille. (Takala 2004, 19.) Multitaskingissa kiteytyy nykyinen tyyli siitä, että paljon aina parempi kuin vähän – tavallisenkin arkipäivän aikana tulisi pystyä tekemään mahdollisimman paljon asioita.

Ajankäyttötutkimusten mukaan suomalaisten ei pitäisi olla nykyään sen kiireisempiä kuin ennenkään; vapaa-aikaa on nyt keskimäärin kaksi tuntia enemmän kuin kaksikymmentä vuotta sitten (Kerttula 2004). Samanlainen kehityssuunta on ollut havaittavissa muissakin maissa. Pohjoisamerikkalaiset ajankäyttötutkimukset (Robinson & Godbey, 2005) kertovat vapaa-ajan lisääntyneen viimeisten vuosikymmenten aikana. Silti nykyistä elämänmenoa pidetään yleisesti paljon kovempitahtisena kuin menneitä vuosikymmeniä. Tällaista ”todistamatonta” kiirettä selittää ainakin osittain asenteiden muutokset; ajattelempa ilman muuta olemamme kiireisempiä kuin vanhempamme olivat, koska nykyään kiireestä puhutaan enemmän ja se on enemmän esillä (Kerttula 2004). Hellsten (ks. Lampikoski 2001, 16) on kuvaillut kiireeseen liittyvää kollektiivista harhaa. Kiirekulttuuri on samanlainen ilmiö kuin keisarin uudet vaatteet; kansalaiset ovat yhdessä vakuuttuneita siitä, että kiire on objektiivisesti olemassa, ja ettei sille voi mitään. Näin luodaan kokonainen kulttuuri, joka on kiireaddiktion vallassa. (ks. Lampikoski 2001, 16.) Nykyään kiireellä voi saada myös itselleen arvostusta, koska sillä pystyy osittain ilmaisemaan omaa sosiaalista asemaansa (Levine 2005; Kerttula 2004). Toisaalta joidenkin tutkimusten mukaan (Bradford 1992) työnteko on lisääntynyt menneistä vuosista. Tällaiset tutkimukset eivät niinkään keskity työpäivän pituuden lyhentymiseen tai pidentymiseen, vaan tulokset muodostuvat osittain naisten entistä suuremmasta osuudesta työelämässä.

Kiireestä on tullut työelämää käsittelevässä keskustelussa muotisana. Sitä pidetään jonkinlaisena vitsauksena mutta toisaalta sitä ei yritetä aktiivisesti poistaa, vaan se tulkitaan helposti kuitenkin tietynlaisena osoituksena ihmisen tärkeydestä. ”Kiireen naamio on yhteinen puolustusmekanismi, jonka taakse paetaan, kun ei haluta tai osata kohdata aidosti itseä, toisia ja tosiasioita”, sanoo Takanen jokseenkin kyynisenä kommentina työkiireestä (ks. Jabe 2005b, 62). Kiireen ajatellaankin helposti olevan ihmisen omaa syytä, vaikka se voi johtua myös yksinkertaisesti liiallisesta työmäärästä ja liian tiukoista aikatauluista. Jos kiire johtuisi ainoastaan yksilöllisistä ominaisuuksista, sen lisääntymistä työelämässä olisi mahdotonta selittää (Lehto 2001).

Kun työntekijällä on ainainen kiire, myös esimiehen on puututtava tilanteeseen. Tällöin tulee pohtia, miten töitä voitaisiin priorisoida ja delegoida sekä miettiä mistä kiire

itse asiassa johtuu, liiallisesta työmäärästä, osaamisen puutteesta vai vääränlaisista toimintatavoista. (Ekonomi 2004.) Yrittäjän tilanne eroaa kuitenkin merkittävästi palkansaajasta. Hänellä ei välttämättä ole ketään, joka voisi puuttua tilanteeseen, tai edes mahdollisuutta delegoida tehtäviä tarvittaessa. Yrittäjän työmäärän hallitsemisessa tärkeimpään rooliin nouseekin yrittäjä itse, hänen kykynsä itsensä johtamiseen ja tervehenkinen suhtautuminen työ- ja vapaa-ajan yhdistämiseen.

Pienessä yrityksessä yrittäjän panos on suuri ja nyt myös yrittäjien jaksamiseen ja työhyvinvointiin on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota (ks. esim. Komi 2005; Suomala & Pakkala 2004; Kaarlela, Kuuskorpi & Keskinen 2001). Yrittäjät tekevät monesti pitkiä työpäiviä uupumatta, sillä oma vaikutusvalta ja valintojen mahdollisuus auttavat jaksamaan työssä (Komi 2005). Yrittäjäkulttuuriin kuuluu vahvasti työkeskeisyys ja siten sitoutuminen muihin kuin yritystoimintaan liittyviin tavoitteisiin on heikkoa. Tällöin myös yrittäjän oma jaksaminen jää helposti taka-alalle ja ongelmatilanteissa pyritään selviämään itsenäisesti ja pelkästään omien hallintakeinojen avulla. (Kaarlela, Kuuskorpi & Keskinen 2001.) Pienessä yrityksessä yrittäjä itse on kuitenkin sen tärkein vetovoima, ja koska pienet yritykset ovat olennainen osa suomalaista elinkeinoelämää, yrittäjien jaksaminen on myös yhteiskunnallisesti merkittävä asia.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Aiemmat laadullisin menetelmin tehdyt tutkimukset kiireestä ovat avanneet uusia näkökulmia kiireeseen tutkimusaiheena, mutta kiireeseen suhtautuminen näyttäisi olevan vielä suhteellisen tutkimaton osa-alue työelämän tutkimuksessa (Lehto 2002, 15–16). Kiirettä käsittelevät tutkimukset kohdistuvat yleisesti palkansaajaväestöön ja kattavimpia niistä ovat Työministeriön ja Tilastokeskuksen työolotutkimukset (ks. Lehto 1996; Lehto & Sutela 1998; Järnefelt & Lehto 2002), mutta vastaavia tutkimuksia yrittäjien työoloista tai kiireestä ei juuri ole tehty (Valjakka 2005). Tämä tutkimus pyrkiikin valaisemaan asiaa yrittäjien näkökulmasta.

Tutkimus tehdään yhteistyössä Varsinais-Suomen Yrittäjät ry:n kanssa, joka on osa Suomen Yrittäjiä, valtakunnallista yrittäjäjärjestöä. Suomen Yrittäjät on lähinnä pk-yrityksille suunnattu järjestö, jonka tarkoituksena on parantaa yrittäjien asemaa ja yrittämisen edellytyksiä. Samalla se pyrkii luomaan myönteistä asennetta yrittäjyyteen ja lisäämään yrittäjien painoarvoa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Suomen Yrittäjiin kuuluu yli 90 000 jäsenyritystä, mikä on noin 40 prosenttia suomalaisista yrityksistä. Halutessaan liittyä Suomen Yrittäjiin yritys liittyy omaan paikallisyhdistykseensä, jonka kautta se pääsee osaksi alueellista ja valtakunnallista yrittäjäjärjestöä. Paikallisyhdistys määrittyy pääasiallisesti yrityksen kotikunnan ja toimintapaikan mukaan. Tämän tutki-

muksen kohderyhmänä on siis alueellisen tason jäsenistö eli varsinaissuomalaiset pk-yrittäjät.

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla yrittäjien suhtautumista kiireeseen ja selvittää, millä tavoin he kokevat itsensä kiireisiksi.

Seuraavat kysymykset toimivat tutkimuksen osaongelmina:

- Onko ajankäyttö työssä ja vapaa-aikana oman mielen mukaista?
- Koetaanko kiire pääosin positiivisena vai negatiivisena asiana?
- Millaisina omat vaikutusmahdollisuudet kiireen hallinnassa nähdään?
- Onko kiire kaikilta osin todellista?

Tutkimus on aineistolähtöinen ja kuvaileva. Tutkimuskysymyksiin haetaan vastauksia pääosin kvantitatiivisin aineiston avulla, joka kerättiin tätä tutkimusta varten Internet-kyselylomakkeella alkuvuodesta 2006. Vastajille esitetyt kysymykset on esitelty liitteessä 1 olevassa lomakkeessa. Analyysimenetelminä käytetään ristiintaulukointia, X^2 -riippumattomuustestiä, faktorianalyysia ja summamuuttujia. Kvantitatiivisen analyysin lisäksi tehdään myös katsaus avoimiin vastauksiin, jotka käsittelevät kiireen aiheuttamia oireita terveydelle sekä yrittäjän ja palkansaajan kiireen eroavaisuuksia.

1.3 Rajaukset

Tutkimuksen aiheeseen liittyvät läheisesti stressi ja työuupumus, sillä kiireen voidaan katsoa ainakin jossain määrin aiheuttavan niitä. Stressin ja työuupumuksen syvempiä ominaisuuksia ja seurauksia ei kuitenkaan käsitellä, sillä tämä tutkimus keskittyy kiireeseen ja ajanhallintaan. Varsinkin työuupumuksen ollessa kiinnostuksen kohteena tutkimukset yleensä keskittyvät kiireen seurauksiin ja pitkään kehittyneen prosessin loppupäähän (Lehto 1998), mutta tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kiireeseen suhtautumista ja sen syitä eikä niinkään kiireen äärimmäisiä negatiivisia seurauksia. Kuitenkin näitä seurauksia käsitellään jossain määrin muun muassa esittämällä lyhyesti kiireen positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia työkykyyn, mutta varsinaisesti stressin tai työuupumuksen luonteeseen ei paneuduta.

Kiirettä käsittelevät aiemmat tutkimustulokset ovat usein osa laajempaa ajankäyttö- tai työolotutkimusta (ks. Lehto 1996; Lehto & Sutela 1998; Valjakka 2005). Tässä tutkimuksessa pyritään kuitenkin keskittymään ennemminkin asenteisiin kiirettä kohtaan eikä tarkoituksena siten ole raportoida minuutintarkkoja tuloksia yrittäjien ajankäytöstä tai selvittää kattavasti heidän tyytyväisyyttään omiin työoloihinsa. Aihe rajautuu näiltä osin pitkälti siihen, ovatko yrittäjät tyytyväisiä omaan ajankäyttöön työssä ja vapaa-aikana, mutta tuloksia siitä, kuinka paljon he todellisuudessa käyttävät aikaansa eri tahojen kanssa, ei voida tämän tutkimuksen perusteella kertoa.

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat Varsinais-Suomen Yrittäjien jäsenistö eli joukko tutkimushetkellä yrittäjinä toimivia ihmisiä. Tutkimuksessa ei pohdita yrittäjyyteen motivoivia tekijöitä, sillä niillä ei katsota olevan erityistä merkitystä tutkimusaiheen kannalta, ainakaan tämän laajuisessa tutkimuksessa. Toisaalta on esitetty viitteitä siitä, että varsinkin naisyrittäjät ovat selittäneet yrittäjyyttä elämäntilanteeseen sopivana vaihtoehtona riippumatta siitä, mikä heidän perhetilanteensa on ollut. Ne, joilla ei ole kotona asuvia lapsia, ovat kokeneet, että heillä on juuri sen takia mahdollisuus toimia yrittäjinä eikä se olisi ollut mahdollista lasten ollessa pieniä. Toisaalta taas yrittäjinä toimivat pienten lasten äidit ovat kokeneet yrittäjyyden tuovan joustoa työaikoihin ja yleensäkin työn ja perheen yhteen sovittamiseen, ja kokeneet yrittäjyyden siten olevan hyvä vaihtoehto sen hetkiseen elämäntilanteeseensa. (Kivimäki 1996, 112–113.) Mikäli yrittäjyyden valinta palkkatyön sijasta kytkeytyy vahvasti joustavaan ajankäyttöön ja -hallintaan, se liittyy kiinteästi tämän tutkimuksen aiheeseen. Tässä laajuudessa ei ole kuitenkaan resursseja ottaa huomioon kaikkia mahdollisia ajankäyttöön liittyviä taustatekijöitä, ja siksi yrittäjyyden motivaatiotekijät rajataan tutkimuksen ulkopuolelle.

2 KIIRE, AIKA JA AJANKÄYTTÖ

2.1 Kiireen määrittelystä ja roolista

Yksinkertaisimmillaan ilmaistuna kiire syntyy siitä, että ihmisellä on liian paljon tehtävää suhteessa käytettävissä olevaan aikaan. Kiirettä voidaan kuvata myös jännitteeksi vaatimusten ja saavutusten välillä. (Heiske 1997, 11–12.) Levinen (2005) mukaan subjektiivinen kiire muodostuu kahdesta tekijästä: vauhdista ja toiminnallisuudesta. Vauhti viittaa jonkin toiminnan suorittamisen nopeuteen ja se on toiminnallisuuden määrä tiettyssä ajassa. Toiminnallisuudella tarkoitetaan sitä, kuinka suuri osa ihmisen ajasta on aikataulutettua, ikään kuin ennalta sidottua. Toiminnallisuuden määrää voidaan kuvata toiminnallisen ajan ja toimettomuuteen kuluvan ajan suhteena. (Levine 2005.)

Vauhti ja toiminnallisuus ovat kiiretutkimuksen yhteydessä läheiset käsitteet, mutta ne ovat silti erotettavissa erillisiksi asioiksi. Esiintyessään hyvin pieninä tai suurina määrinä molemmat ilmentävät kuitenkin samanlaista vaikutelmaa, liikkuvaa ja toiminnallista tai rauhallista ja toimetonta käytöstä. Käsitteet nivoutuvat toisiinsa kiinteästi, sillä useimmiten ihminen liikkuu vauhdikkaasti ja tekee asioita nopeasti, kun tehtävää on paljon ja kun tehtävää on vähän, sitä tehdään rauhallisemmin. Vauhti ja toiminnallisuus viittaavat kuitenkin eri asioihin. Vauhdin kasvaessa ihminen tekee samassa ajassa entistä enemmän asioita. Toiminnallisuus taas tarkoittaa ylipäänsä tekemistä, millä tahansa vauhdilla. Kiireen tunne syntyy joko jommankumman tai molempien ulottuvuuksien vaikutuksesta. (Levine 2005.)

Kiire voi ilmentymismuodollaan kertoa jotakin myös siitä, millaiset arvot kuuluvat siihen kulttuuriin, jossa kiirettä esiintyy. Levine (2005) jakaa kiireen kolmeen osaan, jotka havainnollistavat kiireen tarkoitusta. Seuraavat kiireen roolit havainnollistavat ilmiötä pitkälti omaehtoisena valintana eikä niinkään tahattomana työpaineiden kerääntymisenä tai ajan puutteena.

Kiire voi täyttää psykologista tarvetta. Jotkut ihmiset pysyvät mielellään jatkuvasti kiireisenä eivätkä halua olla tekemättä mitään. (Levine 2005.) Osaltaan jatkuva toiminta ja aktiivisuus kuuluvat normaaliin elämään, sillä liikkuminen, älyllinen kehittyminen ja sosiaalinen kanssakäyminen ovat välttämättömiä tasapainoisen elämän osa-alueita. Negatiivisena ääri-ilmiönä tällaisessa käyttäytymisessä voi olla, että ihminen pyrkii suuntautumaan ulkoiseen toimintaan välttääkseen kohtaamasta sisäisiä tuntemuksiaan ja persoonallisuuden piirteitään. Tällöin aktiivisuudella pyritään täyttämään sisäistä tyhjiötä. (Levine 2005.) Samantapainen ajatus sisältyy myös tämän tutkimuksen johdannossa esitettyyn Takasen (ks. Jabe 2005b, 62) kommenttiin kiireestä puolustusmekanismina, jonka avulla vältellään tosiasioita.

Kiire voi olla hyödyllinen strategia. Vakaa ja hallittu kiire on hyödyllistä, kun se tähtää jonkin tehtävän suorittamiseen ilman hätäilyä. Kiire on kuitenkin myös käytännöllinen tapa vältellä työtä. Kiireistä ihmistä ei välttämättä haluta rasittaa enemmällä työllä, vaan hänen annetaan mieluummin keskittyä sen hetkisiin töihinsä. Passiivinen työntekijä voi myös viivyttellä työn tekemisessä, jos hän tietää, että uusi tehtävä odottaa välittömästi edellisen jälkeen. Tällöin hänen on kuitenkin vaikutettava kiireiseltä, koska muuten välttelystrategia ei toimi. (Levine 2005.) Jälkimmäinen näkemys pitää kuitenkin ihmistä pohjimmiltaan laiskana ja vastahakoisena työntekoon, mikäli sitä ajatellaan käytettäväksi pitkäaikaisesti. Väliaikaisena ja vain joskus toteutettavana strategiana kiireen käyttäminen työn välttelyyn on kuitenkin luultavasti monille tuttu, inhimillinen piirre.

Kiireellä osoitetaan sosiaalista asemaa. Tämä pätee lähinnä niihin kulttuureihin, joissa 'aika on rahaa' -ajattelu on yleistä. (Levine 2005.) Kiireellä ei ole mahdollista hankkia arvostusta sellaisissa kulttuureissa, joissa ei tunneta ajan hukkaamisen käsitettä eikä olla tiukasti sidoksissa kronologiseen aikakäsitykseen. Levine (2005) esittää, että kun aika ja raha rinnastetaan tarjonnan ja kysynnän lakiin, päästään siihen johtopäätökseen, että mitä kiireisempi ihminen on, sitä arvokkaampaa hänen aikansa on. Kun ihmisellä on vähän aikaa jaettavanaan kanssaihmisille, siitä ollaan valmiita maksamaan muita enemmän ja hänen tapaamistaan ollaan valmiita odottamaan pitkäänkin. Näin ollen kiireisen ihmisen aikaa varataan jo paljon etukäteen, mikä taas vähentää hänen myöhemmin käytettävissä olevaa aikaansa ja aiheuttaa niukkuutta ajan suhteen jatkosakin. Sosiaalista luokittelua tässä kierteessä heijastelevat ennen kaikkea odottajien asema. Mitä kauemmin joutuu odottamaan kiireisen ihmisen tapaamista, sitä alempana on hänen arvohierarkiassaan. Tietyn ihmisen tapaamista ei pidetä erityisen tärkeänä, jos hänen annetaan odottaa pitkään, sillä hänen aikaansa ja asiaansa ei nähdä yhtä arvokaina kuin joidenkuiden muiden. (Levine 2005.) Antamalla itsestään kiireisen vaikutelman silloinkin, kun se ei ole totta, ihminen voi yrittää luoda itsestään kuvaa haluttuna ja korkean sosiaalisen aseman omaavana. Kiireestä on muodostunut nykyisessä yhteiskunnassa siis eräänlainen statussymboli.

Usein kiire käsitetään jonakin, joka vain tulee jostakin ulkopuolelta, eikä omaa merkitystä sen ilmentymisessä nähdä tai tunnusteta. Aikapaineet ovat kuitenkin myös seurausta omista valinnoista. Ihmisten palkattuun työhön ja kotitöihin käyttämä aika on usein huomattavasti enemmän kuin mille on todellinen tarve (Goodin, Rice, Bittman & Saunders 2005). Goodin ym. (2005) ovat tutkineet, kuinka paljon ihmiset tarvitsevat aikaa tiettyihin asioihin ja kuinka paljon he sitä todella käyttävät. Aikapaineet syntyvät usein siitä, että ihmiset valitsevat käyttävänsä enemmän aikaa tiettyihin toimiin kuin välttämättä olisi tarve. Tällöin ei voida puhua aidosta aikapulasta tai aikaköyhyydestä, sillä tällaiset tunteet ovat vain seurausta omista valinnoista, kuten esimerkiksi valinnasta siivota tietty aika vaikka välttämättömyyden kannalta vähempikin riittäisi. Goodin ym.

(2005) kutsuvatkin tällaista aikaa harkinnanvaraiseksi tai tahdonvaltaiseksi ajaksi (discretionary time), ja ihmisten aikapaineet ovat heistä osittain illuusiota eivätkä siis aina täysin todellisia.

2.2 Aika ja ajankulku

Koska kiireen käsite liittyy läheisesti aikaan ja erityisesti aikapulaan, tässä käsitellään hieman myös aikaa ja ajankulkua. Ajasta ei osata sanoa, mitä se todella on. Ajan olemuksesta ei tiedetä edes, onko se pohjimmiltaan jatkuva, epäjatkua vai jotain muuta. Fysiikassa aika on vain yksi muuttuja, joka on esimerkiksi suhteellisuusteoriassa jatkuva ja kvanttifysiikassa epäjatkua. Koska ihminen ei pysty käsittämään absoluuttista aikaa, sitä mitataan ikään kuin yhteisestä sopimuksesta maan kiertokulkuun perustuvilla suureilla ja kellolla. Kello toimii objektiivisena mittarina ajalle, koska ihminen ei pysty saavuttamaan niin suurta nopeutta jokapäiväisessä elämässään, että ajan nopeutumista suhteellisuusteorian mukaisesti tarvitsisi ottaa huomioon.

Objektiivisesti mitattuna aika kulkee aina samalla nopeudella. Ihmisten subjektiiviset kokemukset ajan kulusta kuitenkin vaihtelevat suuresti. Eri ihmiset kokevat ajankulun tietystä tilanteesta erilaiseksi ja myös yhden ihmisen aikakäsitys samankaltaisissa tilanteissa vaihtelee. Eräässä tutkimuksessa pyydettiin joukkoa amerikkalaisia ja meksikolaisia arvioimaan ilman kelloa, milloin on kulunut yksi minuutti. Amerikkalaiset arvioivat minuutin täyttyvän jo ennen kuin oli kulunut 50 sekuntia. Meksikolaisten minuutti taas kesti todellisuudessa lähes puolitoista minuuttia. Amerikkalaisten subjektiivinen aika kulki siis lähes kaksinkertaista vauhtia meksikolaisiin verrattuna. (Kauhanen 2005.) Aikakäsitys on siis vahvasti kulttuuriin sidottu (Levine 2005) ja kuvailtu tutkimus heijastaa hyvin yleistä stereotypiaa amerikkalaisen kulttuurin hektisyydestä.

Levine (2005) on tutkinut subjektiivista ajankulkua ja kiirettä kulttuurillisten erojen näkökulmasta. Tutkimukset pohjautuvat ajatukselle kiireen kahdesta ulottuvuudesta ja niissä on käytetty erilaista aineistoa sen mukaan, onko tutkittu vauhtia vai toiminnallisuutta. Tulokset heijastelevat pääasiassa yleisiä stereotypioita teollistuneiden ja muiden maiden välisistä eroista. Vauhdikkaimpia olivat Länsi-Euroopan ja teollistuneen Aasian maat, kun taas hitaimpia olivat maat, joissa taloudellinen tilanne on edellä mainittuja heikompi. Levine (2005) tutkimusten mukaan eroja ihmisten kiireisyydessä onkin mahdollista ennustaa jossain määrin demografisten, taloudellisten ja ympäristötekijöiden avulla. Elämänrytmin nopeaa tahtia ennakoivat hyvä kansantalous, korkea teollistuminen, suuri väestö, kylmä ilmasto ja individualismin arvostus kulttuurisena arvona. (Levine 2005.)

Ihmisten vauhdikkuuden mittaaminen ei sinällään vielä kerro kaikkea kulttuurin kiireisyydestä. Vaikka New Yorkin ilmapiiriä pidetään yleisesti hektisenä, Levine vauh-

dikkuusmittauksissa se sijoittui tutkituista kaupungeista keskivaiheille eikä siis niiden mukaan ole erityisen kiireinen paikka. Vauhdikkuuden lisäksi Levine (2005) on tutkinut kiireen toiminnallisuusaspektia työtuntien ja lomien määrien avulla. Äärimmäinen esimerkki vähäisistä lomista tulee Japanista, jossa lomaa vietetään vain reilu viikko vuoden aikana. Japanilaiset työntekijät ovat oikeutettuja keskimäärin kolmen viikon lomaan, mutta he eivät juuri käytä ansaitsemaansa oikeutta. Japanin valtionhallinto on jopa järjestänyt valtakunnallisia kampanjoita, joissa ihmisiä yritetään saada käyttämään lomansa, mutta kampanjoilla ei ole ollut suurta vaikutusta lomien määrään. (Levine 2005.) Ansaituista lomista luopuminen kuvastaakin hyvin Japanissa vallitsevaa työkeskeistä kulttuuria. Suomessa työkulttuuri on kuitenkin melko erilainen eikä loman pitäminen sinänsä kuvasta ihmisen kiireisyyttä työelämässä. Erona palkansaajien lomaointeeseen yrittäjällä loman pitäminen on ennen kaikkea taloudellinen ja järjestelykysymys.

2.2.1 *Aikasuhteet*

Aikasuhteella tarkoitetaan sitä, miten ihminen käsittää ajan ja sen kulun. Aikasuhteet voidaan jakaa kolmeen aikaan: sykliseen, suhteelliseen ja kronologiseen aikaan. (Lampikoski 2001, 28; Levine 2005.) Vallitseva aikasuhte vaihtelee kulttuureittain (Levine 2005), mutta aikasuhteet myös sekoittuvat keskenään eivätkä ihmiset toimi pelkästään yhden aikasuhteen mukaan.

Syklinen aika perustuu luonnon määräämään jaksottaisuuteen. Vuodenajat vaihtuvat, aurinko nousee ja laskee päivittäin ja samalla luonto rytmittää ihmisten elämää. Syklinen aika on vallitseva aikasuhte kaikissa maatalousvaltaisissa yhteiskunnissa ja se oli Suomessakin yleisin elämän rytmittäjä vielä vajaat sata vuotta sitten. Nykyään se ei näy välttämättä jokapäiväisessä elämässä niin selkeästi, mutta vuositason syklinen rytmitys on helppo havaita; pääsiäinen, juhannus ja joulukuu toistuvat aina saman syklin mukaan. Toistuvat juhlapyhät ja perinteet tuovat ihmisille turvallisuuden tunteen ja viestivät positiivisella tavalla muuttumattomuudesta. Liian syklisessä aikasuhteessa ihminen voi pahimmillaan menettää kosketuksensa tulevaisuuteensa ja tavoitteisiinsa, kun elämä ei tunnu etenevän, vaan kiertää samaa kehää. (Lampikoski 2001, 28–31.) Syklinen aika on ihmiselle luonnollinen rytmi, sillä kelloon katsomattakin useimmat menisivät nukkumaan illalla pimeän tullessa ja heräisivät aamulla auringon noustessa. Nykyään monet yrittävät kuitenkin vastustella luonnollista rytmiä esimerkiksi vähentämällä nukkumistaan ja tekemällä töitä vielä yölläkin.

Suhteellista aikaa voidaan nimittää myös kokemukselliseksi (Lampikoski 2001, 28–30) tai tapahtumalliseksi (Levine 2005) ajaksi. Siinä ihmisten väliset tapahtumat ja tilanteet rytmittävät toimintaa, kun taas esimerkiksi kronologisen ajan mukaan eletessä

rytmitys tulee kellon aikojen vaihtumisesta. Suhteellisen ajan mukaan tapahtumat alkavat ja loppuvat, kun osanottajien yhteisen ymmärryksen mukaan on oikea aika. (Levine 2005.) Ajan kulumista ei katsota kellosta ja siten täsmällisyys ei ole tärkeää (Lampikoski 2001, 28–30). Levine (2005) kuvailee madagaskarilaista kulttuuria, jossa suhteellinen aikakäsitys on vallitseva: vastaus siihen, miten kauan jokin kestää, voi olla ”riisin kypsennyksen ajan”, mikä tarkoittaa noin puolta tuntia. Aikaa mitataan siis kulttuurille ominaisilla tapahtumilla, ei kellolla. Tällaisissa kulttuureissa tilanteesta toiseen siirrytään konsensuksen kautta ja tiukat aikataulut ja kiirehtiminen ovat vaikeasti ymmärrettäviä asioita, koska ne eivät kuulu kulttuuriin. Lampikosken (2001, 31) mukaan länsimaisen ihmisen elämässä suhteellisen aikakäsityksen painottamisessa on vaarana, että hänestä tulee laiska hedonisti, jota ei kiinnosta muiden ihmisten tarpeet. Kokemuksellisen ajan mukaan toimiminen voi kuitenkin johtaa yhtä lailla myös ystävälliseen ja empaattiseen käyttäytymiseen esimerkiksi asiakaspalvelutilanteissa, joissa asiakkaan kanssa keskustellaan rauhallisesti eikä olla hoputtamassa häntä pois häiritsemästä muita töitä.

Kronologinen aika on samaa kuin kellon aika. Kronologisen aikasuhteen mukaan aika on lineaarinen, jatkuva ja palautumaton. Kerran eletty aika ei enää palaa, vaan on olemassa menneisyys, nykyhetki ja tulevaisuus. Kronologinen aikasuhte on määrittelevin monissa länsimaissa, kuten Suomessa, Saksassa ja Yhdysvalloissa. (Lampikoski 2001, 28–31.) Kronologinen aika on tärkeää, kun kulttuurissa aika on rinnastettu rahaan ja aikaa voidaan jollakin tavalla mitata rahassa. ’Aika on rahaa’ -ajattelu on kuitenkin tavallaan täysin absurdi, koska siinä rinnastetaan abstrakti ja tuntematon asia eli aika yleiseen, mitattavissa olevaan suureeseen, rahaan. (Levine 2005.) Kronologisen aikasuhteen vallitessa aikataulut ja päiväjärjestykset ovat tärkeitä ja ajankulkua seurataan tiiviisti kellosta. Täsmällisyys on hyve ja sitä odotetaan kanssaihmisiltä (Lampikoski 2001, 28–29), sillä odottaminen on ajan – ja tavallaan siis myös rahan – hukkaamista (Levine 2005). Liiallinen kellon tuijottelu voikin johtaa helposti krooniseen kiireen tunteeseen, jolloin ihminen tuntee ikään kuin jäävänsä ajan ja aikataulujensa vangiksi (Lampikoski 2001, 28–31).

Länsimaisissa kulttuureissa elämäntahti määrittyy vahvasti kronologisen ja syklisen aikasuhteen mukaan. Kronologinen aika korostuu syklistä enemmän arkielämässä muun muassa aikataulujen ja työaikojen muodossa. Heisken (1997, 14) mukaan ulkoinen rytmitys asettaa ihmiselle paineita toimia tiettyyn tahtiin ja muodostaa samalla kiireen tunteen. Hän käyttää esimerkkeinä tiettyyn aikaan vietettävää ruokataukoa ja kiinteää työaikaa. Silloin ei kysellä, onko nälkä tai onko työteho kohdallaan, vaan toimitaan ulkopäin ohjautuvan tahdin mukana. Jos samat asiat tehtäisiin ilman kellon rytmitystä, aikataulu voisi olla aivan erinäköinen. (Heiske 1997, 14.) Heiske esittää ulkoisen rytmityksen pelkästään negatiivisena, vaikei asia ole aivan niin yksioikoinen. Sisäisen rytmityksen mukaan eläminen ei sovellu läheskään kaikkiin töihin, sillä monen työn

luonteeseen kuuluu oleellisena osana sen suorittaminen tiettyyn aikaan. Vaikka tietty syklisyys on tärkeää, ei kronologisen ajan merkitystä nykyisessä yhteiskunnassamme voida sivuuttaa. Voi olla vaikea elää osana länsimaista yhteiskuntaa, jos ei sopeudu yleiseen päivärhythmiin, sillä yhteiskunnan jäsenten oletetaan toimivan pääasiassa perinteisen kahdeksasta neljään -mallin mukaisesti.

2.2.2 *Arkipäivän aikarakenteet*

Ihmisten arkielämässä vaikuttavat monet eri instituutiot, joilla kullakin on omat ajalliset toimintarakenteensa. Arkipäiväiseen ajankäyttöömme vaikuttavat sosiaaliset instituutiot, jotka toimivat omien aikarakenteidensa, aikataulujensa ja määräaikojensa puitteissa. Yksilön pitäisi pystyä sovittamaan erilaiset aikarakenteet toimivasti yhteen, jotta arjen kulku olisi sujuvaa ja elämän moninaiset osa-alueet tulisi otettua huomioon. (Salmi 1996, 216–217.) Tällaisia institutionaalisia aikarakenteita ovat:

- valtion aika: esim. oppivelvollisuusajat
- kansalaisaika: esim. eläkkeelle pääsy
- työmarkkinoiden aika: työnantajan aika, esim. työpäivän pituus, työn alkamis- ja loppumisaika, lomat
- markkinoiden aika: esim. kauppojen, pankkien ja postin aukioloajat
- julkisten palveluiden ajat: esim. päiväkotien ja virastojen aukioloajat, liikenteen aikataulut
- kulttuurinen aika: esim. juhla- ja merkkipäivät ja muut kulttuurin asettamat ajankohdat, jotka edellyttävät tiettyjä aikaan sidottuja valmistelutoimia
- perheen aika: a) vanhempien työajat, harrastukset; b) lasten hoitopaikkojen, koulujen ja harrastusten ajat
- kotitalouden aika: taloustöiden syklit, esim. ruuanlaiton vaatimat aikavaraukset
- yksilöllinen aika: omassa hallinnassa oleva aika

Edellä luetellut aikarakenteet ovat sikäli keskenään erilaisia, että osa vaikuttaa ihmisen koko elämänkaaren kulussa, kun osa taas on jokapäiväisiä. Vaikka aikarakenteet ovat monitasoisia, ne kaikki luovat omalta osaltaan erilaisia ehtoja ja pakkoja yksilön ajankäytölle. (Salmi 1996, 216–217.) Esimerkkinä tällaisesta pakosta käy odottamisen kokemus, joka syntyy siitä, että eri aikatasojen välillä ei ole täydellistä vastaavuutta (Berger & Luckmann 1994, 37–38). Ihmisen fyysiset ominaisuudet ja ympäröivä yhteiskunta asettavat molemmat omanlaisiaan rajoituksia, ja usein tapahtumien toteutumisesta edeltää odottaminen. Odottamisen kokemus on monesti myös edellytys tapahtumille, joita yhteiskunta sääntelee ja joihin kohdistuva sääntely pohjautuu fysiologisille muutoksille (Berger & Luckmann 1994, 37–38); peruskoulu aloitetaan aina suunnilleen samassa iässä, täysi-ikäisyyden tuomien oikeuksien ja velvollisuuksien voimaantulo on

tarkkaan määrättyä ja eläkkeelle päästään pääsääntöisesti kuusikymppisenä. Nämä elämän merkkipaalut edellyttävät tiettyä ikäkautta, eikä niiden toteutumista voi halutessaan merkittävästi kiirehtiä. Onko nykyajan suuntaus kuitenkin sellainen, että ihmiset eivät enää halua odottaa? Odottamista ei enää pidetäkään luonnollisena, vaan kaiken tulisi tapahtua entistä aikaisemmin ja nopeampaan tahtiin, jotta yksittäisiä tapahtumia saataisiin mahdutettua ihmiselämään mahdollisimman paljon. Bergerin ja Luckmannin ajatus odottamisen välttämättömyydestä on esitetty vuonna 1966 ilmestyneessä teoksessa *The Social Construction of Reality*. He puhuvat kuoleman välttämättömyydestä ja siitä miten ajan rajallisuus estää ihmistä tavoitteiden toteuttamisessa. (Berger & Luckmann 1994, 38.) Ajan ja omien mahdollisuuksien rajallisuuden tajuaminen aiheuttaa levottomuutta ja käytännössä tällainen sisäinen levottomuus ilmenee helposti asioiden kiirehtimisenä, kun ihminen yrittää saavuttaa rajallisena aikana mahdollisimman monia asioita.

Aikarakenteet vaikuttavat jokapäiväiseen ajankäyttöön rajoittamalla mahdollisten vaihtoehtojen saatavuutta eri aikoina. Työmarkkinoiden aika säätelee pitkälti myös kotitalouksien ajankäyttöä, sillä monet palvelut ovat saatavilla sopivien työaikojen eikä sopivien käyttöaikojen mukaan. (Salmi 1996, 218.) Toisinaan tällainen yksilön mahdollisuuksien rajoittaminen julkisen vallan taholta nousee myös julkiseen keskusteluun, kuten on tapahtunut kauppojen sunnuntain aukioloaikojen kohdalla. Yksittäisen ihmisen näkökulmasta asia näyttäytyy omaa valinnanmahdollisuutta rajoittavana mutta kuitenkin helposti ratkaistavissa olevalta tekijältä, mutta yhteiskunnan kannalta se on monimutkaisempi työ- ja kilpailupoliittinen kysymys. Vastaavan kaltaiset rajoitukset julkisten ja yksityisten palvelujen saannissa kaventavat yksilön mahdollisuutta käyttää aikaansa haluamallaan tavalla, ja eri tahoilta tulevat vaatimukset ja rajoitukset johtavat aikapaineeseen.

Arkipäiväinen ajankäyttö jakaantuu perinteisesti työ- ja vapaa-aikaan. Työajat ovat pääsääntöisesti työnantajan sanelemia eikä niissä useimmiten ole merkittävää joustoa. Joustava osapuoli on siis yleensä vapaa-aika, ja keskustelussa työ- ja perhe-elämän tasapainottamisesta viitataan käytännössä vapaa-ajan riittävyuteen; yleisesti ottaen ongelmana pidetään liiallista työntekoa ja liian vähäistä vapaa-ajan määrää. Tosin tilanne voi olla myös päinvastainen erityisesti osa-aikatyössä olevilla. Perinteisesti ay-liikkeet ovat ajaneet maksimimäärän rajoitusta työajalle mutta minimimäärästä ei ole juuri kiistelyä. Osa-aikatyön yleistyminen on kuitenkin muuttanut tilannetta siinä määrin, että esimerkiksi syksyllä 2007 Alkon työntekijät lakkoilivat muun muassa lauantaivuorojen minimituntimäärän korottamiseksi. Osa-aikatyön ongelma onkin yleensä taloudellisen puolen heikentyminen eikä niinkään varsinaisesti liiallinen vapaa-aika, mutta myös näiden kahden suhde on tärkeä tekijä ajankäytön tyydyttävässä jakamisessa.

Edellä esitettyihin aikarakenteisiin liittyen Salmi (1996) on kehittänyt ajatusta aikaruuvista. Aikarakenteiden vaikutus ihmisen elämässä on kuin ruuvin, joka kiristyy sitä mukaa, kun ihminen joutuu toimimaan aina vain useamman aikarakenteen vaikutuksen

alaisena. Jokainen rakenne siis lisää kierroksen ruuvissa ja mitä enemmän kierroksia lisätään, sitä tiukemmin yksilö on ruuvin puristuksissa. Monet aikarakenteet liittyvät jokapäiväiseen elämään ja siten aikaruuvi onkin tiukimmillaan arjessa. (Salmi 1996, 217–218.) Aikaruuvi kuvastaa siis ikään kuin arkipäiväistä kiirettä lävistäen sekä työtä vapaa-ajan. Vaikka ihmisten vapaa-aika on lisääntynyt, yleinen kiireisyys vaikuttaa silti lisääntyneen. Tietynlainen työkeskeisyys on ehkä hiljalleen väistymässä, mutta onko se samalla aiheuttanut sen, että vapaa-aika tuntuu entistä kiireisemmältä, kun sitä pitäisi olla mahdollisimman paljon ja sen tulisi olla aina aktiivista? Työkiireen jälkeinen trendi onkin mitä ilmeisimmin vapaa-ajan kiireen lisääntyminen ja jopa suosiminen. Tietotyöläisten yhteiskunnassa, jossa työllä ei voi enää samalla tavalla erottautua, vapaa-ajan käyttötavoilla pyritäänkin nostamaan omaa statusta.

2.3 Kiire suomalaisessa työelämässä

2.3.1 Kiireen käsitteestä työelämässä

Työelämässä kiire käsitetään usein konkreettiseksi toiminnaksi. Ajattelutyötä voi olla vaikeampi mieltää todelliseksi työksi kuin fyysistä työtä, koska se ei ole ulospäin näkyvää. Ongelma syntyy siitä, että muut eivät voi tietää mitä, joku ajattelee ja liittyvätkö hänen ajatuksensa lainkaan työasioihin. Mikäli työyhteisön ilmapiiri on yleensä kiireinen, voivat työntekijät koettaa näyttää kiireisiltä silloinkin, kun todellista kiirettä ei ole. (Heiske 1997, 15–17.) Tällaisessa tapauksessa kiireellä on jokin tarkoitusperä eikä se ole todellista työpaineiden kasautumista tai aikapulaa. Vaikka työelämässä todellinen kiire on lisääntynyt (Lehto 1998), viitteitä tehottomasta työajan käytöstä on myös esitetty (Proudfoot Productivity Report 2005). Toisaalta voidaan kysyä, onko toisinaan tehottoman työajan käyttäminen välttämättä vain huono asia. Onko se lopulta kenenkään etu, että työssä tehdään tiukasti pelkästään töitä, ilman sosiaalisia kontakteja muihin muissa kuin työhön liittyvissä asioissa? Keskustelu yksityiselämään kuuluvista asioista työka- vereiden kanssa kuitenkin parantaa työviihtyvyyttä ja siten myös lisää työntekijöiden suopeaa suhtautumista työnantajaansa kohtaan, ja saa heidät tekemään enemmän työnantajansa puolesta.

Työelämässä kiireen ajatellaan helposti olevan ihmisen omaa syytä. Kiireestä tai sen synnystä ei ole kehittynyt teoriaa tai tutkimustraditiota työelämän tutkimuksessa, vaan tutkimus on pitkälti keskittynyt ilmiön negatiivisiin seurauksiin. Tarkastelu onkin muodostunut hyvin yksilökeskeiseksi. Jos kiire olisi ainoastaan yksilöllinen ominaisuus, nykyisenlaista kiireen lisääntymistä lyhyessä ajassa ei olisi voinut tapahtua. (Lehto 2001.)

Kiireen voidaankin näin ollen katsoa olevan jossain määrin seurausta organisaatioiden epätarkoituksenmukaisista toimintavoista. Silti täydellistä kiireen eliminointia ei kannata tavoitella, sillä silloin vaarana on toiminnan vireyden ja nopeuden katoaminen. (Kirjavainen 2004.)

Anderssonin mukaan kiire tappaa luovuuden ja se on tehokas keino välttää ajattelua. Hänen mielestään kiireellä on negatiivinen vaikutus ajatteluun eikä kiireessä pysty luomaan mitään uutta. (ks. esim. Sääntti 2004.) Anderssonin mukaan kiireen vaaroja on myös sokaistuminen omalle tärkeydelle ja petollinen tunne omasta korvaamattomuudesta (ks. Koski 2001). Andersson (2001) onkin nimittänyt kiirettä tehoyhteiskunnan syöväksi ja todelliseksi kansansairaudeksi. Amerikkalaisen tutkimuksen mukaan kiire on monesti haitallista luovassa työssä, mutta se ei silti kaikissa tapauksissa johda luovuuden tukahduttamiseen, vaan kiire ja aikapaine tuottavat toimivia ratkaisuja, kun työntekijät uskovat yhteiseen päämäärään ja uskovat ikään kuin olevansa tärkeällä ristiretkellä saavuttaakseen tavoitteensa (Amabile ym. 2002). Toisaalta aikapaineiden luoma aikaansaamisen tunne ei kuitenkaan tarkoita, että ihminen olisi luovassa olotilassa, sillä useimpien tutkimukseen osallistuneiden ajattelun luovuus väheni aikapaineiden lisääntyessä (Amabile ym. 2002).

Työelämän kiireeseen liittyy myös käsitteet pilkotusta ja pilkkomattomasta ajasta. Pilkotulla ajalla viitataan keskeytyksiin ja tarkkoihin aikatauluihin, jotka katkovat käytävissä olevan ajan ja saavat sen tuntumaan todellista lyhyemmältä. Pilkkomattoman ajan tarve ja pilkotun ajan haitallisuus tulee esille monissa yhteyksissä (ks. Amabile ym. 2002; Heiske 1997; Järnefelt 2001; Jönsson 2000; Koski 2001). Keskeytykset häiritsevät keskittymistä työhön ja ovat haitallisia varsinkin luovassa työssä (Amabile ym. 2002; Koski 2001), mutta yhtä lailla jatkuvat keskeytykset häiritsevät sellaisenkin työn suorittamista, joka ei vaadi erityistä luovuutta. Keskeytykset voivat johtua muun muassa asiakkaiden tarpeista, yllätyksellisistä työtehtävistä, kokouksista tai esimiehenä tai asiantuntijana olemisesta. Esimiehen tai asiantuntijan odotetaan usein olevan jatkuvasti alaisten saatavilla, mikä aiheuttaa tällaisessa roolissa olevalle paineita, kun muiden työtehtävien hoitamista pitää toistuvasti lykätä. Keskeytysten ongelma on siinä, että niiden takia kesken jääneeseen työhön palaaminen voi olla toisinaan hankalaa ja työhön joutuu orientoitumaan aina uudestaan ja uudestaan. Keskeytykset voivat myös luoda tunteen siitä, että pitäisi olla monessa paikassa yhtä aikaa eikä mitään pysty tekemään kunnolla loppuun asti. (Järnefelt 2001.) Ajan pilkkoutuminen keskeytyksin luo kiireen tunteen ja olon siitä, ettei saa töitään tehdyksi (Amabile ym. 2002; Järnefelt 2001).

Liialliseen kiireeseen voi osaltaan ajautua siksi, että aliarvioi työhön tarvittavan ajan. Suunnitelmat tehdään helposti sen mukaan, miten asiat etenevät kun kaikki sujuu hyvin. Keskeytyksille, odottamattomille tapahtumille tai rutiinitoiminnoille ei varata aikaa suunnitteluvaiheessa, vaikka olisi tiedossa, että niiden esiintyminen on todennäköistä. (Psykologia 2005, 197; Jabe 2005a, 65.) Ihminen ajattelee helposti, että tulevaisuudessa

aikaa on enemmän kuin nykyhetkessä. Meillä on systemaattinen taipumus aliarvioida tulevaisuudessa tehtäviin asioihin kuluva aika. Kiireen tulkitaan johtuvan satunnaisista seikoista, jotka kuormittavat vain tilapäisesti, ja myöhemmin tilanteen ajatellaan taas olevan toinen. Mitä kauempana tuleva hanke on, sitä enemmän uskomme sille riittävän aikaa. Tulevaisuuden hankkeisiin on helppo lupautua mukaan, kun uskoo nykyhetken kiireen olevan väliaikaista. (Zauberman & Lynch 2005; Psykologia 2005.) Liian optimistinen lupailu voi kuitenkin johtaa tilanteeseen, jossa ainainen kiire ja työ vievät mukanaan. Toki työ voi viedä mukanaan myös positiivisessa mielessä, jolloin puhutaan flow-ilmioistä (ks. esim. Nakamura & Csikszentmihalyi 2002). Flow-tilassa ihminen ei huomaa sen enempää ajankulua kuin muitakaan ympärillään olevia häiritseviä tekijöitä, ja työnteko sujuu kuin itsestään. Flow-tila ei kuitenkaan tule suunnitelmallisesti tai pakottamalla, ja siksi jatkuva tulevaisuuden resurssien väärin arvioiminen ja liika lupailu voivat aiheuttaa helposti negatiivista aikapainetta eikä suinkaan positiivisia flow-kokemuksia. Yrittäjillä liian optimistinen arviointi tulevien hankkeiden toteuttamisesta voi helposti johtaa pakottavan tuntuisiin tilanteisiin, jolloin kiire ei näyttäydy enää positiivisena työn riittävytenä, vaan ennemminkin jatkuvana paineena ja pakkona saada asiat hoidettua.

2.3.2 Kiire suomalaisessa työelämän tutkimuksessa

Suomessa työelämän kiirettä on tutkittu muun muassa Työministeriön ja Tilastokeskuksen työolotutkimuksissa vuosina 1977, 1984, 1990 ja 1997. Tutkimuksissa on yhdistelty kvantitatiivista ja kvalitatiivista aineistoa ja otokset muodostuvat palkansaajista. Tutkimusten keskeinen sisältö on säilynyt samanlaisena parinkymmenen vuoden tarkastelujakson ajan, joten niistä voidaan nähdä luotettavasti suomalaisen työelämän kehityskulkuja. (Lehto 1998.) Myös Työterveyslaitos on tehnyt aiheeseen liittyvää tutkimusta, uusimpana alkukesästä 2007 ilmestynyt raportti Työ ja terveys Suomessa 2006 -tutkimushankkeesta, jossa on tutkittu suomalaista työelämää kolmen vuoden välein vuodesta 1997 lähtien (ks. esim. TTL 2006). Työterveyslaitoksen tutkimus eroaa Työministeriön työolotutkimuksista muun muassa sen suhteen, että siinä on mukana myös yrittäjiä, ei pelkästään palkansaajia.

Vaikka ajankäyttötutkimukset osoittavat, että ihmisten vapaa-aika on lisääntynyt suhteessa työaikaan (Kerttula 2004; Robinson & Godbey, 2005), työpaikoilla koettu kiire on silti lisääntynyt jatkuvasti (Lehto 1998; Lehto & Sutela 1998, 38–39; TTL 2007). Kiire on työolotutkimusten mukaan selkeimmin lisääntynyt työskentelyolosuhteiden haittatekijä ja sen haittaavuus työnteossa on yleistynyt viime vuosikymmenten aikana. Kun vuoden 1977 työolotutkimuksen mukaan kiire haittasi työntekoa erittäin tai melko paljon 18 prosenttia vastaajista, niin kaksikymmentä vuotta myöhemmin kiire

haittasi 33 prosenttia vastaajista. (Lehto & Sutela 1998, 38–39.) Sen lisäksi, että kiire haittaa varsinaista työntekoa, se heikentää myös työviihtyvyyttä. Vuoden 1997 työolo-tutkimuksessa puolet vastaajista ilmoitti kiireen ja kireiden aikataulujen heikentävän työssä viihtymistä. Kiire oli näin ollen useimmin mainittu työviihtyvyyttä heikentävä tekijä. (Lehto & Sutela 1998, 42.) Toisaalta Työterveyslaitoksen (2007, 419) tutkimuksen mukaan vaikka kiire on hieman lisääntynyt, stressin tunteet ovat kuitenkin vähentyneet. Lisäksi yrittäjät tuntevat palkansaajia enemmän myönteistä työn imua ja kokevat vaikutus- ja kehittymismahdollisuuksia työssään, mitkä osaltaan auttavat hallitsemaan stressiä. (TTL 2007, 419).

Vuonna 1977 miehet kokivat kiirettä työssään hieman naisia enemmän, mutta vuoden 1984 tutkimuksen jälkeen asetelma kääntyi toisin päin; kolmessa viimeisimmässä tutkimuksessa naiset kokevat kiireen haittaavan työskentelyään enemmän kuin miehet, ja sukupuolten väliset erot ovat olleet koko ajan kasvusuunnassa. (Lehto 1998; Lehto & Sutela 1998, 38–39.) Ammattiryhmien välillä on suuria eroja kiireen esiintymisessä. Opetus-, terveydenhoito- ja johtotyö ovat kiireisimpiä aloja, kun taas rakennusalan työssä kiirettä koetaan vähiten. Tällaiset alakohtaiset erot selittävät osaltaan myös sukupuolten välisiä eroja tilastoissa, sillä opetus- ja terveydenhoitotyössä naisia on tyypillisesti miehiä enemmän, kun taas rakennusala on hyvin miesvaltainen. (Lehto 1998.) Siihen, miksi kiireisimmiksi aloiksi ovat muodostuneet juuri perinteiset naisten alat, työolotutkimukset eivät kuitenkaan anna vastausta.

Iän mukaan sukupuolten välillä ei ole juuri eroja, mutta kaiken kaikkiaan ikä vaikuttaa työpaineiden kokemiseen. Nuoret kärsivät kiireestä vähiten, ja suurimmat työpaineet ovat keski-ikäisillä eli 35–54-vuotiailla. Vanhimpien eli 55–62-vuotiaiden työpaineet ovat lisääntyneet viimeisissä tutkimuksissa ja he ovat lähestyneet työpaineiden haittaavuudessa keski-ikäryhmiä. Iän mukaan vaihtuvat elämäntilanteet eivät sinällään selitä kiireen yleisyyttä keski-ikäisillä. Esimerkiksi pienten lasten huoltajuus ei lisää kiireen kokemista, sillä naiset, joilla on alle 10-vuotiaita lapsia, kokivat kiirettä vähemmän kuin muut naiset. (Lehto 1998.) Tulos on ristiriidassa paitsi yleisen käsityksen myös Työterveyslaitoksen tutkimuksen kanssa, jonka mukaan juuri pienten lasten äideillä aikapaineet ovat kovimpia (TTL 2006). Selitys tulosten ristiriitaisuuteen löytyy mitä ilmeisimmin siitä, että työolotutkimusten kiirettä käsittelevät kysymykset koskevat nimenomaan työtehtäviä ja työpaikalla tapahtuvia asioita, kun taas Työterveyslaitoksen tutkimuksessa kysymykset ovat koskeneet aikapaineita laajemmin kaikki elämänalueet huomioon ottaen. Ei ole mitään syytä, miksi pienten lasten vanhemmat olisivat kiireisempiä työssään kuin muut, mutta on selvää, että elämäntilanne asettaa haasteita nimenomaan työ- ja vapaa-ajan tasapainottamiselle ja luo aikapaineita kokonaisuutta ajatellen. Kouluikäisten ja sitä nuorempien lasten äidit kokevat elämän raskaammaksi kuin muut, mutta ovat toisaalta myös kaikkein tyytyväisimpiä elämäänsä (TTL 2004, 140–141). Mitä ilmeisimmin työn ja perheen tasapainottaminen on siis onnistunut jokseenkin hy-

vin valtaosalla työssäkävivistä suomalaisnaisista, vaikka naiset käyttävät edelleen huomattavasti miehiä enemmän aikaa muun muassa kotitöihin ja lastenhoitoon (TTL 2004, 137–139).

Järnefelt ja Lehto (2002) ovat tutkineet työelämän kiirettä myös pelkästään laadullisten tutkimusmenetelmien avulla. Kyseinen tutkimus koskee palkansaaajia, aivan kuten suurin osa muustakin kiiretutkimuksesta. Näin ollen kyseisen tutkimuksen tulokset eivät ole kaikilta osiltaan käyttökelpoisia tämän tutkimuksen kannalta, mutta ne antavat silti osviittaa siitä, millaisia ilmiöitä kiireen tutkimiseen liittyy. Lehdon (2002, 15–16) mukaan kvalitatiivisia menetelmiä käyttäneet tutkimukset ovat ohjanneet siihen suuntaan, että muun muassa kiireen hallintaa on syytä selvittää jatkossa, joko laadullisin menetelmin tai lomaketutkimuksin. Järnefelt (2002, 60–102) esitteleekin laajasti laadullisilla menetelmillä esiin tulleita keinoja kiireen hallinnassa. Keinoja on luokiteltu sen mukaan, tähtäävätkö ne ensisijaisesti työpaineiden kestämiseen vai vähentämiseen. Keinot on jaettu lisäksi sen mukaan, ovatko ne toteutettavissa yksilön vai organisaation tasolla. Tämä ulottuvuus kuvailee tavallaan myös sitä, mistä tutkittavat ovat kokeneet ongelman olevan lähtöisin, ja minkä tason koetaan pystyvän vaikuttamaan kiireen hallintaan. Vaikutustason nähtiin kulkevan aina yksilön, työyhteisön, esimiehen ja ylemmän johdon kautta laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Kiireen hallinnan keinot kuvataan nelikentässä, jonka ulottuvuudet muodostuvat työpaineiden kestämisestä ja vähentämisestä sekä keinojen toteutustasosta yksilö – organisaatio -jatkumolla. Keinot on esitelty kuviossa 1.



Kuvio 1 Kiireen hallinnan keinot (Järnefelt 2002)

Yleisimmin käytettyjä olivat yksilökeskeiset kiireen hallinnan keinot, sillä ne ovat yksittäisen työntekijän kannalta helpoimmin toteuttavissa. Työpäivän pidentäminen näytti usein olevan yleisin käytettävissä oleva kiireen hallinnan muoto. Myös yleisesti käytetyt vapaa-ajan merkitys ja työstä irtautuminen, fyysisen kunnan ylläpitäminen, töiden priorisointi ja ajankäytön hallinta ovat tärkeitä kiireen kestämisen kannalta, mutta ne ovat siinä mielessä ongelmallisia, että ne eivät pureudu kiireen syihin, vaan lähinnä hoitavat oireita. Organisaatiotason keinoista henkilökunnan lisääminen ja siten työmäärän vähentäminen nähtiin ainoana todellisena keinona vähentää työkiirettä, mutta tällaista resurssien lisäämistä ei kuitenkaan nähty todennäköisenä. Esimiesten rooliin realistisen työmäärän vartijoina ei luotettu ja myös työn uudelleenorganisointia ja delegointia pidettiin marginaalisina vaikutuskeinoina työkiireen vähentämiseksi. (Järnefelt 2002, 97–101).

Yksilön keinot sekä työpaineiden vähentämiseksi että kestämiseksi ovat yleensä huomattavasti helpommin toteutettavissa kuin organisaatiotason keinot. Vaikka oheinen malli kuvaa palkansaajien tilannetta, se on joiltain osin sovellettavissa myös yrittäjiä koskevaan tutkimukseen. Parhaiten soveltuvat luonnollisesti yksilön keinoja koskevat osa-alueet, mutta organisaatiotasokaan ei ole merkityksetön. Yrittäjätutkimukseen sovellettaessa organisaatiotason tekijät ovat tavallaan myös yksilötason tekijöitä, sillä voidaan ajatella, että yrittäjä toimii itsensä esimiehenä ja ylempänä johtona erityisesti juuri

pienissä yrityksissä, joita tämäkin tutkimus pääasiallisesti koskee. Esimerkiksi resurssin onnistuneisuus ja tavoitteiden asettaminen ovat varsinkin pienissä yrityksissä pitkälti riippuvaisia yrittäjistä itsestään. Näin ollen nämä tekijät voidaan tietyn varauksin katsoa kuuluvan yksilötason tekijöihin yrittäjiä koskevassa tutkimuksessa.

2.3.3 Työkyky ja siihen vaikuttavia tekijöitä

Työkyvyn käsite on alun perin ollut vahvasti lääketieteellispainotteinen, mutta yhteiskunnan muuttuessa myös työkyvyn käsite on muokkautunut entistä laajemmaksi. Käsitteitä on käytössä monia erilaisia, joista toiset painottavat enemmän vain fyysistä toimintakykyä, toiset tasapainoa yksilön voimavarojen ja työn kuormittavuuden välillä ja uusimmat integroidut mallit ottavat huomioon myös muun muassa työyhteisön, johtamisen ja työympäristön ulkopuolisen mikro- ja makroympäristön. Vaikka työkyvyn määrittelyt ovat moninaisia, vallitseva käsitys on se, että työkyky ei ole vain yksilön ominaisuus, vaan yksilön, hänen työnsä ja ympäristön kokonaisvaltainen ominaisuus. Väestön ikääntyessä työkyvyn ylläpidosta on tullut yhteiskunnallisesti merkittävä asia, koska työuran pidentäminen ei ole mahdollista ilman yksilön työkyvyn säilymistä. (Gould, Ilmarinen, Järvisalo & Koskinen 2006, 17–21.)

Terveys 2000 -tutkimus on laaja koko maan väestöä tarkasteleva hanke ja sen pohjalta on ilmestynyt myös kattava raportti suomalaisten työkyvystä (Gould ym. 2006). Koska yrittäjien mahdollisuudet osallistua työkyvyn edistämistoimintaan ovat palkansaajia vähäisemmät, näitä väestöryhmiä vertailemalla tutkimus antaa myös tietoa työkykytoiminnan suuntaamiseksi. Työterveyshuollon onkin katsottu olevan yksi palkansaajien muita ammattiasemaryhmiä parempaa työkykyä selittävä tekijä, koska työterveyshuolto tarjoaa työkykyä edistävää ja ylläpitävää toimintaa. Yrittäjät eivät kuitenkaan kuulu lainsäätöisen työterveyshuollon piiriin, joten palveluiden hankkiminen jää yksittäisten yrittäjien vastuulle.

Viime vuosisadan alussa työkyky muodostui ennen kaikkea ruumiillisesta voimasta, ja näin ollen työhön kykenemättömyys tarkoitti fyysisten voimien ehtymistä ja konkreettista raihnaisuutta (Gould ym. 2006, 17). Sittenkin työelämä on muuttunut hyvin voimakkaasti ja fyysisiä ominaisuuksia tärkeämpää on monesti henkinen kestävyys ja stressinsietokyky. Nykyään yksi voimakkaimmin fyysiseen puoleen vaikuttavista tekijöistä on tekniikan yleistyminen – niin hyvässä kuin pahassakin. Tekniikan rooli työn teon helpottajana on kaksijakoinen. Toisaalta se nopeuttaa ja tehostaa monia toimintoja, joiden suorittamiseen ilman nykyistä tekniikkaa kuluisi moninkertainen aika, ja jotka olisivat fyysiseltä kuormittavuudeltaan raskaita. Toisaalta ongelmiin päätteiden, kopiokoneiden ynnä muiden laitteiden kanssa voi kulua yllättävänkin paljon aikaa, jolloin tekniikan tehokkuutta lisäävä vaikutus on kyseenalainen. Esimerkiksi jatkuva pääte-

työskentely aiheuttaa paljon niska-, hartia- ja selkäkipuja, eivätkä tällaisista ongelmista johtuvat sairauslomat ole enää harvinaisia. Tietotekniikan käyttö on yleistynyt suomalaisessa työelämässä 1980-luvun puolivälin jälkeen. Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan vuonna 1984 tietokonepäätettä käytti työssään 11 % vastaajista, kun taas vuonna 1997 ainakin joskus työssään päätettä tarvitsevia oli 60 % vastaajista. Samassa tutkimuksessa kaksi kolmesta tunti saavansa riittävästi opastusta uusissa ja hankalissa tietotekniikkaan liittyvissä asioissa, mutta silti 14 % vastaajista tunti saavansa aivan liian vähän opastusta sitä tarvitessaan. (Lehto & Sutela 1998.) Osaamattomuus ja opastuksen puute ovat myös omiaan heikentämään tekniikasta saatavaa hyötyä ja aiheuttavat helposti tyhjäkäyntiä työpäivään.

Riittävä uni on tärkeää ihmisen hyvinvoinnille. Liian vähän tai liikaa nukkuminen ovat molemmat haitallisia terveydelle (Huokuna 2007; Laitinen 2007). Kiireisellä ihmisellä liiallinen uni tuskin on ongelma, mutta univaje voi olla hyvinkin tuttua. Liian vähäisen unen vaarallisimpana seurauksena sydän- ja verisuonitauteihin sairastumisen riski kohoaa, mutta se haittaa myös jokapäiväistä elämää muun muassa heikentämällä muistia ja tarkkaavaisuutta. Univajeesta kärsivä ihminen ottaa myös helpommin riskejä eikä osaa arvioida niitä samalla tavoin kuin tarpeeksi nukkuneena. Tiedonkäsittelykyky heikkenee ja uuden tiedon hyödyntäminen päätöksenteon tukena vaikeutuu. Arkipäivinä syntyvä univaje ei kuitenkaan korjaannu viikonlopun aikana, vaan se vaatisi pidemmän jakson, jossa unta saadaan riittävästi. Univaje vaikuttaa ihmisen immuunijärjestelmään ja nostaa tulehdusarvoja, mutta nämä arvot eivät ehdi laskemaan vielä kahden toipumispäivän aikana, vaan jatkavat nousuaan. (Huokuna 2007; Laitinen 2007). Kiireisenkin ihmisen tulisi huolehtia riittävästä unesta, koska univaje vaikuttaa niin terveyteen kuin suorituskykyynkin. Kun suoritus- ja päätöksentekokyky heikkenevät, työnteosta tulee entistä tehottomampaa ja kiireisyyskierteeseen ajautuminen on helppoa.

3 YRITTÄJYYS KIIRETUTKIMUKSEN KONTEKSTISSA

Tässä luvussa käsitellään yrittäjyyden tilaa Suomessa sekä yrittäjien henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja valmiuksiin liitettyjä piirteitä. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat nykyiset yrittäjät, eikä näin ollen aiheen kannalta ole erityisen tärkeää pohtia sitä, miksi he ovat alun perin yrittäjiksi ryhtyneet tai sitä, onko heillä sisäisen yrittäjän piirteitä. Yrittäjyyteen motivoivia tekijöitä ja sisäistä yrittäjyyttä ei siis käsitellä, sillä muiden palveluksessa työskentelevät sisäiset yrittäjät ja potentiaaliset uudet yrittäjät rajautuvat tutkimuksen ulkopuolelle jo kohderyhmän valinnan osalta. Näin ollen tässä yhteydessä keskitytään kuvailemaan suomalaisen yrityskannan rakennetta, yrittäjyyden tilaa sekä yrittäjyyden inhimillistä puolta. Koska Varsinais-Suomen Yrittäjillä ei sinänsä ole teoreettista merkitystä tämän tutkimuksen kannalta, yrityskannan rakennetta käsitellään yleisesti eikä niinkään yhdistyksen kannalta.

3.1 Suomalainen yrittäjyys

3.1.1 *Yrittäjyyden nykytila Suomessa*

Yrittäjyyden arvostus on noussut Suomessa lama-aikojen jälkeen, kun yrittäjyydessä havaittiin mahdollisuus työttömyysongelman ratkaisemiseen. Aiemmin yrittäjiä voitiin pitää joissain yhteyksissä jopa jonkinlaisina talousrikollisina ja veronkiertäjinä, mutta yrittäjyysasenteet ovat muuttuneet hiljalleen, kun on ymmärretty yritysten työllistävä vaikutus. Yrittäjät ovat nähneet riistäjäimagonsa juontuvan työntekijäjärjestöjen vahvuudesta ja negatiivisesta suhtautumisesta työnantajapuolena toimiviin yrittäjiin. Yrittäjäpuoli on nähnyt ongelmana myös sen, että se ei kuulu kolmikantajärjestelmään eikä siten pääse yhtä helposti muiden tahojen tavoin vaikuttamaan keskusteluun, jota käydään työelämän muutoksista. (Mäki & Sorri 1999, 11–16.) Erityisen huonon maineen ovat saaneet epäonnistuneet yrittäjät. Vaikka he yleensä oppivat virheistään ja onnistuvat paremmin myöhemmissä liiketoimissaan, kuluttajien, sijoittajien ja liikekumppaneiden luottamus voi olla vaikea saavuttaa. (Vihreä kirja. Yrittäjyys Euroopassa 2002.)

Yrittäjyys voidaan nähdä tärkeänä paitsi työpaikkojen luoja, myös kehityksen ylläpitäjänä. Yritystoimintaan liittyvät aloitteet, innovoinnit ja tehokkuuden lisääntyminen kasvattavat koko talouselämän kilpailukykyä. Tällaisen ajattelun mukaan yrittäjyydestä hyötyvät muun muassa kuluttajat. Toisaalta yrittäjyyden voidaan katsoa olevan myös yksilön etu. Yrittäjän työ on usein vapaampaa kuin palkkatyöntekijän ja yrittäjänä toimiminen voikin antaa mahdollisuuden toteuttaa itseään työelämässä. (Vihreä kirja.

Yrittäjyys Euroopassa 2002.) Yrittäjien työtyytyväisyyden on todettu usein olevan parempi kuin palkattujen työntekijöiden (Vihreä kirja. Yrittäjyys Euroopassa 2002). Yhtenä syynä on nähty hyvät vaikutusmahdollisuudet omaan työhön liittyvissä asioissa (Suomala & Pakkala 2004). Eurooppalaisille yrittäjille tärkein syy yrittäjyyden valitsemiseen palkkatyön sijasta onkin työn itsenäisyys ja itsensä toteuttamisen mahdollisuus. Pohjoisamerikkalaiset yrittäjät taas näkevät yrittäjyyden parhaaksi puoleksi mahdollisuuden luoda oma työympäristönsä. (Eurobarometer 2004.)

Yrittäjän ja palkatun työntekijän roolit nähdään usein toistensa vaihtoehtoina, ja niitä usein verrataan toisiinsa. Yrittäjyysasenteissa on selvästi myös kulttuurillisia eroavaisuuksia, sillä eurooppalaisten ja amerikkalaisten suhtautuminen yrittäjyyteen on erilaista. Eurooppalaisille säännöllinen palkkatulo on tärkein syy siihen, miksi on mieluummin palkattu työntekijä kuin yrittäjä. Seuraavaksi tärkeimmät syyt ovat työn vakaus ja riskittömyys. Pohjoisamerikkalaisten motiivit suosia palkkatyötä eroavat eurooppalaisten näkemyksistä jonkin verran, sillä amerikkalaisten mielestä yrittäjän työn vakavuus ja ankaruus eivät houkuttele, ja siten palkkatyötä suositaan yrittäjyyttä helpompana vaihtoehtona. (Eurobarometer 2004.) Eurooppalaisten syyt suosia palkkatyötä perustuvat siis palkkatyön etuihin, mutta amerikkalaisten suurin syy siihen näyttää perustuvan pikemminkin yhteen yrittäjyyden huonoista puolista. Suomalaisten alhaista yrittäjyysintoa voikin selittää juuri vahvat palkatun työntekijän edut verrattuna yrittäjän etuihin. Yhdysvalloissa työntekijät eivät nauti yhtä hyvistä eduista ja näin ollen palkatun työntekijän ja yrittäjän asemat ovat lähempänä toisiaan, ja siten niiden houkuttelevuudessa ei ole yhtä suurta kuilua kuin Suomessa.

Yrittäjyyden edellytyksiä on tutkittu erilaisissa kansainvälisissä selvityksissä. Niissä Suomen liiketoimintaympäristön kilpailukyky on arvioitu erittäin korkeaksi ja yritystoiminnan esteet ovat EU:n komission ja OECD:n selvitysten mukaan eurooppalaista keksitasoa. Yrittäjyyden edistämistä tukee muun muassa Suomen korkea koulutustaso, toimiva infrastruktuuri, julkiset rahoitus- ja neuvontajärjestelmät sekä kehittynyt tutkimus- ja innovaatioympäristö. Näennäisesti hyvistä lähtökohdista huolimatta Suomessa yrittäjyysaktiivisuus ja kasvuyritysten määrä ovat kansainvälisesti vertaillen alhaisella tasolla. Syitä tähän ovat muun muassa alhainen yrittäjyysmotivaatio, liiketoimintaosaamisen puute, pienet kotimarkkinat sekä yrittäjyyteen liittyvien riskien ja epäonnistumisen pelko. (Yrittäjyyskatsaus 2004, 10–11.)

Yritysten yhtenä tärkeimpänä roolina yhteiskunnassa nähdään yleisesti niiden työllistävä vaikutus. Pk-yritysten työllistämisosuudet ovat olleet kasvussa 1990-luvusta lähtien ja ne työllistivät Suomessa vuonna 2002 yrityssektorin henkilöstöstä 62 %. Vuoden 1995 jälkeen syntyneistä uusista työpaikoista 75 % on tullut pk-yrityksiin. Toimialoitain tarkasteltuna kehitys on kuitenkin ollut erilaista, sillä muun muassa kaupan alalla pk-yritysten työllistämisosuus on pienentynyt. Pääosa pk-yritysten työllisyyden lisäyksestä on tapahtunut 20–49 työntekijän yrityksissä eikä kaikkein pienimmissä yrittäjäve-

toisissa yrityksissä. Osa lisäyksestä voikin näin ollen olla vain tilastollinen seuraus suurten yritysten toimintojen yhtiöittämisestä. (Yrittäjyyskatsaus 2004, 32–33.)

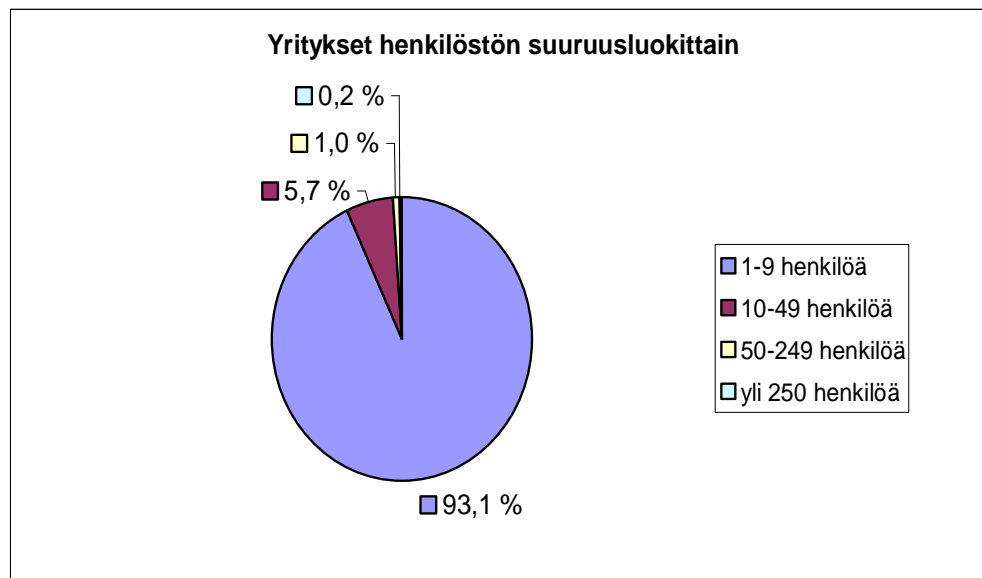
Yrittäjyysilmapiiriä on tutkittu Varsinais-Suomen alueella muun muassa vuonna 1999 yrittäjille ja virka- ja luottamusmiehille osoitetun postikyselyn avulla (Mäki & Sorri 1999). Tutkimuksen mukaan yrittäjyysilmapiiri on Varsinais-Suomessa kohtalainen ja varsinkin virka- ja luottamusmiehet katsoivat sen parantuneen edellisestä vuodesta. Yrittäjyysilmapiiriin myönteisesti vaikuttavina asioina nähtiin pk-yritysten työllistävän vaikutuksen ja talouden vauhdittajan roolin tunnustaminen. Myös yrittäjyyttä kohtaan lisääntyneen julkisuuden arvioitiin edistäneen myönteistä ilmapiiriä. Yrittäjyysilmapiiriä heikentävinä asioina koettiin yrittäjiin kohdistuva kateus ja negatiivinen julkisuus. Myös työntekijäjärjestöjen negatiivinen suhtautuminen yrittäjiin nähtiin yleistä yrittäjäilmapiiriä heikentävänä tekijänä. (Mäki & Sorri 1999.)

3.1.2 Yrityskannan rakenne

Suomessa yrittäjiä on 9 % työllisistä ja yrittäjiä on nyt lukumääräisesti enemmän kuin koskaan aiemmin. Silti yrittäjien osuus työllisistä on selvästi vähemmän kuin EU-maissa keskimäärin, niin työllisiin kuin väestöönkin suhteutettuna. Yrittäjien osuus työllisistä on korkein vähittäiskaupassa, rakentamisessa, kuljetusalalla ja henkilökohtaisia palveluja tuottavilla toimialoilla. Palvelualojen osuus yrittäjistä on EU:ssa keskimäärin yli 60 %, mutta Suomessa se on noin 50 %. Korkeakoulutettujen osuus suomalaisista yrittäjistä on EU:n keskitasoa, mutta asiantuntijayrittäjiä Suomessa on silti vähemmän kuin useimmissa muissa EU-maissa. Maanviljelijöiden ja muun alkutuotannon osuus yrittäjistä on noin 30 %, mikä on kaksinkertainen muiden EU-maiden tilanteeseen nähden. (Yrittäjyyskatsaus 2004, 51–52.) Suomalaisessa yrittäjyydessä korostuvatkin ennen kaikkea maatalous- ja palvelualat. Suhteellisen korkea koulutustaso ja asiantuntijoiden vähäisyys yrittäjäkannassa viittaisivat siihen, että korkeakoulutettujen työ ei täysin vastaa heidän koulutustaan.

Yrityksiä luokitellaan monin eri tavoin ja luokitteluperusteet vaihtelevat eri maissa. Yleisesti kokoluokittelun perusteena käytetään henkilöstön määrää. Yhdysvalloissa suureksi yritykseksi katsotaan yli 500 henkeä työllistävä yritys tai toisinaan vasta yli 1 000 henkilön yritys. Japanissa kokoluokitteluun vaikuttaa myös yrityksen toimiala ja siten eri toimialoilla luokittelut vaihtelevat. Suomessa käytetään Euroopan Unionin yhteisestä luokittelua, jonka mukaan mikroyrityksiksi määritellään sellaiset yritykset, jotka työllistävät 1–9 henkilöä. Pienyritys työllistää 10–49 henkeä ja keskikokoinen 50–250 henkeä. (ks. esim. Haverila, Uusi-Rauva, Kouri & Miettinen 2005, 14–15.) Suuryrityksiä ovat vasta yli 250 ihmistä työllistävät yritykset, ja tällaisia yrityksiä oli vuonna 2004 Suomessa 564 kappaletta. Kaikkiaan Suomessa on noin 232 000 yritystä. Näistä mik-

royrityksiä on 93,1 %, pienyrityksiä 5,7 % ja keskisuuria 1,0 %. Kaikista yrityksistä suuryrityksiä on vain 0,2 % eli maamme yrityskannasta 99,8 prosenttia kuuluu siis pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. (Tilastokeskus 2004; Suomen Yrittäjät 2005a.) Yritysten jakautumista henkilöstön suuruusluokittain on esitetty kuviossa 2.



Kuvio 2 Yritykset henkilöstön suuruusluokittain vuonna 2004 (Tilastokeskus)

Yritykset työllistävät maassamme noin 1,3 miljoonaa työntekijää. Suurin työllistäjäryhmä on suuryritykset, joissa työskentelee noin 39 % työssäkävijöistä. Mikroyritykset työllistävät neljänneksen ja pienyritykset viidenneksen työntekijöistä. Keskisuurissa yrityksissä työskentelee reilut 17 % työntekijöistä. (Suomen Yrittäjät 2005a.) Pk-yritysten merkittävää roolia työllistäjinä kuvaa se, että niissä työskentelee yli 60 % yrityssektorin työllisistä.

Yritystoiminnan monipuolisuuden johdosta myös toimialaluokittelu on kirjavaa. Tässä tutkimuksessa käytetään yksinkertaista jaottelua, jonka mukaan toimialat jaetaan viiteen päätoimialaan: kauppa, palvelu, teollisuus, rakentaminen ja liikenne. Suurin yksittäinen toimiala on palveluala, jolla toimii noin 41 % suomalaisista yrityksistä. Kaupan alaa edustaa noin viidenneksen yrityksistä ja rakentamisessa toimii hieman alle 14 prosenttia yrityksistä. Noin joka kymmenes yritys toimii teollisuudessa, ja liikennealalla on niin ikään noin 10 % yrityskannasta. Muille toimialoille itsensä luokittelevia yrityksiä on reilut neljä prosenttia kaikista yrityksistä. (Suomen Yrittäjät 2005a.)

Suomen Yrittäjien jäsenyritykset ovat sinällään melko edustava otos suomalaisesta yrityskannasta. Palvelualan yrityksiä on jäsenistä 36 % eli hieman vähemmän kuin palveluyritysten osuus koko maan yrityskannasta. Teollisuuden yrityksiä on jäsenistössä noin 14 %, joten niiden osuus järjestössä on suhteellisesti hieman suurempi kuin koko maassa. Yleisesti ottaen erot koko maan yrityskannan ja Suomen Yrittäjien jäsenkannan

välillä ovat kuitenkin hyvin pieniä. Yritysten kokoluokkia tarkasteltaessa huomataan, että pienyritykset ovat Suomen Yrittäjissä hieman yliedustettuina suhteessa koko maan yrityskantaan. Yksi syy tällaiseen kehitykseen voi olla se, että suuryritykset eivät koe saavansa erityistä hyötyä yrittäjäjärjestön jäsenyydestä, kun taas pienelle yritykselle jäsenyydestä voi olla muun muassa taloudellista hyötyä. Järjestö tarjoaa jäsenilleen neuvoja esimerkiksi työoikeudellisissa asioissa, mutta suuryritykset eivät tällaista apua kaipaa, sillä niiden henkilökuntaan kuuluu yleensä lakiasiantuntijoita.

3.2 Inhimillinen yrittäjä

3.2.1 Yrittäjän määrittelyä

Yrittäjän työssä yhdistyy lähes aina kahden erilaisen ammatin harjoittaminen: alan perusammatti ja yrityksen johtaminen (Suomala & Pakkala 2004, 22). Koska yrittäjien työhön kuuluu samankaltaisia tehtäviä toimialasta riippumatta, heistä on pyritty löytämään piirteitä, jotka sopivat kaikkiin yrittäjiin. Määritelmiä on tehty muun muassa persoonallisuuspiirteisiin ja tehtäviin perustuen. Huuskosen (1992) mukaan yrittäjien persoonallisuuspiirteisiin keskitytään erityisesti amerikkalaisessa kirjallisuudessa, ja sillä tavoitellaan ikään kuin potentiaalisten yrittäjien tunnistamista suuresta ihmisjoukosta. Menestyvistä yrittäjistä on pyritty löytämään yrittäjiä yhdistäviä, yleisiä ominaisuuksia, aivan kuten johtajuustutkimuksissa johtajistakin, mutta mitään aukottomasti kaikkiin pätevää piirrettä ei ole kuitenkaan löydetty (Valjakka 2005, 18). On epätodennäköistä, että persoonallisuuspiirteillä pystyttäisiin koskaan erottamaan yrittäjiä muista ihmisistä, eikä piirreteorioilla ole pystytty myöskään erottamaan menestyviä ja epäonnistuneita yrittäjiä toisistaan. (Huuskonen 1992, 40–41.) Henkilökohtaiset ominaisuudet ovat silti merkityksellisiä, vaikka yrittäjän menestys onkin aina tulos useampien tekijöiden yhteisvaikutuksesta. (Valjakka 2005, 18.)

Koska persoonallisuuspiirteiden mukainen määrittely on hankalaa, ellei jopa mahdotonta, eräs lähestymistapa on määritellä yrittäjä toiminnan ja tehtävien kautta (Huuskonen 1992). Henkilökohtaisiin ominaisuuksiin keskittymisen sijaan yrittäjyystutkimuksessa yrittäjyys nähdäänkin useimmin prosessina tai funktiona kuin piirteenä (ks. esim. Bygrave & Hofer 1991; Huuskonen 1992; Heinonen & Poikkijoki 2004). Yrittäjyyden prosessiajattelun isänä pidetään Schumpeteria, joka esitti prosessinäkökulman jo 1930-luvulla (Heinonen & Poikkijoki 2004). Yrittäjyyden prosessia kuvaavia tekijöitä on, että se saa alkunsa vapaasta tahdosta ja ilmenee yksittäisenä yrityksenä. Prosessi on dynaaminen ja ainutlaatuinen, ja se sisältää muodonmuutoksia kuten esimerkiksi raaka-

aineiden muutoksen valmiiksi tuotteiksi. (Bygrave & Hofer 1991.) Erään määritelmän mukaan yrittäjä on ihminen, joka havaitsee mahdollisuuden ja luo organisaation tavoitellakseen tätä mahdollisuutta (Bygrave & Hofer 1991). Yrittäjän tehtäviin perustuvassa näkemyksessä Huuskonen (1992) listaa yrittäjän funktioihin perustuvina määritelminä neljä erilaista roolia:

Yrittäjä on *innovaattori*, joka yhdistää tuotannontekijät uudeksi yhdistelmäksi eli yritykseksi. Innovaatiot voivat olla uusia joko yhteiskunnan, yrityksen tai yrittäjän itsensä kannalta. Perinteisen ja kaavamaisen yrityksen perustaminen voi olla innovatiivinen teko yrittäjälle itselleen, vaikka se ei yhteiskunnallisesti tuokaan mitään uutta ja innovatiivista. (Huuskonen 1992, 41–42.)

Yrittäjä on *riskin kantaja*, joka viime kädessä vastaa yrittäjäriskistä. Riskillä viitataan usein vain taloudelliseen riskiin, mutta yrittäjän voidaan katsoa ottavan sen lisäksi myös henkinen ja sosiaalinen riski. Yrittäjäksi ryhtyvä riskeeraa taloudellisen hyvinvointinsa, urakehitysmahdollisuutensa, perhesuhteensa ja henkisen hyvinvointinsa, ja tästä näkökulmasta katsoen yrityksen epäonnistuessa yrittäjä kokee itsensä epäonnistuneeksi. (Huuskonen 1992, 42–43.)

Yrittäjä on *perustaja, johtaja ja organisoija*. Yrittäjä on se, joka kokoaa tarvittavat resurssit ja luo uusia liikeyrityksiä. Yrittäjä ei ole tiimi tai organisaatio, vaan yksittäinen henkilö, joka erikoistuu vastuun kantamiseen ja päätösten tekemiseen. Hän on organisaatiossa ylin muodollisen auktoriteetin lähde, ja hän pystyy tekemään tavallisuudesta poikkeavia ratkaisuja, koska hänellä on joko muita parempi tieto asioista tai hän tulkitsee mahdollisuudet eri tavalla kuin muut. (Huuskonen 1992, 43–44.)

Yrittäjä on yrityksen *omistajajohtaja*, joka osallistuu operatiiviseen toimintaan ja johtamiseen. Pelkät pääomansijoittajat eivät siis lukeudu tämän määritelmän mukaan yrittäjiksi, jos he eivät osallistu aktiivisesti yrityksen toimintaan. Brockhaus (ks. Huuskonen 1992, 44) on ensin määritellyt yrittäjän tärkeäksi omistajaksi ja päätoimiseksi johtajaksi, mutta laajentanut myöhemmin määritelmän koskemaan ketä tahansa, joka ryhtyy harjoittamaan liiketoimintaa. (Huuskonen 1992, 44.)

Huuskosen (1992, 46) mukaan yrittäjä voidaan tunnistaa ainoastaan hänen toimintonsa avulla. Näin ollen yrittäjä on henkilö, joka on yrityksessä samanaikaisesti vastuussa sen toiminnasta, riskipääoman sijoittaja ja ylimmän päätäntävällän käyttäjä ja auktoriteetin lähde. (Huuskonen 1992, 46.) Muun muassa kauppa- ja teollisuusministeriön yrittäjäyyskatsauksissaan käyttämän määritelmän mukaan ”yrittäjä on henkilö, joka omistamiaan tuotantopanoksia hyväksikäyttäen harjoittaa taloudellista toimintaa omaan laskuun ja omalla vastuulla. Yrittäjä voi olla freelancer, yksinyrittäjä tai hänellä voi olla palkattua työvoimaa. Osakeyhtiössä toimiva henkilö, joka yksin tai perheensä kanssa omistaa vähintään puolet yrityksestä luetaan yrittäjäksi.” (Yrittäjäyyskatsaus 2004, 51.)

Yrittäjäyysä tutkittaessa mukana on monesti pohdintaa yrittäjien riskinottohalukkuudesta. Tutkimukset viittaavat siihen, että yrittäjät karttavat riskinottamista vähemmän

kuin palkansaajat (Kaarlela ym. 2001; Uusitalo 2001; Valjakka 2005), mutta aukottomia todisteita tällaisesta ei kuitenkaan pystytä esittämään (Uusitalo 2001). Yrittäjyyskontekstissa riskinotto liittyy perinteisesti valintaan epävarman yrittäjätulon ja turvattun palkan saamisen välillä. Yrittäjien voidaan kuitenkin katsoa tekevän valintoja myös varman palkan ja itsenäisyshalukkuuden välillä. (Uusitalo 2001.) Yrittäjien piirteisiin yhdistetäänkin yleisesti itsenäisyyden tavoittelu ja valmius ottaa riskejä (Kaarlela ym. 2001; Uusitalo 2001; Valjakka 2005).

3.2.2 Yrittäjän jaksaminen

Suurin osa suomalaisista nyky-yrityksistä aloittaa toimintansa pienimuotoisena ja vahvasti yrittäjävetoisena. Yrityksen kasvun alkaessa yrittäjän voi olla vaikea luopua tietystä tutuksi tulleista tehtävistä. Syitä kaikkien tehtävien omimiseen voi olla muun muassa ajatus ajansäästöstä, kun ketään ei tarvitse opettaa, pelko tietotaidon vuotamisesta yrityksen ulkopuolelle tai yksinkertaisesti siitä syystä, että työtehtävä tuntuu mukavalta. (Suomala & Pakkala 2004, 22–23.) Liian tiukka kontrolli ja töiden omiminen voivat kuitenkin aiheuttaa ongelmia yrittäjän jaksamiseen. Kaarlelan ym. (2001) tutkimuksen mukaan muun muassa suuri työmäärä ja kiire altistavat yrittäjän stressille, jolloin varsinkin henkinen työkyky kärsii. Henkisen työkyvyn heikkouksina on mainittu esimerkiksi väsymys ja uupumus, mutta myös jopa mielialaongelmat ja ahdistus. Koska yrittäjän työkyky on kuitenkin olennaisen tärkeä myös yrityksen toimintakyvylle, on yrittäjien terveyteen alettu kiinnittää huomiota. Yrittäjille suunnattu varhaiskuntoutus on aloitettu yhteistyönä Varsinais-Suomen Yrittäjien, Työterveyslaitoksen ja Kelan kehittämishankkeessa. Hankkeella pyritään saamaan yrittäjien varhaiskuntoutus samalle tasolle kuin mitä se on palkansaajapuolella, ja tavoitteena on yrittäjien terveyden edistäminen, työkyvyn parantaminen sekä elämänhallinnan ja työelämässä pysymisen tukeminen. (Kangas 2007.)

Yrittäjän itsenäisyys työn suhteen näkyy kuitenkin tavallaan myös negatiivisena piirteenä; muiden mielipide ei juuri vaikuta yrittäjän aikomukseen parantaa tai olla parantamatta työkykyään. (Kaarlela ym. 2001, 100.) Pääasiassa yrittäjien halua itsenäiseen ja vapaaseen työhön pidetään kuitenkin positiivisena piirteenä, ja myös yrittäjät itse esittävät vapauden työnsä hyvänä puolena. Toisinaan vapauden hyviä puolia voidaan kuitenkin liioitella puheissa, vaikka lukuisat vaatimukset voivat tuntua myös raskailta. Vapauden kokemisella on kuitenkin pääasiassa positiivinen vaikutus, sillä laajat vaikutusmahdollisuudet omaan työhön lisäävät työhyvinvointia. (Suomala & Pakkala 2004, 13; 24.)

Pienyrittäjien työkykyyn ja jaksamiseen keskittyvän tutkimuksen (Kaarlela ym. 2001) mukaan yrittäjät ovat suhteellisen tyytyväisiä valintoihinsa. Vaikka yrittäjät hel-

posti valittelevat kiireettä ja pitkiä työpäiviä, he eivät silti koe, että olisivat jääneet työn takia paitsi jostain haluamastaan. Silti raskaimmaksi ja kuluttavimmaksi asiaksi nimettiin työ ja ainakin ajoittainen liika työnteke. Perhettä tai harrastuksia ei juuri koettu kuluttavina, mutta tutkimuksessa ei myöskään tullut esille, että ne olisivat olleet silti välttämättä voimavaroja antavia asioita. (Kaarlela ym. 2001, 24–28.) Tällaisista asioista saadut tutkimustulokset riippuvat kuitenkin helposti siitä, miten niitä on tutkittu ja miten asioita on kysytty. Perheen tunnustaminen raskaaksi ja kuluttavaksi tekijäksi ei ole helppoa ja sellainen vaatii erityisen luottamuksellisen ilmapiirin haastattelijan ja haastateltavan välille tai vaihtoehtoisesti anonymisti täytettävän kyselylomakkeen. Myös kysymys siitä, joutuuko vastaaja luopumaan jostakin haluamastaan, on vaikea. Tällaisten kysymysten osalta myös kysymysjärjestys on mielestäni tärkeä tekijä, sillä edeltävillä kysymyksillä voidaan helposti ohjailta vastaajan ajatuksia tiettyyn suuntaan. Aiemmat kysymykset voivat helposti johdatella miettimään ajan puutetta tai toisaalta rahan puutetta rajoittavana tekijänä toivottujen asioiden toteuttamisessa. Kaarlelan ym. (2001, 19–25) tutkimuksessa haluamia asioita tiedusteltiin kysymällä, onko haastateltavilla joitain tärkeitä hankkeita, joita he eivät ole pystyneet toteuttamaan. Vaikka haastatteluissa käsiteltiin elämän kaikkia osa-alueita, mielestäni sana hanke ohjaa helposti ajattelemaan hyvin työorientoituneesti eikä siten ole välttämättä paras termi, jos halutaan selvittää sekä työelämään että vapaa-aikaan liittyviä asioita.

Kaarlelan ym. (2001) tutkimus tarjoaa mielenkiintoisia näkemyksiä yrittäjien muihin yrittäjiin kohdistuvista mielikuvista ja uskomuksista. Tutkimukseen osallistuneista yrittäjistä suurin osa uskoi oman tilanteensa olevan parempi kuin muilla yrittäjillä. Useimmat eivät pitäneet rahaa tärkeänä työnteon motiivina, mutta silti he uskoivat sen olevan tärkeä muille yrittäjille. Haastatellut uskoivat myös, että heillä on itsellään paremmat mahdollisuudet säädellä työmääräänsä kuin muilla, ja siten myös mahdollisuudet vapaaajan viettoon nähtiin muita paremmiksi. (Kaarlela ym. 2001, 26–29.) Mielikuvat yrittäjistä rahanahneina työnarkomaaneina elävät selvästi myös yrittäjien keskuudessa, vaikka voisi ajatella, että nimenomaan yrittäjät itse osaisivat parhaiten tunnistaa vanhanaikaisen ajattelun vääristymiä.

3.2.3 Yrittäjän ajankäyttö ja kiire

Hyytinen ja Ruuskanen (2006; 2007) ovat tutkineet yrittäjän itsenäisyyttä ajankäytön näkökulmasta. He ovat tutkineet sitä, mikä tekee yrittäjästä itsenäisen suomalaisen ajankäyttöaineiston avulla, ja pyrkineet löytämään yrittäjän itsenäisyyttä implikoivia tekijöitä palkansaajiin verrattuna joustavammasta ajankäytöstä. Alustavien tulosten mukaan yrittäjän itsenäisyys ei kuitenkaan näyttäisi kumpuavan ajankäytöstä, ainakaan käytössä olleen aineiston mukaan. Yrittäjät tekevät pidempään arkipäivisin ja useammin

viikonloppuisin kuin palkansaajat. Yrittäjillä on myös vähemmän puhdasta vapaa-aikaa ja he tuntevat itsensä useammin kiireisiksi kuin palkansaajat. Toisaalta yrittäjien muita joustavammasta ajankäytöstä kertovat paremmat mahdollisuudet työskennellä myös normaalin työpaikan ulkopuolella ja ajoittaa työntekoa tavallisia työaikoja laajemmin. (Hyytinen & Ruuskanen 2006; 2007.)

Samaisessa ajankäyttöaineistoon perustuvassa tutkimuksessa Hyytinen ja Ruuskanen (2006; 2007) ovat löytäneet myös tilastollisesti merkitseviä eroja yrittäjien ja palkansaajien välillä siinä, työskentelevätkö vastaajat arkisin kello 17 jälkeen. Taustalla on ajatus päiväkotien sulkeutumisesta tiettyyn aikaan ja käytetty muuttuja kuvaa pienten lasten vanhempia ja heidän työpäivän päättämistään. Muuttujan rakentamisessa on siis hyödynnetty institutionaalisen aikarakenteen olemassa oloa (vrt. Salmi 1996). Tutkimuksen tekijät puhuvat kuitenkin vain tilastollisista eroista yrittäjien ja palkansaajien välillä, mutta vastaajien sukupuolta ei oteta millään tavoin huomioon kysymystä käsiteltäessä. Henkilökohtaisesti näkisin, että tällaisessa yhteydessä myös sukupuoli on merkittävä tekijä; naiset käyttävät enemmän aikaa lastenhoitoon, joten on todennäköisempää, että he myös hakevat lapset tarhasta. Suurin osa yrittäjistä on miehiä, ja siten yrittäjissä on myös vähemmän näitä ”todennäköisimpiä lasten hoitajia”. Näin ollen ei ole sinänsä yllättävää, että yrittäjät jatkavat työpäiväänsä useammin kello viiden jälkeen kuin palkansaajat, joissa on mukana myös suhteellisesti enemmän naisia.

Ajan merkitys työssä vaihtelee erityyppisissä työtehtävissä. Yleisesti ottaen työtehtävien laadun voidaan katsoa vaihtelevan sen mukaan, pyritäänkö niissä tietyn ajan vaihtävän suorittamiseen. Kun teollisessa työssä orientoidutaan tekemään työtä tietty aika, esimerkiksi kahdeksasta neljään, professionaalis-manageriaalisessa työssä orientoidutaan pikemminkin tiettyyn tehtävään, ja siihen kuluva aika on toissijainen asia. Teollinen työ on helposti yksitoikkoista ja toistavaa, ja silloin aika matelee ja työpäivä on taistelua hitaasti kulkevaa aikaa vastaan. Professionaalis-manageriaalisessa työssä tilanne on lähes päinvastainen: aikaa tuntuu aina olevan liian vähän suhteessa työn määrään. Julkunen ym. (2004, 29–30) käyttävät esimerkkinä tehtävään orientoituvasta työstä yliopiston professoria, jonka työ on rajatonta: aina voi muun muassa tutkia, lukea, julkaista ja keksiä enemmän, ohjata ja opettaa paremmin, osallistua enemmän projekteihin ja kehittämistoimintaan sekä seurustella ja edustaa enemmän. Työpäivien ongelma ei ole yksitoikkoisuus, vaan pikemminkin katkonaisuus ja liiallinen vaihtelevuus, ja taistelu aikaa vastaan on täysin päinvastaisen kaltainen kuin teollisessa työssä. Myös yrittäjän työ on enemmän tehtävään kuin aikaan sitoutunutta, sillä yrittäjä voi työskennellä periaatteessa jatkuvasti; yritystoimintaa voi aina pyrkiä kehittämään, muiden yrittäjien kanssa voi verkostoitua ja yritystään voi tuoda aktiivisesti esiin erilaisissa yhteyksissä (vrt. Julkunen ym. 2004, 29–30). Kun työsarkaa on loputtomasti, omien voimavarojen oikeanlainen resursointi on äärimmäisen tärkeää jaksamisen kannalta.

Yrittäjän ajankäytössä oman rajanvedon tärkeys työn ja vapaa-ajan välillä korostuu, kun työpaikka ei tarjoa normeja työajan pituudesta. Eräs mielenkiintoinen tarkastelun kohde olisikin selvittää, miten yrittäjä osaa johtaa itseään. Onko esimerkiksi niin, että yrittäjä-johtaja, siis yrittäjä jolla on johdettavia alaisia, osaa johtaa omaakin työskentelyään organisoidusti? Vai onko yksinyrittäjän helpompi kontrolloida omaa työtään ja vapaa-aikaansa, kun ei tarvitse eikä voi keskittyä kenenkään muun työn johtamiseen? Oman työn johtamisella on merkitystä työn tehokkuuteen ja ajan riittävyteen erityisesti tällaisissa yhteyksissä, joissa työsarkaa on periaatteessa loputtomasti. Terve suhtautuminen ja omasta hyvinvoinnista huolehtiminen ovat kuitenkin myös tärkeässä roolissa, jotta elämä pysyy tasapainossa eikä työ ota ylivaltaa yrittäjän tahtomatta. Työterveyslaitoksen (TTL 2007, 137) tutkimuksen mukaan kotiasioiden laiminlyömisestä tunteita oli eniten juuri yrittäjillä: 63 % koki niitä vähintään silloin tällöin. Toiseksi eniten tällaisia tunteita oli ylemmillä toimihenkilöillä (54 %), kun taas ei-esimiesasemassa olevista palkansaajamiehistä kotiasioita tunsivat laiminlyövänsä 36 % ja -naisista 41 %.

3.3 Aiemman kiiretutkimuksen soveltuvuus yrittäjätutkimuksessa

Koska aiempi kiiretutkimus on tehty pitkälti palkansaajien näkökulmasta, on tässä yhteydessä syytä pohtia sen soveltuvuutta yrittäjyystutkimukseen. Vaikka aikaisemmat tutkimukset antavat palkansaajina toimivien työllisten työoloja koskevan tiedon lisäksi paljon hyviä ideoita myös yrittäjiä koskevaan tutkimukseen, niiden soveltuvuuteen on kuitenkin syytä suhtautua pienellä varauksella ja kriittisyydellä.

Työministeriön tutkimuksissa esiin tulleet kiireen hallinnan keinot ovat mielenkiintoinen tarkastelun kohde myös yrittäjiin kohdistuvassa tutkimuksessa. Yrittäjän tilanne kuitenkin poikkeaa palkansaajan tilanteesta siinä määrin, että tulokset eivät ole suoraan sovellettavissa yrittäjätutkimukseen. Itse asiassa yrittäjiä tutkittaessa tilanne on monimutkaisempi, koska organisaatioulottuvuus tulee hyvin lähelle yrittäjää itseään ja siten siis tavallaan myös lähelle henkilökohtaisten yksilön keinojen ulottuvuutta. Yrittäjän näkökulmasta katsottuna johto ei ole kaukainen ja ulottumattomissa oleva asia, vaan usein yrittäjä on tärkeä osa johtoa ja joissain tapauksissa itse asiassa koko johto. Ei voida ajatella, että sen enempää palkansaaja kuin yrittäjäkään osaisivat arvioida johdon roolia täysin objektiivisesti; toinen on liian kaukana sen arjesta ja toinen taas liian lähellä, tai oikeastaan sen sisällä. Näkökulmat ovat siis täysin erilaiset, mutta silti käytännön toiminnassa ollaan samoilla linjoilla. Työpäivän venyttäminen, töiden priorisointi tai mahdollinen delegointi ovat aivan yhtä todellisia vaihtoehtoja kummallekin taholle. Nämä keinot ovat kuitenkin yksilökeskeisiä eivätkä vaikuta pidemmällä aikavälillä siihen, että töitä on liikaa käytettävissä olevaan aikaan ja tekijöihin nähden. Palkansaajan mahdollisuudet vaikuttaa työn organisointiin tai työntekijöiden määrään on kuitenkin

yleensä selkeästi heikommät kuin yrittäjän, jonka ainakin periaatteessa pitäisi pystyä määrittelemään toimintatavat. Yrityksen toimintatapojen muutos lähtee yrityksen johdosta ja syvällisempien rakenteiden muutos vielä hankalammin tavoitettavista yhteiskunnan järjestelmistä, ja tästä näkökulmasta katsottuna palkansaajan vaikutusmahdollisuudet vähentää työkiireitä rakenteita muuttamalla ovat hyvin heikot. Kun kiireen hallintaa tarkastellaan yrittäjän näkökulmasta, aihe lähestyy osaltaan myös itsensä johtamista ja yleisesti yrittäjän johtamistaitoja, jolloin voidaan hyödyntää johtajuustutkimuksen tarjoamia näkökulmia. Toisaalta aiheeseen voidaan ottaa sosiologisempi näkökulma, jolloin tutkitaan niitä rakenteita, joiden puitteissa yrittäjä toimii ja mm. valtionhallinnon politiikan suomia mahdollisuuksia ja rajoituksia yrittäjän toimintaan vaikuttavina tekijöinä. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että yleistettävissä olevassa yrittäjien työaikoja, -paineita ja työnhallintaa käsittelevässä tutkimuksessa on aukko, oli näkökulma sitten liiketaloustieteellinen, sosiologinen tai jokin muu.

Pro gradu -tasoisessa tutkimuksessa ei valitettavasti ole mahdollisuutta hyödyntää kaikkia edellä esitettyjä näkökulmia. Näin ollen tässä yhteydessä käytetäänkin palkansaajista tehtyjä tutkimuksia taustana ja innoituksen antajana, käytetään niitä soveltaen hyväksi, mutta myös kriittisen ajattelun perustana. Näkökulma rajautuu pitkälti yksilötason tekijöiden käsittelyyn, koska organisaatiotason tekijöiden huomioon ottaminen on jokseenkin hankalaa tässä yhteydessä muun muassa mukana olevien yritysten suurten kokoerojen vuoksi. Organisaatiotason tekijät ja niiden muuttamisen mahdollisuudet eivät luonnollisestikaan ole samanlaiset yksinyrittäjillä kuin esimerkiksi yli 50 hengen yrityksen omistaja-johtajalla. Yksilötason tekijöiden olemassaolo ei kuitenkaan vaihtele yhtä paljon, vaikka nekin eivät tietysti ole täysin samanlaiset, esimerkkinä mainittakoon delegointimahdollisuuden olemattomuus yksinyrittäjällä.

Työolotutkimusten mukaan palkansaajanaiset kokevat työssään kiirettä useammin kuin -miehet. Myös ammattiryhmien välillä on eroja kiireen esiintymisessä. Sukupuolten väliset ja alakohtaiset erot kiireen kokemisessa kietoutuvat toisiinsa, sillä tyypilliset naisten alat, kuten opetus- ja terveydenhoitotyöt, ovat tutkimusten mukaan kiireisempiä kuin perinteiset miesten alat kuten rakentaminen. (Lehto 1998; Lehto & Sutela 1998.) Tässä tutkimuksessa halutaan selvittää, onko yrittäjien keskuudessa havaittavissa samanlaista kiireen ”sukupuolistumista” kuin palkansaajien keskuudessa. Tässä yhteydessä yrityksen toimiala on aiemman tutkimustiedon valossa merkityksellinen tekijä, joten myös sen roolia tullaan pohtimaan sukupuolten välisiä eroja käsiteltäessä.

Työministeriön työolotutkimuksissa iällä on todettu olevan jonkin verran merkitystä kiireen kokemiseen. Niissä nuorimmat eli alle 35-vuotiaat vastaajat kokevat kiirettä vähiten ja keski-ikäryhmät eli 35–54-vuotiaat eniten. Vanhimpien eli 55–62-vuotiaiden työpaineet ovat lisääntyneet viimeisten työolotutkimusten mukaan ja heillä kiireen haittaavuus on lähentynyt keski-ikäryhmien tasoa. (Lehto 1998.) Myös Työterveyslaitoksen vanhoissa EU-maissa tehdyn tutkimuksen mukaan kiire työssä on yleistä ja se oli

hieman lisääntynyt vuodesta 1996 vuoteen 2000 mennessä. Kiire työssä on kuitenkin enemmän nuorten kuin ikääntyvien ongelma ja erityisesti tämä pätee miesten kohdalla. (Ilmarinen 2005, 269–272.) Tässäkin tutkimuksessa halutaan selvittää, onko yrittäjien keskuudessa havaittavissa samantapaisia iänmukaisia eroja kiireen kokemisessa. Koska yrittäjän tilanne työelämässä kuitenkin on erilainen kuin palkansaajan, on tässä yhteydessä syytä pohtia myös sitä, onko yrittäjän ikä todella merkityksellinen tekijä kiirekokemusten taustalla vai onko esimerkiksi yrityksen ikä itse asiassa tärkeämpi vaikuttaja. Palkkatyöhön siirrytään yleisesti nuorena työuran alussa, mutta yrittäjäksi ryhtyminen voi tapahtua yhtä hyvin henkilökohtaisen työuran alussa kuin palkkatyöstä siirtymisenä missä tahansa myöhemmässä vaiheessa. Näin ollen yrittäjän ikä ei sinällään kerro mitään yrittäjäuran pituudesta eikä yrityksen elämänkaaren vaiheesta.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tieteenfilosofiset ja metodologiset valinnat

Tutkimukseen kuuluu osaltaan tieteenfilosofiset ja metodologiset valinnat (ks. esim. Lehto 1996, 103–151; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 117). Näihin valintoihin kuuluvat muun muassa ontologisten ja epistemologisten kysymysten tarkastelu sekä tutkimustavan, metodin ja aineiston keruun suhteen tehtävät valinnat (ks. esim. Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994; Lehto 1996; Hirsjärvi ym. 2000; Töttö 2000).

Perustavanlaatuinen jaottelu tutkimuksissa voidaan tehdä jakamalla tutkimustoiminta empiiriseen ja teoreettiseen tutkimukseen (Heikkilä 2004, 13). Tieteenfilosofisten kysymysten pohdinta on tärkeä osa teoreettista tutkimusta, mutta sen lisäksi niitä tulee pohtia myös empiirisen tutkimuksen kohdalla, sillä filosofiset perusoletukset leimaavat tutkimuksen kulkua vahvasti. Tietoisten valintojen avulla tutkimuksen kulku on selkeämpää ja johdonmukaisempaa kuin silloin, kun tutkimus etenee ilman filosofisten lähtökohtien ymmärtämistä. (Hirsjärvi ym. 2000, 117.)

4.1.1 Metodologiset valinnat

Vaikka tieteenfilosofiset kysymykset kuuluvat sekä teoreettiseen että empiiriseen tutkimukseen (Hirsjärvi ym. 2000, 117), tutkimustavat eroavat selkeästi toisistaan. Teoreettisessa tutkimuksessa käytetään olemassa olevaa tietomateriaalia ja sen avulla voidaan kehittää menetelmiä empiirisen tutkimuksen avuksi (Heikkilä 2004, 13). Teoreettista tutkimusta voidaan kutsua myös perustutkimukseksi, koska siinä keskitytään uuden tiedon etsintään ja menetelmien luomiseen eikä niinkään käytännön sovelluksiin (Turunen 1995, 17). Empiirinen tutkimus taas on havainnoivaa ja siihen liittyy aineistonkeruuta ja -käsittelyä, mahdollisesti teoreettisen tutkimuksen ohjaamalla menetelmillä (Heikkilä 2004, 13). Empiirinen tutkimus on soveltavaa ja sillä on usein myös käytännönläheisiä tavoitteita (Turunen 2003, 17).

Empiirisen tutkimuksen piirissä esitetään yleensä kolme vaihtoehtoista lähtökohtaa: hermeneuttinen, fenomenologinen ja positivistinen tutkimus (Turunen 1995). Hermeneuttiseen ja fenomenologiseen tutkimukseen liitetään yleensä termi kvalitatiivinen ja positivistiseen kvantitatiivinen. (Hirsjärvi ym. 2000, 117.) Töttö (2000) on arvostellut voimakkaasti tutkijoiden kategorisoimista jommankumman tutkimusotteen käyttäjiksi ja hänen mukaansa metodikirjallisuudessa pyritään pitkälti vain todistelemaan toisen metodin paremmuutta ja tuomaan esiin toisen heikkouksia, vaikka molemmat myönne-

täänkin tarpeelliseksi. Survey-tyyppinen aineistonkeruu ja kvantitatiivinen analyysi olivat vallitsevia suomalaisessa sosiologiassa vielä 1970-luvulla (Lehto 1996, 111–112), mutta nykyään laadullinen tutkimus on alalla hyvin suosittua (Töttö 2000). Töttön (2000) mukaan metodien vastakkainasettelu aiheuttaa sen, että tutkimuksen tekoon lähdetään helposti valitsemalla tutkimusote ja aineistonkeruutapa, vaikka tutkimuksen tulisi lähteä tutkimusongelmasta. Tutkimusote tulisi sovittaa tutkimusongelmaan eikä päinvastoin, sillä tutkimuskysymyksen muotoilu rajaa käytettävissä olevia metodeja. (Töttö 2000.) Tutkimuksessa voidaan kuitenkin myös yhdistää erilaisia tutkimusotteita, jolloin niiden toisiaan täydentävä tarkoitus tulee hyvin esille. (ks. Hirsjärvi ym. 2000, 215; Heikkilä 2004, 13–16.) Tutkimusmenetelmien yhdistämisestä käytetään termiä triangulaatio, ja metodien ja aineistojen yhdistämisen lisäksi tutkimuksessa voidaan käyttää muun muassa tutkijatriangulaatiota, jolloin tutkimuksen analysointiin ja tulkitaan osallistuu yhden sijasta useita tutkijoita. Triangulaatiota käytetään normaalisti tutkimuksen validiuden lisäämiseksi. (Hirsjärvi ym. 2000, 215.)

Tämä tutkimus on edellä mainittujen jaotteluiden mukaan empiirinen, positivistinen ja sen tutkimusote on kvantitatiivinen. Tässä yhteydessä ei ole aikarajoitteiden vuoksi mahdollista käyttää triangulaatiota, vaikka esimerkiksi erityyppisten aineistojen yhdistäminen sopii hyvin työelämän ilmiöitä käsittelevään tutkimukseen (Lehto 1996).

Empiiriset tutkimukset voidaan jaotella eri tyypeihin tutkimusotteen lisäksi muun muassa aikaperspektiivin ja tutkimuksen tarkoituksen mukaan (Heikkilä 2004, 14). Aikaperspektiivin mukaisesti tutkimukset jaetaan poikkileikkaus- ja pitkittäistutkimuksiin. Poikkileikkaus- tai poikittaistutkimus on kertaluonteinen yhden ajankohdan kattava tutkimus, jolla saadaan tietoa tutkittavan asian tilasta tietyllä hetkellä. Pitkittäistutkimuksessa samaa kohderyhmää tutkitaan useina eri ajankohtina ja näin ollen tutkimuksella pystytään seuraamaan kohteessa tapahtuvia muutoksia ja kehityskulkuja. (ks. Hirsjärvi ym. 2000, 164–165; Heikkilä 2004, 15.) Tämä tutkimus on poikkileikkaustutkimus eli kaikki aineiston havainnot on kerätty samaan aikaan. Tässä yhteydessä ei ole siis mahdollista vertailla nykyistä tilannetta aiempaan eikä voida sanoa, ovatko yrittäjät nyt kiireisempiä kuin esimerkiksi muutamia vuosia sitten. Yksi kiinnostava jatkotutkimuksen aihe olisikin ottaa huomioon esimerkiksi yleisten talouden suhdanteiden muuttuminen ja tutkia, onko nousu- tai laskusuhdanteilla vaikutusta kiirekokemusten yleisyyteen. Toinen mielenkiintoinen jatkotarkastelun aihe olisi selvittää, vaikuttaako yrittäjän kiirekokemuksiin enemmän hänen henkilökohtainen elämäntilanteensa vai yrityksen kehityskaaren vaihe. Tällaiset tutkimukset vaativat kuitenkin onnistuakseen kattavan pitkittäisaineiston aiheesta.

Tutkimuksia luokitellaan tarkoitustensa mukaan muun muassa kartoittaviin, kuvaileviin, selittäviin ja ennustaviin tutkimuksiin (Hirsjärvi ym. 2000, 128). Heikkilän (2004, 14) mukaan kartoittava tutkimus on vapaamuotoinen tutkimus, jossa ei pyritä systemaattiseen tietojen keräämiseen, vaan sitä käytetään esitutkimuksena esimerkiksi jonkin

ilmiön selittävien tekijöiden etsinnässä. Kuvaileva tutkimus on empiirisen tutkimuksen perusmuoto (Heikkilä 2004, 14) ja se esittää asiantilan joko tiettyinä hetkenä tai pitemmän ajan kuluessa riippuen tutkimuksen aikaperspektiivistä (vrt. pitkittäis- ja poikkeikkaustutkimus) (Holopainen & Pulkkinen 2003, 18). Tämä tutkimus on luonteeltaan kuvaileva, sillä siinä kuvaillaan muun muassa yrittäjien suhtautumista kiireeseen, demografisten tekijöiden vaikutusta kiirekokemuksiin sekä sitä, minkä asioiden koetaan aiheuttavan kiirettä. Tämän tutkimuksen perspektiivistä relevantteja kartoitettavia tutkimuksia ovat Järnefeltin ja Lehdon (2002) selvitys palkansaajien kiirekokemuksista sekä Valjakan (2005) tutkimus yrittäjien ajankäytöstä, ja niillä on myös ollut vahva rooli tämän tutkimuksen kyselylomakkeen muodostamisessa.

Kvantitatiivisen tutkimuksen keskeisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat havainnointi, haastattelu ja kysely (Alkula ym. 1994, 69.) Näiden lisäksi kvantitatiiviseen tutkimukseen soveltuu dokumenttien käyttö (Hirsjärvi ym. 2000, 178–179). Havainnointi voi olla joko osallistuvaa tai ulkopuolista, mutta käytännössä osallistuvaa havainnointia käytetään enemmän laadullisten kuin kvantitatiivisten aineistojen keruussa. Havainnoinnin etuna on se, että muistivirheet ja kielelliset esitystavat eivät vaikuta aineistoon. Myös haastattelu- ja kyselytutkimuksissa esiintyvä haitta siitä, että ihmiset sanovat toimivansa eritavalla kuin todellisuudessa toimivat, jää kokonaan pois. Havainnoinnin huonona puolena on sen vahva sitoutuneisuus aikaan ja paikkaan sekä toisinaan havaintojen erittelyn ja tulkinnan vaikeus. (Alkula ym. 1994, 69–71.) Ongelmia voi tuottaa myös havainnoijan emotionaalinen sitoutuminen tutkittaviin tai ihmisten normaalista poikkeava käyttäytyminen havainnoijan paikalla ollessa (Hirsjärvi ym. 2000, 200–201). Haastattelusta ja kyselystä aineistonkeruumenetelminä käytetään yleisesti englanninkielistä termiä survey, ja sillä viitataan nimenomaan etukäteen strukturoituun aineiston keruuseen em. menetelmien avulla (Alkula ym. 1994, 69; 118). Haastattelussa tutkija on välittömässä kontaktissa tutkittavan kanssa, kun taas kyselyllä tarkoitetaan esimerkiksi postitse lähetettäviä kyselylomakkeita. Kyselyissä tutkija on siis etäämmällä tutkittavista kuin haastatteluissa, vaikka molemmilla menetelmillä pyritäänkin keräämään samantyyppistä tietoa. (Alkula ym. 1994, 69–70.) Survey-menetelmillä on vakiintunut asema yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa (Alkula 1994, 118–119) ja esimerkiksi Yhdysvalloissa ne ovat edelleen vallitsevia menetelmiä sosiologisessa tutkimuksessa (Lehto 1996, 111–112). Tässä tutkimuksessa survey-menetelmistä käytetään www-kyselyä ja näin ollen tutkija ei ole kontaktissa tutkittavien yrittäjien kanssa. Tämä voi olla tutkimuksen aiheen kannalta hyvä asia, sillä kysely voi sisältää joidenkin vastaajien mielestä arkaluontoista tietoa, esimerkiksi mikäli vastaaja on kovin tyytymätön omaan ajankäyttöön.

4.1.2 *Ontologia ja epistemologia*

Ontologiset näkemykset ja epistemologia eroavat toisistaan kvantitatiivisessa ja kvalitatiivisessa tutkimuksessa (ks. esim. Lehto 1996, 116–120). Ontologia esittää kysymyksiä todellisuuden luonteesta ja siitä, mitä voidaan pitää todellisena (Hirsjärvi ym. 2000, 118). Kvantitatiiviseen tutkimukseen liitetään yleensä ontologinen oletus siitä, että todellisuus on objektiivisesti olemassa, ja että tutkimuksella pyritään löytämään tuo todellisuus ja sen lainalaisuudet (Lehto 1996, 117). Epistemologia käsittelee muun muassa tiedon alkuperää ja tutkijan ja tutkittavan välistä suhdetta (Hirsjärvi ym. 2000, 118). Koska kvantitatiivisen ontologian mukaan objektiivinen todellisuus on olemassa, sen epistemologian mukaan tieto todellisuudesta voidaan tavoittaa ainoastaan objektiivisella mittaamisella. Näin ollen tutkijan tulee pysyä neutraalina ja tutkia kohdettaan etäältä, vaikuttamatta tutkimuksen objektiivisuuteen. (Lehto 1996, 117.) Objektiivisuus on kuitenkin tietynlaista harhaa, sillä esimerkiksi otoksen ei voida katsoa muodostuvan tutkimukseen täysin objektiivisesti ilman tutkijan matkan varrella tekemiä valintoja ja päätöksiä. Tutkimukseen liittyvät valinnat palautuvat aina tutkijaan ja hänen valintoihinsa, jotka ovat tietyn arvomaailman luomia subjektiivisia valintoja. Tutkimus ei pysty täysin objektiivisesti luomaan itse itseään, vaan se on aina erilaisten tutkijan tekemien valintojen tulos.

Tässä tutkimuksessa lähdetään siitä ontologisesta tausta-ajatuksesta, että yrittäjä on yrityksessään aktiivinen toimija, joka pystyy havainnoimaan omaa käyttäytymistään. Tässä tutkimuksessa epistemologia on kvantitatiivisen tutkimuksen perinteen mukainen eli tutkija on etäällä tutkittavistaan eikä pyri vaikuttamaan tutkittavien vastauksiin. Silti tutkija tiedostaa täydellisen objektiivisuuden mahdottomuuden ja sen, että jo surveymenetelmän käyttöön sinällään liittyy monia subjektiivisia valintoja ja arvolatauksia.

4.2 **Tutkimuksen kohdejoukko**

Tutkimuksessa käytetään primääriaineistoa eli nimenomaan kyseistä tutkimusta varten kerättyä aineistoa. Aineisto kerättiin Internet-kyselynä maaliskuussa 2006, jolloin VSY:llä oli jäseniä yhteensä reilu 6000. Sittemmin jäsenmäärä on kasvanut hyvin, ja kesäkuussa 2007 jäsenyrityksiä oli jo noin 7000 (TS 2007). Sähköposti, jossa pyydettiin vastausta kyselyyn, lähetettiin kaikille VSY:n jäsenille, jotka ovat ilmoittaneet sähköpostiosoitteensa järjestön tietoon, eivätkä ole kieltäneet osoitetietojensa käyttöä markkinointi- ja tutkimuskäyttöön. Tällaisia osoitteita oli jäsenrekisterissä 3411. Aineisto on harkinnanvarainen otos VSY:n jäsenistä eli sitä voidaan kutsua näytteeksi. Mukana oli kuitenkin myös vanhentuneita ja toimimattomia sähköpostiosoitteita, joista viestit palautuivat takaisin lähettäjälle. Tällaisia osoitteita oli kaikkiaan 231. Osa vastaanottajista

on suurten yritysten yhteyshenkilöitä tai kunnanjohtajia, joiden ei myöskään voitu olettaa vastaavan kyselyyn. Tällaisia perusjoukkoon kuulumattomien ihmisten osoitteita ei kuitenkaan pystytty poimimaan pois osoitelistasta ennen viestin lähettämistä, eikä heidän tarkkaa määräänsä pystytty selvittämään. Tässä tutkimuksessa käytetään kehikkona eli tavoitettavissa olevien otantayksiköiden määränä näin ollen 3180 vastaajaa.

Aineisto kerättiin www-kyselynä niin, että jokaisen vastaajan oli mahdollista vastata ainoastaan kerran. Vastauksia kertyi kaikkiaan 994. Muutamat vastaajat ilmoittivat sähköpostitse, että he olivat vahingossa lähettäneet kyselyn keskeneräisenä, eivätkä pystyneet vastaamaan loppuun asti, koska ohjelma ei sitä sallinut. Jotkut olivat ehtineet vastaamaan vain muutamaa ensimmäiseen taustatietojen kartoittavaan kysymykseen ennen vahingossa tapahtunutta lähettämistä. Tällaiset selkeästi keskeneräiset vastaukset poistettiin analysoitavien joukosta. Ongelma oli kuitenkin yllättävän yleinen, sillä lopulta liian vajaksi jääneitä vastauksia jouduttiin poistamaan 50 kappaletta. Näin ollen analysoitavia vastauksia saatiin kaikkiaan 944 ja kyselyn vastausprosentiksi muodostui lopulta 29,7 %. Mikäli tavoitettavissa olevien määrästä olisi pystytty poimimaan kaikki, jotka eivät kuulu kohderyhmään eli esimerkiksi edellä mainitut suuryritysten yhteyshenkilöt ja muut kannatusjäsenet sekä jo yritystoimintansa lopettaneet, vastausprosentti olisi muodostunut vielä edellä esitettyä paremmaksi.

4.3 Luotettavuuden arviointi

4.3.1 *Validiteetti ja reliabiliteetti*

Tutkimusaineiston luotettavuudesta puhuttaessa voidaan käyttää käsitteitä sisäinen ja ulkoinen luotettavuus. Sisäisellä luotettavuudella viitataan siihen, kuinka hyvin on onnistuttu keräämään tietoja, jotka kuvaavat niitä asioita, joita on tarkoitus tutkia. Ulkoinen luotettavuus taas kertoo siitä, miten hyvin tulokset ovat yleistettävissä myös tutkittavia laajempaan joukkoon. (Alkula ym. 1994, 44–45.) Metsämuuronen (2006, 55; 64) viittaa edellä mainittuihin käsitteisiin nimenomaan *validiteetin* yhteydessä. Tämän tutkimuksen sisäistä luotettavuutta parantaa primääriaineisto, koska kyselyn kysymykset on suunniteltu juuri tähän tutkimukseen ja siten ne ainakin periaatteessa kuvaavat juuri niitä asioita, joista tässä ollaan kiinnostuneita. Validiteettia kuitenkin heikentää jonkin verran se, että aihepiirin ympärille ei ole muodostunut tutkimusperinnettä eikä siis ennalta koeteltuja mittareita tai teorioita juurikaan ole käytettävissä. Vaikka tulokset eivät ole suoraan yleistettävissä kaikkiin yrittäjiin, ulkoista luotettavuutta parantaa kuitenkin aineiston suhteellisen suuri koko. Aineisto ei kokonsa ja mittareidensa puolesta aseta

liialti rajoituksia analyysiin, mutta toisaalta suuresta aineistosta saadaan myös helpommin tilastollisesti merkitseviä tuloksia, vaikka käytännön merkitys jäisikin suhteellisen pieneksi.

Luotettavuutta arvioitaessa käytetään validiteetin lisäksi myös reliabiliteetin käsitettä. Reliabiliteetti viittaa tutkimuksen toistettavuuteen. Mikäli käytetyt mittarit ovat reliaabeleja, ovat informanttien antamat vastaukset kerrasta toiseen melko samanlaisia. Reliabiliteettiin liittyvää sisäistä yhtenevyyttä voidaan esittää suhteellisen yksinkertaisesti Cronbachin alfa -kertoimen avulla. (Metsämuuronen 2006, 64–67.) Alfa-kertoimia käytetään myös tässä tutkimuksessa jäljempänä mittareiden muodostuksen yhteydessä.

Myös aineiston keruutavalla on merkitystä arvioitaessa luotettavuutta. Internet-kyselyn etuna on vastaajien anonymiteetin säilyminen, mutta toisaalta se ei anna mahdollisuutta tarkentaa kysymysten tarkoitusta tai selventää vastaajille epäselväksi jääneitä kohtia. Täyttä varmuutta siitä, että vastaajat ovat ymmärtäneet kysymykset tutkijan tarkoittamalla tavalla, ei siis voi olla. Myös tekniset hankaluudet ovat voineet vaikeuttaa joidenkin vastaamista ja tutkijalle tulikin ilmoituksia muun muassa vahingossa vajaaksi jääneistä lomakkeista. Mitä luultavimmin keruutapa vaikutti myös siihen, että vastaajien ikä- ja koulutus rakenne muodostuivat hyvin erilaiseksi kuin perusjoukossa.

4.3.2 *Kato*

Juuri koskaan ei ole sellaista tilannetta, että vastaukset saataisiin kaikilta tutkittavilta, vaan lähes aina esiintyy myös katoa. Kadon syitä on tutkittu, ja katoon vaikuttaa ehkä eniten tutkimusaiheen kiinnostavuus. (Alkula ym. 1994, 139.) Koska tämän tutkimuksen tuloksia ei pyritä yleistämään kaikkiin yrittäjiin tai edes kaikki VSY:n jäseniin, tarkka katoanalyysi ei ole tarpeen. Se ei tässä tapauksessa olisi edes perusteellisesti toteutettavissa, sillä osa käytetyistä sähköpostiosoitteista ei ollut käyttökelpoisia. Näitä osoitteita ei kuitenkaan pystytty etukäteen poimimaan joukosta eikä myöskään jälkikäteen voida sanoa, kuinka suuri osa vastaajista ei esimerkiksi käytä sähköpostiaan aktiivisesti. Ennen aineistonkeruuta tutkijaa varoiteltiin yrittäjäjärjestön taholta, että yleensä yrittäjät ovat laiskoja vastaamaan kyselyihin, koska he ovat – ironista kyllä – niin kiireisiä, ja siksi vastausten saaminen voi osoittautua hankalaksi. Tällainen etukäteispelottelu suuresta kadosta oli yksi syy siihen, miksi kyselyä ei lähetetty tarkemmin rajatulle joukolle vaan kaikille, jotka oli periaatteessa mahdollista tavoittaa sähköpostitse. Ennakoidun laista suurta katoa ei kuitenkaan esiintynyt, vaan vastauksia tuli lopulta tyydyttävän hyvin. Tutkija sai myös yllättävän paljon sähköposteja sekä kiireisiltä että kiireettömiltä siitä, etteivät he pysty vastaamaan kyselyyn. Toiset kertoivat, että ovat niin kiireisiä, että heillä ei ole aikaa vastata kyselyyn, vaikka he pitivätkin aihetta sinänsä tutkimisen arvoisena. Toiset taas kertoivat, etteivät viitsi vastata sen takia, että yrittys-

toiminta on niin pienimuotoista, ettei heillä ole juuri koskaan kiire. Osa kertoi myös jo lopettaneensa yritystoiminnan eivätkä siksi katsoneet kuuluvansa sopivien tutkittavien joukkoon. Ääripäiden edustajia siis kenties puuttuu jonkin verran, mutta toisaalta katoa esiintyy varmasti myös keskivertokiireisten osalta. Mitä ilmeisimmin tutkimusaihe koettiin siis mielenkiintoiseksi, koska suuresta kadosta ei muodostunut ongelmaa.

5 AINEISTON KUVAILU JA FAKTORIANALYYSI

5.1 Yritykset

Yrityksen päätoimialaa kysyttäessä ei annettu mahdollisuutta valita kuin yksi toimialavaihtoehto. Useammalla toimialalla toimivien yritysten tuli siis valita vain yksi vaihtoehtoista. Toimialaluokittelu oli hyvin yleinen, sillä alat oli jaettu vain viiteen luokkaan. Lähes puolet vastanneista yrityksistä toimii palvelualalla. Kaupan alalla toimii noin 18 %, teollisuudessa 14 % ja rakennusalalla 12 % vastaajista. Liikennealalla toimii 4 % vastaajista ja noin 3 % vastaajista ilmoitti toimialansa olevan jokin muu kuin yksikään annetuista vaihtoehtoista. Aineiston toimialajakauma ei täysin vastaa VSY:n jäsenistön toimialoja. Palvelualan yritykset ovat tässä tutkimuksessa yliedustettuina (vrt. 36 %), kun taas rakentamisen ja liikenteen alojen yritysten prosentuaalinen osuus on aineistossa selkeästi pienempi kuin VSY:n jäsenistössä (vrt. 18 % ja 8 %).

Tutkimuksessa mukana olevista yrittäjistä noin 28 % on yksinyrittäjiä, ja heidän suhteellinen osuutensa on tässä selvästi pienempi kuin VSY:n jäsenistössä (vrt. 47,5 %). Kahden tai kolmen hengen yrityksiä on 26 % ja neljän tai viiden hengen yrityksiä 14 % vastanneista. 6–7 henkeä työllistäviä yrityksiä on aineistossa reilu 7 % ja 8–9 hengen yrityksiä vajaa 6 %. 10–19 henkeä työllistävät yritykset ovat jonkin verran yliedustettuina tutkimusaineistossa, sillä niitä on hieman yli 10 % mukana olevista yrityksistä, vaikka VSY:n jäsenistä vain 5,5 % on vastaavan kokoisia. Samoin 20–49 hengen yrityksiä on aineistosta 6,5 %, vaikka perusjoukossa vastaavan kokoisia yrityksiä on vain 3,0 %. Yli 50 henkeä työllistäviä yrityksiä on 2 % aineistosta, kun niiden osuus VSY:n jäsenistöstä on prosentin luokkaa.

Mukana olevien yritysten liikevaihdot vaihtelevat alle 50 000:sta yli 10 miljoonaan euroon. Noin puolella vastanneista yrityksistä liikevaihto on alle 250 000 euroa. Noin joka kymmenes tutkimukseen osallistuneista jätti kertomatta liikevaihtonsa. Liikevaihtojen jakautuminen on esitelty taulukossa 1.

Taulukko 1 Liikevaihdon määrä vastanneilla yrityksillä

<i>Liikevaihto €/vuosi</i>	<i>Vastauksia</i>	<i>% vastanneista</i>	<i>Kumulatiivinen %</i>
alle 50 000	111	13,2	13,2
50 001 - 100 000	128	15,3	28,5
100 001 - 150 000	67	8,0	36,5
150 001 - 250 000	124	14,8	51,3
250 001 - 500 000	137	16,3	67,6
500 001 - 1 000 000	120	14,3	81,9
1 000 001 - 10 000 000	140	16,7	98,6
yli 10 000 000	12	1,4	100
Yhteensä	839	100	100

5.2 Yrittäjät

Suurin osa yrittäjistä on miehiä, joten oli oletettavaa, että myös tässä tutkimuksessa miesvastaajat ovat enemmistönä. Kaksi kolmesta vastaajasta onkin miehiä ja kolmasosa naisia. 14 vastaajaa ei ilmoittanut sukupuoltaan. Tutkimusaineistossa naiset ovat hieman yliedustettuina, sillä VSY:n jäsenrekisterin mukaan kolme neljäsosaa yrittäjistä on miehiä ja vain neljännes naisia.

Kyselyssä otettiin huomioon mahdollisuus toimia yrittäjänä osa-aikaisesti. Suurin osa vastaajista toimii päätoimisena yrittäjänä, sillä 93,4 % vastanneista on päätoimisia ja vain 6,6 % osa-aikaisia yrittäjiä.

Vain kansa-, keski- tai peruskoulun käyneitä yrittäjiä on aineistossa 9,5 % vastaajista. He ovat selkeimmin aliedustettuina, sillä heitä on VSY:n jäsenistössä lähes viidennes. Lukion käyneitä vastaajia on aineistossa noin 7 % ja ammattikoulun suorittaneita noin 19 %. Opistotasoinen tutkinto on 35 prosentilla ja ammattikorkeakoulututkinto noin 6 prosentilla vastaajista. 20 % vastanneista yrittäjistä on suorittanut akateemisen loppututkinnon. Akateemiset yrittäjät ovat aineistossa selvästi yliedustettuja, sillä VSY:n rekisterin mukaan vain noin 13 % jäsenistä on suorittanut yliopisto- tai korkeakoulututkinnon. Tällaiseen hienoiseen vääristymään vastaajien koulutusrakenteessa perusjoukkoon verrattuna saattaa vaikuttaa ennen kaikkea kyselyn suorittaminen Internet-lomakkeella, sillä akateemisesti koulutetut ovat luultavasti tottuneempia tietokoneella työskentelyyn kuin ne, joilla ei ole muuta kuin peruskoulutus.

Vastaajien suurimmat ikäryhmät ovat 41–50-vuotiaat (36 %) ja 51–60-vuotiaat (34 %). Näihin ikäluokkiin kuuluu noin 70 % kaikista vastanneista. Noin viidennes on 31–40-vuotiaita, ja vajaa 7 % vastaajista on 61–70-vuotiaita. Pienimpään ikäryhmään eli 21–30-vuotiaisiin kuuluu alle 4 % vastanneista yrittäjistä. Aineisto on painottunut jonkin verran järjestön nuorempiin jäseniin, sillä VSY:n tietojen mukaan yli puolet jäsenistä on yli 50-vuotiaita, kun taas kyseisessä aineistossa tällaisia vastaajia on noin 40 %. Myös vastaajien ikärakenteen painottuminen perusjoukon nuorempiin jäseniin selittyy luultavasti kyselyn toteutustavalla, aivan kuten vastaajien koulutusrakenteenkin vääristymät.

Vastaajat ovat toimineet yrittäjänä keskimäärin noin 13 vuotta. Yrittäjävauran pituudet vaihtelivat kuitenkin paljon, sillä mukana oli yhtä lailla vasta yrittäjäksi alkaneita kuin yli 40 vuotta yrittäjänä toimineita. Tässä yhteydessä ei kysytty erikseen yrityksen ikää, joten yrittäjävuoDET ja yrityksen ikä ei välttämättä ole sama. Neljännes vastaajista on toiminut yrittäjänä korkeintaan 5 vuotta, mutta toisaalta joka viidennen yrittäjävaura on kestänyt jo yli 20 vuotta. Vastaajien osuudet yrittäjävuosien mukaan on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2 Yrittäjävuodet

Yrittäjävuosia	Vastaajia	% vastaajista	Kumulatiivinen %
0-5	222	24,0	24,0
6-10	211	22,8	46,8
11-20	299	32,3	79,0
21-50	194	21,0	100
Yhteensä	926	100	100

Noin puolella (49,6 %) vastanneista yrittäjistä ei ole samassa taloudessa asuvia alle 18-vuotiaita lapsia. Hieman alle viidenneksellä on yksi lapsi ja hieman reilulla viidenneksellä on kaksi alaikäistä lasta taloudessaan. Noin joka kymmenennellä vastaajalla on kolme tai useampia alaikäisiä lapsia huollettavanaan.

Koska työhön liittyvä matkustaminen ja liikkuva työ lisäävät kiireen tunnetta (Ama-bile ym. 2002), myös tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää yrittäjien työn liikkuvuutta. 48 % vastaajista raportoi työhönsä liittyvän matkustamista. Yrittäjien työ sisältää matkustamista keskimäärin viisi ja puoli päivää kuukaudessa, mutta yleisimmin matkustusta on kahtena päivänä kuukaudessa. Niistä vastaajista, joiden työ sisältää matkustamista, kolme neljäsosaa matkustaa korkeintaan kuutena päivänä kuukaudessa.

Yleisen käsityksen mukaan yrittäjät tekevät yleensä pidempää työpäivää ja -viikkoa kuin palkansaajat ja myös kyseinen tutkimusaineisto tukee tätä käsitystä. Yli puolet vastaajista työskentelee kuutena tai seitsemänä päivänä viikossa. Joka päivä työskenteleviä vastaajia on 16 % ja kuutena päivänä viikossa työskenteleviä on 36 % vastaajista. Viisipäiväistä työviikkoa tekee noin 43 % vastaajista. Neljänä päivänä viikossa työskentelee 3 % vastanneista yrittäjistä. Alle 2 % vastaajista työskentelee korkeintaan kolmena päivänä viikossa.

Vastaajien keskimääräisen päivittäisen työajan pituus vaihtelee yhden ja 18 tunnin välillä. Keskiarvo on 9,6 tuntia ja yleisin vastaus työpäivän pituudeksi 10 tuntia. Kuitenkin lähes neljännes vastaajista työskentelee korkeintaan 8 tuntia päivässä ja toisaalta neljännes enemmän kuin 10 tuntia päivässä.

Neljännes vastaajista viettää vapaapäivää kaksi kertaa viikossa tai useammin, ja joka kolmas pitää vapaapäivän kerran viikossa. Kolme kertaa kuukaudessa vapaapäivän pitää vajaa 8 % ja yhden tai kaksi vapaata kuukaudessa viettää noin 14 % vastaajista. Lähes 20 % vastaajista viettää vapaapäivää harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Vaikka vapaapäiviä vietetään melko vähän, kuitenkin suurin osa vastaajista pitää toisinaan lomaa. Vuosittain vähintään viikon kestävän loman viettää 83,5 % vastaajista. Näin ollen silti 16,5 % vastaajista ei vietä vuosittain edes viikon mittaista lomaa.

Jopa 77,5 % vastaajista sanoo, että he joutuvat luopumaan aikapulan takia asioista, joita he haluaisivat tehdä tavallisina arkipäivinä. Myös jatkuvasti kiireisiä sanoo ole-

vansa lähes 40 prosenttia vastaajista. Reilu puolet (53,5 %) sanoo olevansa silloin tällöin kiireisiä ja harvoin tai ei koskaan itseään kiireiseksi tuntevia on hieman alle seitsemän prosenttia vastaajista.

5.3 Kiireen hallinta

Kiireen hallinnasta kysyttiin antamalla vastaajille kahdeksan vaihtoehtoista keinoa, joista voi valita kaikki ne, joita käyttää vähintään viikoittain kiireeseen sopeutuakseen. Vaihtoehdot perustuvat pitkälti Järnefeltin (2002) tutkimustuloksiin kiireen hallintaan ja sopeutumiseen käytetyistä keinoista, joita on esitelty myös tämän tutkimuksen luvussa 2.3.2. Vastausten jakautuminen on esitelty taulukossa 3.

Taulukko 3 Kiireeseen sopeutumiseen käytetyt keinot

<i>Keino</i>	<i>Vastauksia</i>	<i>% vastauksista</i>	<i>% vastaajista</i>
Ajatukset pois työstä	673	19 %	72 %
Töiden priorisointi	608	17 %	65 %
Pitkät työpäivät	590	16 %	63 %
Liikunnan harrastaminen	560	16 %	60 %
Aikataulun muokkaus	425	12 %	45 %
Työtehtävien delegointi	308	9 %	33 %
Töiden suunnittelu	245	7 %	26 %
Ei uusille töille	170	5 %	18 %

Yli 70 % vastaajista pyrkii sopeutumaan kiireeseen viettämällä vapaa-aikaansa niin, että saa ajatukset pois työstä ja lähes 60 % vastaajista harrastaa liikuntaa sopeutuakseen työkiireisiin. Nämä molemmat keinot liittyvät vapaa-aikaan ja sen viettotapaan, ja näin ollen kiireeseen sopeudutaan ennen kaikkea hakemalla vapaa-ajasta vastapainoa työlle. Töiden priorisointi ja työpäivän venyttäminen ovat molemmat viikoittaisia sopeutumiskeinoja lähes kahdelle kolmasosalle vastaajista, ja ne ovat siten eniten käytetyt keinot itse työssä. Työn aikatauluja pyrkii muokkaamaan noin 45 % vastaajista ja kolmasosa vastaajista delegoi työtehtäviään muille selvittääkseen kiireestä. Näiden vaihtoehtojen kohdalla on kuitenkin huomattava, että ne eivät täysin sovellu yksinyrittäjille. He eivät pysty yhtä lailla delegoimaan töitään ja aikataulujen muokkaaminenkin on mahdollista ainoastaan asiakkaiden ja toimittajien kanssa, ei muiden työntekijöiden. Vähiten käytettyjä sopeutumiskeinoja ovat töiden huolellinen ja realistinen suunnittelu (26 %) ja uusista työtehtävistä kieltäytyminen (18 %). Kaiken kaikkiaan tämän kohdan vastaukset tukevat hyvin Järnefeltin (2002) tutkimustuloksia, sillä kaikki mainitut keinot keräsivät vastauksia ja näin ollen annettuja vastausvaihtoehtoja voidaan pitää relevantteina.

Eroja vastausten jakaumissa eritaustaisten yrittäjien ryhmissä tutkittiin khiin neliö -testin avulla. Ero on tilastollisesti merkitsevä, kun havaittu merkitsevyystaso (sig.) on pienempi kuin 0.05.

Iällä ja sukupuolella ei näytä useimmiten olevan erityistä merkitystä siihen, mitä keinoja vastaajat käyttävät kiireeseen sopeutuakseen. Eroja ole juuri havaittavissa miesten ja naisten tai eri ikäryhmien välillä siinä, mitä keinoja vastaajat käyttävät viikoittain kiireeseen sopeutuakseen. Poikkeuksena mainittakoon kuitenkin, että naisista 78 % viettää viikoittain vapaa-aikaansa niin, että saa ajatukset irti työstä, kun taas miehillä vastaava osuus on 68 %. Ero on tilastollisesti merkitsevä (sig. 0.001). Tilastollisesti merkitsevä ero on myös siinä, miten eri-ikäiset yrittäjät harrastavat liikuntaa kiireisen työn vastapainoksi (sig. 0.005). Liikuntaharrastus kiireen vastapainona on yleisempää vanhemmissa ikäryhmissä. 21–30-vuotiaista alle puolelle ja 31–40-vuotiaista puolelle liikunta on sopeutumiskeino, kun 51–60-vuotiaista se on sitä kahdelle kolmesta. Tosin pitää ottaa huomioon, että tässä kysyttiin ainoastaan liikunnan harrastamisesta sopeutumiskeinona – ei absoluuttista liikunnan määrää. Voi olla, että nuoret harrastavat liikuntaa vanhoja enemmän, mutta eivät koe sitä samalla tavalla sopeutumiskeinona kiireeseen, vaan esimerkiksi sosiaalisena tapahtumana tai fyysisen ulkomuodon muokkaajana.

Kaikista hallintavaihtoehtoista 'EI uusille töille' oli vähiten käytetty. Tämä tukee ajatusta siitä, että kiireen ajatellaan olevan vain väliaikaista ja ohimenevää (Zauberman & Lynch 2005; Psykologia 2005). Tulevaisuudessa aikaa ajatellaan olevan aina enemmän ja voidaan helposti lupautua liiankin moniin hankkeisiin. Toiseksi vähiten käytetty keino oli töiden huolellinen ja realistinen suunnittelu, ja heikko etukäteissuunnittelu vaikeuttaa myös olennaisesti tulevaisuuden kiireen hallintaa. Tässä valossa tarkasteltuna kiireen hallinta ei ole yrittäjien vahvimpia puolia, vaan sopeutumiskeinot painottuvat nimenomaan kestämiseen ja oireiden hoitamiseen eikä niinkään tulevaisuuden tilanteen parantamiseen (vrt. Järnefelt 2002, 97–101).

5.4 Avoimet vastaukset

Ennako-odotukset kyselyssä olevien avoimien kysymysten suhteen eivät olleet erityisen korkealla, koska tämälomakkeissa vastaajien on helppo ohittaa pidempiä vastauksia edellyttävät kohdat. Avoimia vastauksia tuli kuitenkin hyvin runsaasti siitäkin huolimatta, että ainakin kiireen terveydelle aiheuttamia oireita koskeva kysymys voidaan tulkita melko arkaluontoiseksi. Mitä ilmeisimmin kyselyn aihe koettiin mielenkiintoiseksi, sillä valtaosa kaikista vastanneista kertoi mielipiteensä näihin avoimiin kysymyksiin koskien kiireen aiheuttamia terveydellisiä oireita sekä yrittäjän ja palkansaajan kiireen eroavaisuuksia. Tämän osion tulokset yllättivätkin positiivisesti sekä määrällään että kattavuudellaan.

5.4.1 *Kiireen aiheuttamat oireet*

Vastaajat kertoivat kysymyksessä koskien kiireen terveydelle aiheuttamia oireita hyvin avoimesti omakohtaisista kokemuksistaan. Vaikka vastaukset eivät ole pitkiä eivätkä jäsenneltyjä, niistä on helposti havaittavissa yleisimmät tapaukset. Jonkinlaisia fyysisiä tai psyykkisiä oireita kertoi saaneensa lähes puolet kaikista vastaajista. Todellisuudessa kausaliteetti ei ole niin yksioikoinen, että voitaisiin olettaa kaikkien raportoitujen terveydellisten oireiden johtuvan kiireestä, ja tässä kohdin vastaukset kertovatkin enemmän vastaajien tuntemuksista kuin todellisista lääketieteellisistä faktoista heidän terveyteensä liittyen.

Hyvin yleisinä oireina yrittäjät kertoivat kärsivänsä sekä väsymyksestä että unettomuudesta tai unihäiriöistä. Liiallisen väsymyksen takia uni koettiin helposti levottomaksi ja unettomuuteen nähtiin syynä yleinen ”ylikierroksilla käyminen” ja tekemättömien töiden miettiminen. Tutkimusten mukaan riittävä uni on hyvin tärkeä tekijä ihmisen hyvinvoinnissa eikä arkipäivisin kertyvän univajeen haitallisia vaikutuksia pysty korjaamaan normaalin viikonlopun aikana (Huokuna 2007; Laitinen 2007). Yrittäjien kokemat uniongelmät ovatkin erittäin haitallisia, kun otetaan vielä huomioon, että valtaosa työskentelee enemmän kuin viisi päivää viikossa eli palautumisjakso ei ole edes tätä edellä mainitussa tutkimuksessa käytettyä kahta päivää.

Psyykkisen puolen eniten raportoituja ongelmia vastaajilla olivat masentuneisuus, voimattomuuden tai jaksamattomuuden tunne, ärtyneisyys ja levottomuus. Monet kokivat myös muistinsa kärsivän liiallisesta tekemisestä ja siten asioiden unohtelun olevan arjessa yleistä. Keskittymisvaikeudet olivat myös suhteellisen yleisesti mainittuja oireita. Muistin heikkeneminen ja keskittymisvaikeudet ovat myös univajeen seurauksia (Huokuna 2007; Laitinen 2007), joten näiden suorituskykyä heikentävien oireiden esiintyminen on looginen seuraus myös yleisesti mainituista uniongelmista.

Monet kokivat fyysisen kuntonsa olevan heikko, koska aikaa sen hoitamiseen esimerkiksi liikunnan avulla ei tunnu olevan. Tähän liittyen kerrottiin myös ylipainon kehittymisestä juuri liikunnan puutteen takia. Toisaalta osalle stressi oli aiheuttanut myös ruokahaluttomuutta ja sitä kautta liiallista laihtumista.

Monet vastaajat kertoivat kärsivänsä niska- ja hartiaseudun jännittyneisyydestä ja selkäkivuista. Selkeistä fyysisistä oireista yleisimpiä olivat myös verenpaineen nousu, rytmihäiriöt ja päänsärky tai migreeni. Useat vastaajat mainitsivat myös vatsan reagoinnista mahahaavana tai refluksoireina.

Kaikesta huolimatta mukaan mahtui myös niitä vastaajia, jotka kertoivat vaihtaneensa palkkatyön yrittäjyyteen juuri burnoutin ja liiallisen työnteon takia. Mukana oli myös useita syystä tai toisesta loppuun palamisen kokeneita, jotka kertoivat osaavansa nyt laittaa asiat tärkeysjärjestykseen ja ilmeisesti katsovat nyt aiempia kokemuksiaan tapahtumina, joista he ovat oppineet. Osa vastanneista koki terveytensä heikkenemisen

johtuvan yksinkertaisesti ikääntymisestä eivätkä he halunneet syyttää siitä työpaineita tai muita ulkoisia tekijöitä. Monet sanoivat kiireestä johtuvien ongelmien olevan ajoittaisia ja tulevan sesonkikausien mukana, ja olevan siten helpommin kestettävissä.

5.4.2 Yrittäjän ja palkansaajan kiireen eroavaisuudet

Yli kolme neljäsosaa kaikista kyselyyn vastanneista kertoi mielipiteensä yrittäjän ja palkansaajan kiireen eroavaisuuksista. Ehdottomasti eniten painotettu ero oli yrittäjän aseman tuoma vastuu suhteessa työntekijän tilanteeseen. Vastuuta koettiin olevan niin omasta toimeentulosta, työntekijöiden työpaikoista kuin asiakkaiden tarpeisiin vastaamisestakin. Toinen yleisesti mainittu ero oli se, että kiireen koetaan seuraavan yrittäjää koko ajan, kun palkansaajalla se vastaajien mielestä taas jää työpaikan seinien sisälle työpäivän päättyessä. Samantyyppisiä edellisen kanssa olivat lukuisat vastaukset, joiden mukaan ero on nimenomaan työaikojen puuttumisessa, siinä että yrittäjän työ ei lopu kello 16 tai 17 toisin kuin monilla työntekijöillä. Koska yrittäjä on työaikalainsäädännön ulkopuolella, työ heijastuu vahvasti myös vapaa-aikaan. Palkansaajilla ero työ- ja vapaa-ajassa on selkeä, kun yrittäjällä sen koetaan olevan hyvin häilyvä. Vastaajien mielestä työntekijä voi unohtaa huolettomasti kaikki työasiat heti työajan loppuessa ja poistuessaan työpaikalta, mutta yrittäjää stressi ja kiire seuraavat jatkuvasti. Muutamien vastaajien mielestä palkansaajilla ei voi edes olla aito kiire, ja joistain vastauksista heijastui lähes kateuden omaista henkeä siitä, että työntekijä ikään kuin saa palkkansa automaattisesti ja joka tapauksessa, vaikka laiskotellessaankin eikä ainoastaan todella ansaitessaan sen. Tällaista henkeä kuvasti esimerkiksi yhden vastaajan käyttämä nimitys ”palkannauttija”. Monet mainitsivatkin, että yrittäjällä on heikot tai lähes olemattomat mahdollisuudet pitää taukoja tai lomia. Niiden suhteen työntekijöiden koetaan olevan aina etusijalla ja yrittäjä saa vain ”armopaloja”, jos niitä jää. Monien mielestä yrittäjä ei voi koskaan olla sairaana eikä sairauslomaa ole mahdollista pitää. Kiire ja vastuu koettiin pakottavana, koska tietyt asiat on pakko hoitaa, oli siihen aikaa tai ei. Ylipäätään suuri osa mainituista eroavaisuuksista liittyy siihen, että palkansaajilla on vahvat tukiverkostot turvanaan mutta yrittäjät kokevat olevansa paineidensa ja ongelmiansa kanssa jokseenkin yksin.

Vaikka monet suhtautuivat kyynisesti palkansaajien kiireeseen ja kokivat, että yrittäjällä kiire on todellisempaa ja vastuu aiheuttaa kovia paineita, toisaalta monet vastaajat esittivät kuitenkin myös toisenlaisia näkemyksiä. Monien mielestä palkansaajan ja yrittäjän kiireessä ei ole mitään eroavaisuuksia, vaan molemmilla se voi olla yhtä stressaavaa ja myös itse aiheutettua. Useiden mielestä yrittäjän kiire on myös positiivista, koska se indikoi yrityksen hyvästä tilanteesta ja siihen voi itse vaikuttaa eikä tarvitse olla ”pomon armoilla”. Muutama vastaaja kertoikin tilanteensa olevan huomattavasti

parempi ja stressittömämpi nyt yrittäjänä kuin aiemmin ollessaan muualla työntekijänä. Rahan ja kiireen suhde tuli esiin myös monissa vastauksissa – kun kiire parantaa taloudellista tilannetta, sen ei koeta olevan raskasta vaan sitä kutsuttiin muun muassa ”ihanaksi” ja ”luovaksi” ja siinä koettiin olevan ”aina sellainen kiva kutina ja pikku porkkana mukana”. Positiivisissa kommentteissa korostuikin nimenomaan omien vaikutusmahdollisuuksien merkitys ja se, että hallittu kiire on omaksi hyödyksi taloudellisella puolella.

Kiireen pakottavuuden tunteeseen liittyen on mielenkiintoista pohtia, kuinka pakottavia kaikki asiat todella ovat ja millainen ero on niiden välillä, jotka kokevat pakkotilanteita ja niiden, jotka ajattelevat kiireen olevan itse aiheutettua. Pienyrittäjät joutuvat hoitamaan monenlaisia asioita, mutta toisaalta osa niistä on mahdollista ostaa myös palveluina muualta. Kuinka pakottavaa on esimerkiksi hoitaa yrityksen palkanlaskenta tai siivous itse, jos taloudellinen tilanne mahdollistaa näiden palveluiden ostamisen ulkopuolelta? Jatkossa olisikin mielenkiintoista selvittää, onko suhtautumistavalla kiireeseen ja esimerkiksi ostopalveluiden käytöllä yhteyttä. Syntyykö pakottavuuden tunne siitä, että apua ei osata hankkia vaikka sitä olisi saatavilla, ja onko positiivinen suhtautuminen taas tulosta tehokkaasta organisoinnista ja avun hyödyntämisestä?

5.5 Faktorianalyysi

Faktorianalyysiä voidaan käyttää tiedon tiivistämiseen, hypoteesien testaamiseen tiettyillä edellytyksillä sekä muodostettaessa summamuuttujia (Olkkonen & Saastamoinen 2005, 54). Menetelmiä ovat eksploratiivinen ja konfirmatorinen faktorianalyysi. Usein myös pääkomponenttianalyysi luetellaan yhtenä faktorianalyysin menetelmänä, vaikka se ei sitä olekaan, sillä menetelmät ovat hyvin samankaltaisia. (Metsämuuronen 2006; Ghauri & Gronhaug 2002, 165–167.) Koska menetelmät vakiintuneesti rinnastetaan toisiinsa, myös tässä tutkimuksessa puhutaan faktorianalyysistä niissäkin kohdin, joissa kyseessä on itse asiassa pääkomponenttianalyysi.

Muuttujien faktoroinnin edellytyksenä ovat faktorianalyysin ja tutkimusongelman yhteensopivuuden lisäksi vähintään järjestysasteikolliset muuttujat ja se, että muuttujat korreloivat keskenään. Myös otoskoon on oltava riittävä eli käytännössä yli 300 (Metsämuuronen 2006, 585), mutta tässä tutkimuksessa otoskoko on sen verran suuri ($n=944$), että se ei muodostune ongelmaksi tilastollisten analyysien kannalta. Faktorianalyysi on tarkoitettu itse asiassa intervalliasteikollisille muuttujille, mutta käytännössä faktorointia tehdään myös järjestysasteikollisille muuttujille. (Olkkonen & Saastamoinen 2005, 55). Usein Likert-asteikolliset muuttujat tulkitaankin intervalliasteikollisiksi, jolloin analyysimenetelmävaihtoehtoja on useampia. Käytännössä muuttujien faktorointavuutta voidaan arvioida Bartlettin testin (Bartlett’s Test of Sphericity), Kaiser-Mayer-

Olkin -mitan (KMO) ja kommunaliteettien avulla. Bartlettin testissä testataan nollahypoteesia, jonka mukaan muuttujat eivät korreloi. Jos testin merkitsevyystaso on pienempi kuin 0.05, hyväksytään vastahypoteesi eli muuttujat riippuvat toisistaan. Olkkosen ja Saastamoisen mukaan KMO-mitan ollessa yli 0.70 faktoroinnille on vähintään keskinkertaiset edellytykset, sen ollessa noin 0.60 edellytykset ovat heikohkot ja KMO:n ollessa alle 0.50 faktoroinnille ei ole edellytyksiä. (Olkkonen & Saastamoinen 2005, 55–56). Metsämuuronen (2006, 588) kuitenkin esittää, että jos KMO on 0.60 tai suurempi, muuttujien korrelaatiomatriisi soveltuu pääkomponenttianalyysiin. Jos joku tai jotkut muuttujat eivät lataudu selkeästi millekään pääkomponentille, ne voidaan jättää pois analyysistä, sillä ne vain hankaloittavat tulkintoja. Metsämuuronen antaa ohjeeksi, että alle 0.30 latauksia saavat muuttujat kannattaa jättää pois. Tässä tutkimuksessa pääkomponenttianalyysi suoritettiin niin, että alle 0.35 lataukset eivät tulleet näkyviin matriiseihin. Kaikki muuttujat latautuivat kuitenkin jollekin faktorille niin, että latauksen arvo oli suurempi kuin 0.35. Muuttujien soveltuvuutta analyysiin kannattaa arvioida myös kommunaliteettien avulla. Mitä voimakkaammin muuttuja latautuu jollekin pääkomponenteista, sitä enemmän kommunaliteetti lähestyy arvoa 1. Kommunaliiteetin arvo kuvaa sitä, kuinka monta prosenttia muuttujan vaihtelusta voidaan selittää pääkomponenttien avulla. Muuttujia voidaan poistaa analyysistä myös matalien kommunaliteettien perusteella. (Metsämuuronen 2006, 587; 592.)

Faktorianalyysi tehtiin tässä tutkimuksessa erikseen kolmelle kyselylomakkeen eri osiolla, niiltä osin kuin se katsottiin mielekkääksi. Omat osionsa muodostivat kaksi ajankäytön tyytyväisyyteen liittyvää muuttujaryhmää (työssä/vapaa-aikana) sekä kolmantena kiirettä koskevat väittämät, joita on mukana yhteensä 36 kappaletta. Nämä 36 muuttujaa oli jaettu kyselylomakkeessa kolmeen osioon: kiireen syyt, omat vaikutusmahdollisuudet ja suhtautuminen kiireeseen. Tässä kohdin muuttujia ei kuitenkaan haluttu sitoa liian tiukasti etukäteisjaottelun mukaan, vaan ne käsiteltiin kaikki samassa pääkomponenttianalyysissä. Muuttujien määrää jouduttiin kuitenkin karsimaan muilla keinoin, jotta lopullisesta faktoriratkaisusta saatiin tulkintakelpoinen.

5.5.1 Ajankäyttö työssä

Osioon kuului alun perin kahdeksan muuttujaa, joilla testien mukaan on edellytykset pääkomponenttianalyysiin; KMO-mitta on 0.600 ja Bartlettin testin mukaan nollahypoteesi hylätään eli muuttujat korreloivat. Kommunaliiteetit vaihtelivat kuitenkin välillä 0.226–0.782, joten ne eivät olleet kaikilta osin kovin korkeita. Koneiden ja laitteiden parissa käytettävää aikaa käsittelevä muuttuja sai heikoimman kommunaliteetin, joten se jätettiin pois faktorianalyysistä. Väittämä on muutoinkin ehkä vaikeatulkintaisin osion muuttujista, koska koneisiin ja laitteisiin voidaan tulkita kuuluvan kaikki trakto-

rista tietokoneeseen eivätkä kaikki vastaajat välttämättä miellä asian edes koskevan itseään. Kun faktorointi tehdään seitsemällä muuttujalla, KMO-mitan arvo heikkenee entisestäänkin alhaisesta ollen 0,568. Ratkaisu paranee kuitenkin oleellisesti kommunaliteettien (0.438–0.794) ja faktoreiden selitysasteen osalta ja on selkeämpi tulkittavaksi. Varimax-rotatiolla ja ominaisarvomenetelmällä muodostetut kolme faktoria selittävät yhteensä noin 61,2 % muuttujien vaihtelusta. KMO, Bartlettin testi, kommunaliteetit ja rotatoitu komponenttimatriisi on esitelty liitteessä 2.

Taulukko 4 Muuttujien lataukset ja faktorit (ajankäyttö työssä)

<i>Itsenäisesti hoidettavat työt</i>	
Yrityksen talousasioita hoitaen	0,841
Paperitöiden parissa	0,805
Yritystoiminnan kehittämiseen liittyvien asioiden parissa	0,503
<i>Ihmisten parissa tehtävät työt</i>	
Asiakkaiden kanssa	0,704
Yrityksen ulkopuolisten sidosryhmien kanssa	0,655
Yrityksen muun henkilöstön kanssa	0,593
<i>Puhelin</i>	
Puhelimessa	0,882

Pääkomponenttianalyyseissä muodostetut faktorit nimettiin seuraavasti: itsenäisesti hoidettavat työt, ihmisten parissa tehtävät työt ja puhelin. Lataukset ovat pääasiassa melko korkeita, mutta tosin pari hieman matalampaakin latausta mahtuu joukkoon. Jatkoanalyyseissä vastaajien tyytyväisyyttä eri osa-alueisiin tarkastellaan lähemmin ja muodostettuja faktoreita hyödynnetään summamuuttujien muodostuksessa. Tarkemmin tämän osion ja vapaa-ajan käytön jatkoanalyyseistä on raportoitu luvussa 6.

5.5.2 Ajankäyttö vapaa-aikana

Tässä osiossa oli ensin mukana yhdeksän muuttujaa, jotka edustavat eri vapaa-ajankäyttötahoja. Faktoroinnin edellytykset täyttyivät hyvin, mutta koska lastenlapsien kanssa vietetty aika ei ole relevantti kysymys suurimmalle osalle vastaajista ja sen kommunaliteettikin oli alhaisin, se jätettiin pois faktorianalyyseistä. Kahdeksan muuttujan ominaisarvomenetelmällä ja Varimax-rotatiolla suoritettua faktoroinnissa Bartlettin testin arvoksi saadaan 0.000 ja KMO-mitan 0.785. Kommunalityetit vaihtelevat välillä 0.512–0.815 ja faktorit selittävät yhteensä noin 65,4 % muuttujien vaihtelusta. Edellytykset faktorianalyyseihin ovat siis kaiken kaikkiaan hyvät ja ne on esitelty tarkemmin liitteessä 3.

Taulukko 5 Muuttujien lataukset ja faktorit (ajankäyttö vapaa-aikana)

<i>Oma aika</i>	
Omaa terveyttä ylläpitäen	0,787
Rentoutuen	0,773
Omien harrastusten parissa	0,765
Nukkuen	0,687
<i>Muut läheiset</i>	
Muiden sukulaisten kanssa	0,892
Ystävien kanssa	0,715
<i>Perhe</i>	
Lasten kanssa	0,808
Puolison kanssa	0,774

Tämän osion faktorit nimettiin seuraavasti: oma aika, muut läheiset ja perhe. Muuttujien lataukset faktoreille ovat kohtuullisen korkeita, kuten taulukosta 5 voidaan nähdä. Faktoreita käytetään jatkoanalyysissä hyödyksi summamuuttujia muodostettaessa aivan kuten ajankäyttö työssä -osion faktoreitakin, ja analyysi on raportoitu tarkemmin luvussa 6.

5.5.3 Kiiremuuttujat

Tässä osiossa ovat aluksi mukana kaikki 36 kiirettä koskevaa väittämää. Vaikka väittämiä on paljon, edellytykset faktoroinnille ovat silti olemassa: Bartlettin testin arvoksi tulee 0.000 ja KMO-mitta on tässä tapauksessa 0.830, joten edellytykset ovat viitearvojen mukaan hyvät. Kommunaliteetit vaihtelevat välillä 0.358–0.758. Pääkomponentteja muodostuu ominaisarvomenetelmällä kuitenkin kaikkiaan 10 kappaletta, joten näin monen faktorin ratkaisu vaikuttaa turhan raskaalta ja vaikeasti tulkittavalta. Näin ollen muuttujia täytyy karsia, jotta ratkaisusta on mahdollista saada tulkintakelpoinen.

Muuttujia karsitaan sisällöllisten kriteereiden lisäksi myös tarkastelemalla kommunaliteetteja ja muuttujien latauksia faktoreille. Mikäli muuttujia ei latautunut selkeästi ja voimakkaasti yhdelle faktorille, se poistettiin analyysistä. Samoin jos kommunaliteetti jäi kovin alhaiseksi (alle 0.400), muuttujaa ei otettu lopulliseen faktoriratkaisuun. Lopulliseen ratkaisuun hyväksyttiin 19 muuttujaa, joiden kommunaliteetit vaihtelivat välillä 0.474–0.765. KMO-mitta oli 0.824 ja Bartlettin testin arvo 0.000 eli faktoroinnin edellytykset ovat hyvät. Faktorointi tehtiin ominaisarvomenetelmällä ja Varimax-rotatiolla, jolloin ratkaisuun muodostui lopulta viisi pääkomponenttia, jotka selittävät kaikkiaan 60,44 % muuttujien vaihtelusta. Valitun ratkaisun hyvä puoli on myös se, että mikään faktoreista ei muodostu ainoastaan kahdesta muuttujasta. Koska monet muuttujista

ovat ikään kuin vastakohtapareja, on tärkeää, että faktorit eivät muodostu pelkästään näistä jokseenkin itsestään selvistä pareista. Valittu ratkaisu tukee ajatusta, että suoritettu faktorianalyysi tuo aidosti lisäarvoa aineiston analysointiin. Nimetyt pääkomponentit ja muuttujien lataukset kyseiselle pääkomponentille on esitelty taulukossa 6 ja KMO, Bartlettin testi, kommunaliteetit ja rotatoitu komponenttimatriisi kokonaisuudessaan liitteessä 4.

Taulukko 6 Kiiremuuttujien lataukset ja faktorit

Kiireisyys		
V46	Työmääräni on mielestäni liian suuri	0,800
V43	Minulla on kiire, koska tekemistä on liikaa suhteessa käytettävään aikaan	0,788
V44	Joudun usein luopumaan haluamistani asioista aikapulan takia	0,788
V76	Tunnen itseni työssä usein kiireiseksi	0,739
V73	Olen usein stressaantunut töiden takia	0,679
Kiireen positiivisuus		
V66	Kiireellä on positiivinen vaikutus minuun	0,870
V67	Kiireellä on negatiivinen vaikutus minuun	-0,821
V68	Pidän kiireen alla työskentelystä	0,809
V70	Työskentelen parhaiten, kun aikaa on runsaasti käytettävissä	-0,675
V71	Työskentelen parhaiten, kun aikataulussa pysyminen vaatii ponnisteluja	0,620
Työkiireen hallintamahdollisuudet		
V60	Voin valita työaikani vapaasti	0,795
V61	Voin säädellä työmäärääni helposti	0,715
V64	Minulla on hyvät mahdollisuudet hallita kiirettä	0,518
Itse aiheutettu valekiire		
V69	Sanon olevani kiireinen, vaikka se ei ole aina totta	0,709
V45	Pystyisin tekemään työni nopeammin, jos olisi aivan pakko	0,696
V47	Minulla on usein kiire, koska en aloita töitä tarpeeksi aikaisin	0,672
Oman työn organisointi		
V49	Osaan sanoa "Ei" jos epäilen aikataulun tuottavan ongelmia	0,753
V50	Suostun usein tapaamisiin/töihin, vaikka aikataulu vaikuttaa liian tiukalta	-0,629
V62	Työni on etukäteen hyvin suunniteltua	0,570

Faktorit nimettiin seuraavasti: 1) kiireisyys, 2) kiireen positiivisuus, 3) työkiireen hallintamahdollisuudet, 4) itse aiheutettu valekiire sekä 5) oman työn organisointi. Faktoreiden nimeäminen tehtiin yleisesti siihen kuuluvien muuttujien mukaan, ei ainoastaan niin sanotun kärkimuuttujan mukaan, koska kaiken kaikkiaan latausten arvot ovat melko tasaisen korkeita. Faktoreiden jatkoanalyysissä tarkastellaan näitä kiireen ulottuvuuksia lähemmin muodostamalla summamuuttujia. Jatkoanalyysi on raportoitu tarkemmin luvussa 7.

6 AJANKÄYTTÖ TYÖSSÄ JA VAPAA-AIKANA

Kysymyslomakkeen ajankäyttöä koskevat väittämät käsittelivät aihetta subjektiivisesta näkökulmasta. Yrittäjiä pyydettiin arvioimaan omaa ajankäyttöään suhteessa omiin toivomuksiinsa eli vastaukset eivät kerro mitään siitä, kuinka paljon he todellisuudessa käyttävät aikaansa kunkin asian parissa. Sen sijaan tämän osion muuttujat kuvaavat ennen kaikkea tyytyväisyyttä oman ajankäytön jakaantumiseen.

Muodostettujen summamuuttujien arvot koodattiin vastaamaan kyselylomakkeessa ollutta alkuperäistä viisiluokkaista asteikkoa seuraavasti:

- 1,0–1,9 = 1 Aivan liian vähän
- 2,0–2,9 = 2 Hieman liian vähän
- 3,0 = 3 Sopivasti
- 3,1–4,0 = 4 Hieman liian paljon
- 4,1–5,0 = 5 Aivan liian paljon

Koodausta kokeiltiin ensin neliluokkaisena, jolloin keskivaihtoehtoa ei olisi muodostunut lainkaan. Tämä osoittautui kuitenkin ongelmalliseksi, sillä ”sopivasti” on hyvin relevantti kategoria näissä kysymyksissä ja siksi sen yhdistäminen muihin luokkiin olisi aiheuttanut oleellisen informaation katoamista. Kuten myöhemmin tarkemmin nähdään, juuri sopivasti aikaansa käyttäneitä oli suhteellisen suuri joukko useammankin ulottuvuuden kohdalla. Tällä ratkaisulla ”sopivasti”-kategoriaan luokittevat ainoastaan ne, jotka ovat vastanneet kyseisellä tavalla kaikkiin summamuuttujan väittämiin.

6.1 Ajankäyttö työssä

Tämän osion summamuuttujat on muodostettu edellisessä luvussa kuvatun faktorianaalyysin pohjalta. Työtä koskevassa ajankäytössä tunnistettiin kolme ulottuvuutta: itsenäisesti hoidettavat työt, ihmisten parissa tehtävät työt ja puhelin. Kaksi ensimmäistä faktoria muodostuvat kumpikin kolmesta muuttujasta, joista tehdään kyseisiä ulottuvuuksia kuvaavat summamuuttujat. Kolmas faktori käsittää ainoastaan yhden, puhelimesta käytettyä aikaa käsittelevän muuttujan, joten sen osalta summamuuttujaa ei luonnollisesti muodosteta.

6.1.1 Itsenäisesti hoidettavat työt

Itsenäisesti hoidettavat työt

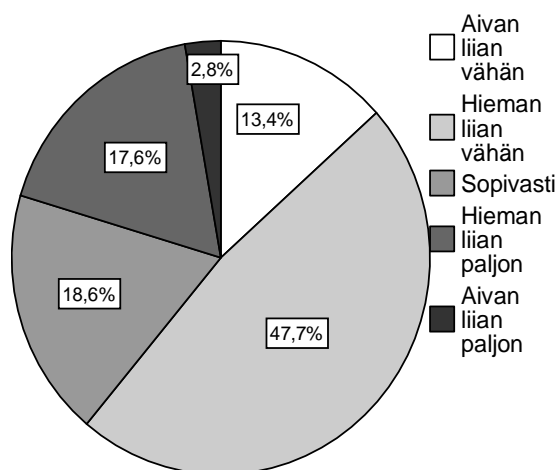
Yrityksen talousasioita hoitaen

Paperitöiden parissa

Yritystoiminnan kehittämiseen liittyvien asioiden parissa

Itsenäisesti hoidettavat työt käsittävät yrityksen talousasioiden hoitamisen, yleiset paperityöt sekä yritystoiminnan kehittämiseen liittyvät asiat. Kolmen muuttujan Cronbachin alfa -kertoimeksi tuli vain 0.583 eli se on heikko ja itse asiassa yleisesti esitetyn raja-arvon 0.60 alapuolella (Metsämuuronen 2006, 68), mutta summamuuttujan muodostuksen ensisijaisena perusteluna onkin aiemmin suoritettu faktorianalyysi.

Mielestään sopivasti aikaa itsenäisesti tehtäviin töihin käyttää vajaa viidennes vastaajista. Valtaosa eli reilu 60 prosenttia käyttää tällaisiin töihin aivan tai hieman liian vähän aikaa. Toisaalta joka viides on sitä mieltä, että aikaa kuluu liikaa tällaisiin pääasiassa yksinään hoidettaviin paperitöihin. Tämän summamuuttujan keskiarvoksi muodostui 2,49 mutta hajonta oli suhteellisen suurta ja näin ollen sopivasti ajankäyttönsä jakaneita oli vähemmän kuin muissa työajankäytön ulottuvuuksissa. Vastaajien jakautuminen ajankäytön mukaan on esitelty kuviossa 3.



Kuvio 3 Itsenäisesti hoidettaviin töihin käytetty aika suhteessa toiveisiin

Sukupuolten välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa siinä, kuinka toiveiden mukaan itsenäisesti tehtäviin töihin käytetyn ajan kulutus on. Myöskään toimialalla ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta, vaikka oireellista riippuvuutta onkin havaittavissa (sig. 0.067). Rakentamisen ja liikenteen aloilla on eniten niitä, joilla on liian vähän ai-

kaa itsenäisesti hoidettaviin töihin (71 % ja 74 %), kun taas teollisuudessa tällaisten vastaajien osuus on suhteellisesti pienin (56 %).

6.1.2 Ihmisten parissa tehtävät työt

Ihmisten parissa tehtävät työt

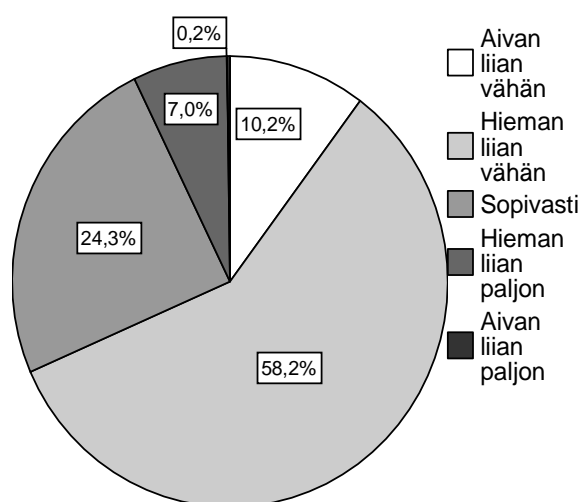
Asiakkaiden kanssa

Yrityksen ulkopuolisten sidosryhmien kanssa

Yrityksen muun henkilöstön kanssa

Ihmisten parissa tehtävät työt käsittävät asiakkaiden, oman henkilöstön ja ulkopuolisten sidosryhmien kanssa työskentelyn. Näitä koskevien kolmen muuttujan alfa-kertoimeksi tuli 0.401 eli tällä mittarilla mitattuna reliabiliteetti on hyvin heikko, mutta tässäkin summamuuttujan muodostuksessa perusteluna on faktorianalyysi.

Yrittäjistä noin 10 prosenttia käyttää mielestään aivan liian vähän aikaa ihmisten parissa tehtäviin töihin ja lähes 60 prosenttia hieman liian vähän. Liian paljon aikaa ihmisten parissa viettää mielestään vain noin 7 prosenttia vastaajista. Lähes joka neljäs (24 %) on kuitenkin tyytyväinen eri tahojen kanssa käyttämäänsä aikaan ja toimii ihmisten parissa mielestään sopivasti. Jakauma on esitelty kuviossa 4.



Kuvio 4 Ihmisten parissa tehtäviin töihin käytetty aika suhteessa toiveisiin

Sukupuolten välillä on tilastollisesti merkitsevää eroa siinä, koetaanko ihmisten parissa työskentelyyn käytettävä aika riittäväksi (sig. 0.011). Molemmassa sukupuolissa suurin osa on niitä, jotka kokevat olevansa ihmisten parissa liian vähän, mutta miehissä

näiden osuus on vielä naisia suurempi. Naisten joukossa taas on hieman miehiä enemmän sekä niitä, jotka ovat mielestään sopivasti ja niitä, jotka mielestään liian paljon ihmisten parissa. Jakaumat on esitelty taulukossa 7.

Taulukko 7 Ihmisten parissa tehtävät työt sukupuolen mukaan

		Ihmisten parissa tehtävät työt			Total
		Liian vähän	Sopivasti	Liian paljon	
Sukupuoli	Mies	441 71,0%	144 23,2%	36 5,8%	621 100,0%
	Nainen	191 62,4%	84 27,5%	31 10,1%	306 100,0%
Total		632 68,2%	228 24,6%	67 7,2%	927 100,0%

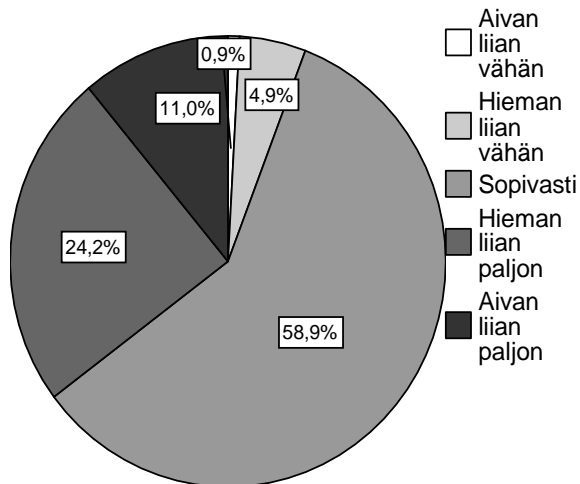
6.1.3 Puhelin

Puhelin

Puhelimessa

Puhelimessa käytettävää aikaa käsittelevä muuttuja latautui yksinään omalle faktorilleen, joten toisin kuin tämän luvun osalta muuten, tässä kohdin ei ole kysymys summa-
muuttujasta. Näin ollen reliabiliteettitestausta ei ole tarpeellinen.

Jos ihmisten parissa työskentelyä leimasi ajan riittämättömyys, puhelimessa käytetyn ajan suhteen tällaista ongelmaa ei ilmene. Selvästi suurin osa (59 %) käyttää mielestään päivän aikana sopivasti aikaa puhelimessa. Suhteellisen suuri on kuitenkin myös niiden joukko, joilla menee puhelimessa liian paljon aikaa – aivan tai hieman liian paljon aikaa puhelimessa käyttää mielestään noin 35 % vastaajista. Ainoastaan noin 6 prosenttia on sitä mieltä, että puhelintyöskentelylle ei ole riittävästi aikaa. Vastausten jakautuminen on esitelty kuviossa 5.



Kuvio 5 Puhelimessa käytetty aika suhteessa toiveisiin

Naiset ovat miehiä tyytyväisempiä puhelimessa käyttämänsä ajan määrään. Naisista mielestään sopivasti puhelimessa viettää noin 67 % ja miehistä noin 56 %. Miehistä kaksi viidestä on puhelimessa mielestään liikaa, kun naisista tätä mieltä on vain joka neljäs. Sukupuolten välinen ero on tilastollisesti merkitsevä (sig.<0.000), ja jakaumat on esitelty taulukossa 8.

Taulukko 8 Puhelimessa käytetty aika sukupuolen mukaan

		Puhelimessa käytetty aika			Total
		Liian vähän	Sopivasti	Liian paljon	
Sukupuoli	Mies	28 4,5%	343 55,7%	245 39,8%	616 100,0%
	Nainen	24 7,9%	204 67,3%	75 24,8%	303 100,0%
Total		52 5,7%	547 59,5%	320 34,8%	919 100,0%

Ei ole mitään syytä olettaa, että miehet käyttäisivät absoluuttisesti enemmän aikaa puhelimessa kuin naiset. He voivat esimerkiksi kokea, että puhelintyöskentely ei ole niin tärkeää tai miellyttävää kuin muut työt. Sukupuoli itsessään ei selitäkään eroja, vaan merkitystä näyttää olevan myös yrityksen toimialalla (sig.<0.000). Puhelimessa käytetty aika toimialan mukaan on esitelty taulukossa 9 (ilman toimialaluokkaa ”muu”).

Taulukko 9 Puhelimessa käytetty aika toimialan mukaan

	Puhelimessa käytetty aika			Total
	Liian vähän	Sopivasti	Liian paljon	
Päätoimiala kauppa	14 8,2%	101 59,4%	55 32,4%	170 100,0%
palvelu	32 7,0%	284 62,1%	141 30,9%	457 100,0%
teollisuus	2 1,5%	83 62,9%	47 35,6%	132 100,0%
rakentaminen	2 1,8%	54 47,8%	57 50,4%	113 100,0%
liikenne	1 2,6%	16 42,1%	21 55,3%	38 100,0%
Total	51 5,6%	538 59,1%	321 35,3%	910 100,0%

Erityisesti rakentamisen ja liikenteen aloilla toimivat kokevat käyttävänsä puhelimessa liikaa aikaa. Vähiten tällaisia tuntemuksia taas on palvelualalla työskentelevillä. Nämä erot selittävät myös sukupuolten välisiä eroja, sillä aineiston palvelualan yrittäjistä lähes puolet on naisia, kun taas rakennus- ja liikennealoilla on selkeät miesenemistöt ja naisvastaajat jäävät lähinnä yksittäistapauksiksi. Rakentamisen ja liikenteen aloilla puhelintyöskentely onkin ehkä kauimpana siitä ydinosaamisesta mitä yritys myy, kun taas palvelu- tai kaupanalalla se voi olla paljon kiinteämmin yhteydessä päätömintöihin, joissa asiakaspalvelulla on erittäin tärkeä rooli.

6.2 Ajankäyttö vapaa-aikana

Myös vapaa-ajankäytön tyytyväisyyttä kuvaavat summamuuttujat on muodostettu edellisen luvun faktorianalyysin perusteella. Siinä tunnistettiin kolme ulottuvuutta, jotka nimettiin seuraavasti: perhe, muut läheiset ja oma aika. Näistä kaksi ensimmäistä koostuvat kumpikin kahdesta muuttujasta ja oma aikaa käsittelevä summamuuttuja kaikkiaan neljästä väittämästä.

6.2.1 Perhe

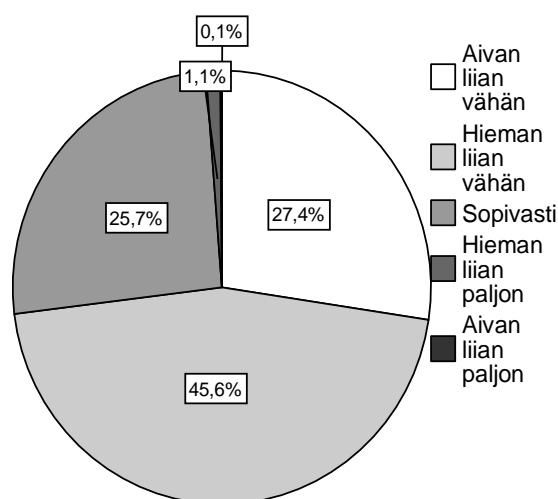
Perhe

Lasten kanssa

Puolison kanssa

Perhemuuttuja käsittää lasten ja puolison kanssa vietetyn ajan. Näistä kahdesta muuttujasta lasketun alfa-kertoimen arvoksi saadaan 0.738 eli reliabiliteetti on kohtuullisen hyvä (Metsämuuronen 2006, 68).

Jos sekä itsenäisesti että ihmisten parissa hoidettavien töiden suhteen aikaa tuntui olevan liian vähän, perheen kanssa vietetty aika vaikuttaa olevan vielä riittämättömämpää. Vain neljännes viettää perheensä kanssa sopivasti aikaa ja lähes kolme neljäsosaa jossain määrin liian vähän. Liikaa aikaa perheen kanssa viettää vain noin prosentin verran vastaajista. Vastausten jakautuminen perheen kanssa vietetyn ajan määrän mukaan on esitelty kuviossa 6.



Kuvio 6 Perheen kanssa vietetty aika suhteessa toiveisiin

Sukupuolten välillä ei ole eroa siinä, kuinka sopivasti vastaajat kokevat viettävänsä aikaa perheensä kanssa. Iän mukaan tarkasteltuna tilastollisesti merkitsevä ero on havaittavissa (sig. 0.007), mutta käytännössä tämä ero ei ole kovin suuri. Nuoremmissa ikäryhmissä on kuitenkin jonkun verran enemmän niitä, jotka viettävät perheensä kanssa liian vähän aikaa kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Kaikissa ikäryhmissä suurin joukko ovat kuitenkin ne, jotka viettävät perheensä kanssa hieman liian vähän aikaa.

Yrityksen koolla henkilöstömäärällä mitattuna ei ole merkitystä siihen, pystyvätkö yrittäjät viettämään perheensä kanssa haluamansa määrän aikaa. Sen sijaan toimialan

suhteen tilastollisesti merkitsevä ero löytyy: liikenteen ja rakentamisen aloilla toimivien joukossa on vähiten sopivasti perheen kanssa olijota (12 % ja 15 %), kun taas teollisuudessa heitä on suhteellisesti enemmän kuin muilla toimialoilla (35 %).

Samassa taloudessa asuvien alle 18-vuotiaiden lasten määrän ja perheen kanssa vietetyn ajan määrän tyytyväisyyden välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevää riippuvuutta (sig.<0.000). Jakaumat on esitelty taulukossa 10, jossa eivät ole mukana ne 11 henkeä, jotka viettävät mielestään liian paljon aikaa perheensä kanssa.

Taulukko 10 Perheen kanssa vietetyn ajan riittävyys ja lasten määrä

		Perhe			Total
		Aivan liian vähän	Hieman liian vähän	Sopivasti	
Kotona asuvien alaikäisten lasten määrä	Ei alaikäisiä lapsia	78 18,4%	193 45,5%	153 36,1%	424 100,0%
	1 lapsi	55 32,7%	74 44,0%	39 23,2%	168 100,0%
	2 lasta	74 37,0%	97 48,5%	29 14,5%	200 100,0%
	3 lasta tai enemmän	40 39,6%	49 48,5%	12 11,9%	101 100,0%
Total		247 27,7%	413 46,2%	233 26,1%	893 100,0%

Suhteellisesti eniten sopivasti perheensä kanssa aikaa viettäviä on niiden vastaajien joukossa, joilla ei ole kotona asuvia alaikäisiä lapsia. Heistä reilu kolmannes on perheen kanssa sopivasti, kun taas niistä, joilla on kolme lasta tai enemmän, perheen kanssa viettää sopivasti aikaa ainoastaan noin joka kymmenes. Vaikka erot ovat tilastollisesti merkitseviä, käytännössä erot eivät ole kovin dramaattisia, sillä joka tapauksessa suurin osa yrittäjistä viettää mielestään liian vähän aikaa perheensä kanssa.

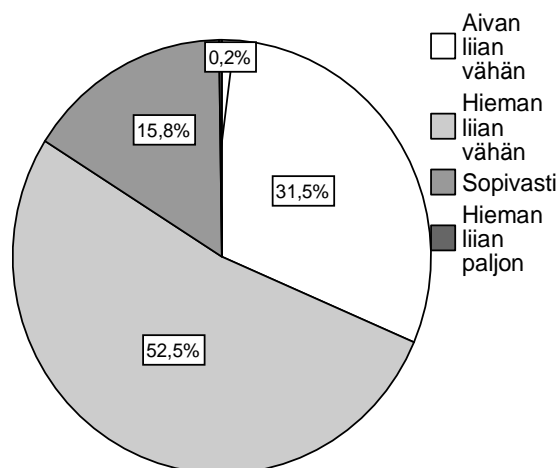
6.2.2 Muut läheiset

Muut läheiset

Muiden sukulaisten kanssa
Ystävien kanssa

Muut läheiset ovat tässä tapauksessa ystävät ja muut sukulaiset kuin omat lapset tai lastenlapset. Näiden kahden muuttujan alfa-kerroin on 0.614 eli se ei ole erityisen korkea, mutta kuitenkin juuri yleisen hyväksyttävän raja-arvon yläpuolella (Metsämuuronen 2006, 68).

Yli puolet (52,5 %) vastaajista viettää muiden läheistensä kanssa hieman liian vähän ja lähes joka kolmas (31,5 %) aivan liian vähän aikaa. Sopivasti läheistensä kanssa pystyy olemaan vain noin 16 prosenttia yrittäjistä ja liikaa läheistensä kanssa aikaa viettävät jäävät pariin yksittäistapaukseen. Vastausten jakautuminen on esitelty kuviossa 7.



Kuvio 7 Muiden läheisten kanssa vietetty aika suhteessa toiveisiin

Sukupuolten välillä on tilastollisesti merkitsevää eroa siinä, kuinka tyytyväisiä yrittäjät ovat läheistensä kanssa viettämän ajan määrään (sig. 0.009). Sekä miehistä että naisista valtaosa kokee viettävänsä aikaa liian vähän, mutta naisista noin 38 % on aivan liian vähän läheisten kanssa, kun miehissä vastaava osuus on 28 %. Sopivasti aikaa viettävien osuudet ovat molemmilla noin 15 prosentin luokkaa, ja koska liikaa läheisten kanssa olevat jäävät yksittäistapauksiksi, he eivät ole mukana testauksessa. Iän suhteen tarkasteltuna riippuvuus on vain oireellista (sig. 0.062), mutta keski-ikäryhmissä (31–50-vuotiaat) tyytymättömyys on suurinta, ja vanhimpien eli yli 60-vuotiaiden joukossa sopivasti läheistensä kanssa aikaa viettäviä on suhteellisesti eniten (29 %).

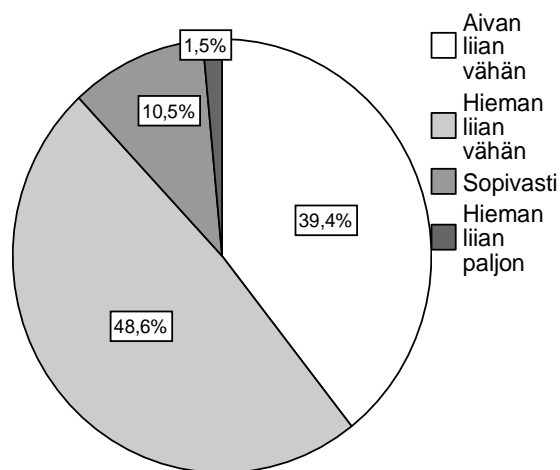
6.2.3 Oma aika

Oma aika

Omaa terveyttä ylläpitäen
Rentoutuen
Omien harrastusten parissa
Nukkuen

Oma aika koostuu tässä omiin harrastuksiin, oman terveyden ylläpitämiseen, rentoutumiseen ja nukkumiseen käytetystä ajasta. Vaihtoehdot eivät ole millään lailla toisensa poissulkevia vaan ne menevät monilta osin päällekkäin; esimerkiksi juoksulenkki voi olla harrastus, terveyden ylläpitämistä ja rentoutumista. Tämän summamuuttujan reliabiliteetti muodostuukin kohtuullisen korkeaksi alfa-kertoimen ollessa 0.783.

Perheelle ja läheisille ei ole riittävästi aikaa valtaosalla vastaajista, mutta oma aika vaikuttaa olevan kaikkein niukimmilla. Lähes kahdella viidestä (39,4 %) on omaa aikaa aivan liian vähän ja lähes puolella (48,6 %) hieman liian vähän. Sopivasti omaa aikaa viettää vain noin joka kymmenes (10,5 %) yrittäjä. Liiallinen oma aika on lähes tuntematon käsite, sillä liikaa omaa aikaa viettävien vastaajien osuus on vain reilun prosentin luokkaa. Summamuuttujan jakauma on esitetty kuviossa 8.



Kuvio 8 Oman ajan viettäminen suhteessa toiveisiin

Tyytyväisyydessä oman ajan riittävyyteen on tilastollisesti merkitsevä ero sukupuolten välillä (sig. 0.031). Jakaumat on esitelty taulukossa 11, mutta mukana eivät ole ne, jotka viettävät omaa aikaa liikaakin.

Taulukko 11 Oman ajan riittävyys sukupuolen mukaan

		Oma aika			Total
		Aivan liian vähän	Hieman liian vähän	Sopivasti	
Sukupuoli	Mies	225 36,8%	317 51,9%	69 11,3%	611 100,0%
	Nainen	139 45,9%	135 44,6%	29 9,6%	303 100,0%
Total		364 39,8%	452 49,5%	98 10,7%	914 100,0%

Miehistä hieman suurempi osuus viettää omaa aikaa sopivasti, mutta molempien sukupuolten kohdalla sopivasti itsekseen aikaa viettäviä on noin joka kymmenes. Naisista suurin osa viettää omaa aikaa mielestään aivan liian vähän (46 %), kun taas miehistä yli puolet lukeutuu niihin, joilla on omaa aikaa hieman liian vähän (52 %).

Työpäivien määrän ja oman ajan riittävyyden tunteen välillä on riippuvuutta, joka on tilastollisesti erittäin merkitsevää (sig.<0.000). Jakaumat on esitelty taulukossa 12, jossa eivät ole mukana ne harvalukuiset vastaajat, jotka viettävät omaa aikaa mielestään hieman liian paljon.

Taulukko 12 Oman ajan riittävyys työpäivien määrän mukaan

		Oma aika			Total
		Aivan liian vähän	Hieman liian vähän	Sopivasti	
Työpäivien määrä viikossa	1-4 pv/vko	9 23,7%	18 47,4%	11 28,9%	38 100,0%
	5 pv/vko	114 29,4%	219 56,4%	55 14,2%	388 100,0%
	6 pv/vko	164 51,1%	138 43,0%	19 5,9%	321 100,0%
	7 pv/vko	76 51,0%	63 42,3%	10 6,7%	149 100,0%
Total		363 40,5%	438 48,9%	95 10,6%	896 100,0%

7 KIIREEN ULOTTUVUUDET JATKOANALYYSISSA

Faktoroinnin jälkeen analyysiä jatketaan muodostamalla muuttujista keskiarvosummamuuttujia, jotka kuvaavat kiireen erilaisia ulottuvuuksia. Pääkomponenttianalyysi toimii siis ikään kuin pohjana ja perusteluna muodostettaville summamuuttujille. Summamuuttujien reliaabeliutta voidaan tarkastella myös Cronbachin alfa -kertoimen avulla, mutta aiemmin suoritettu faktorianalyysi sinänsäkin riittää perusteluksi tiettyjen muuttujien niputtamiseksi. Tässä yhteydessä summamuuttujat tehdään faktorianalyysin pohjalta, mutta myös alfa-kertoimet raportoidaan muiden tulosten ohessa.

Summamuuttujaa muodostettaessa on tärkeää, että kaikkien muuttujien asteikko on samansuuntainen. Muuttujien ei tarvitse korreloida keskenään positiivisesti, vaan yhtä hyvin negatiivinen korrelaatio on merkityksellinen. (Alkula ym. 1994, 103). Myöhemmin raportoitavat reliabiliteettia kuvaavat alfa-kertoimet on laskettu alkuperäisistä viisiluokkaisista muuttujista niin, että muuttujat, jotka tuli kääntää summamuuttujien muodostusta varten, ovat käännettyinä myös alfaa laskettaessa. Tässä tapauksessa asteikoltaan käännettäviä muuttujia ovat ne kolme, jotka saivat faktorianalyysissä negatiivisen latauksen. Koska summamuuttujat tehdään muutoin täysin faktorianalyysin pohjalta, muodostetut viisi muuttujaa nimetään samoin kuin edellä esitellyt faktorit. Summamuuttujista tehdään keskiarvosummamuuttujia, jotta ne olisivat jossain määrin keskenään vertailukelpoisia siitäkin huolimatta, että yhteenlaskettavien muuttujien määrät vaihtelevat kolmesta viiteen. Muodostettujen summamuuttujien arvot koodataan uudelleen niin, että muuttujien arvoista tulee neljälukuisia. Koodaus tehdään, jotta summamuuttujia voidaan käyttää jatkossa muun muassa ristiintaulukoinneissa. Alkuperäiset arvot vaihtelevat kymmenesosien tarkkuudella välillä 1–5 ja koodauksen jälkeen arvot ovat:

- 1,0–2,0 = 1 ei havaittavissa merkittävästi
- 2,1–3,0 = 2 havaittavissa jonkin verran
- 3,1–4,0 = 3 havaittavissa melko paljon
- 4,1–5,0 = 4 havaittavissa erittäin paljon

Tässä yhteydessä puhutaan vain, missä määrin jokin ominaisuus on havaittavissa. Luokat nimetään myöhemmin jokaisen summamuuttujan kohdalla erikseen, koska mitattavat ominaisuudet vaihtelevat muuttujittain eikä yhtä kaikkiin pätevää asteikkoa voi näin ollen nimetä.

7.1 Kiireisyys

Kiireisyys

Työmääräni on mielestäni liian suuri

Minulla on kiire, koska tekemistä on liikaa suhteessa käytettävään aikaan

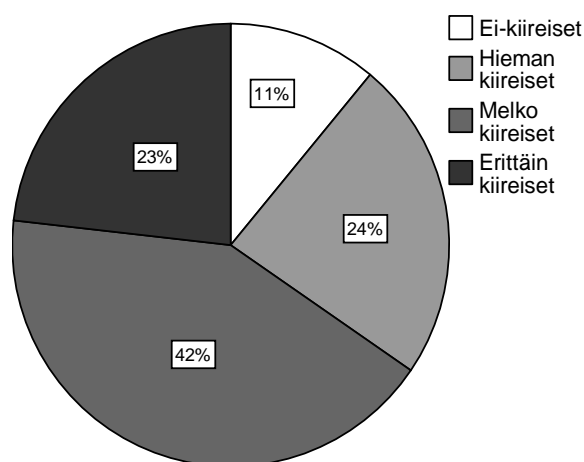
Joudun usein luopumaan haluamistani asioista aikapulan takia

Tunnen itseni työssä usein kiireiseksi

Olen usein stressaantunut töiden takia

Tämä on summamuuttujista luonteeltaan ehkä negatiivisin, mutta toisaalta myös olenaisiin, kun halutaan selvittää, kokevatko yrittäjät itsensä kiireisiksi. Muuttujat, joista summamuuttuja on muodostettu käsittelevät liian suurta työmäärää, kiireen ja stressin tunnetta sekä sitä, onko aikapulan takia luovuttava haluamistaan asioista. Cronbachin alfa -kerroin on tähän kuuluvien viiden muuttujan osalta 0.842 eli muuttujan reliabiliteettia voidaan pitää melko korkeana (Metsämuuronen 2006, 68).

Valtaosa vastaajista kokee itsensä kiireiseksi. Vain kolmasosa vastaajista on vain hieman tai ei-kiireisiä ja kaksi kolmasosaa lukeutuu melko tai erittäin kiireisiin. Vastaa-
jien jakautuminen näihin neljään luokkaan esitetään kuviossa 9.



Kuvio 9 Kiireisyys

Sinänsä se, että monet yrittäjät kokevat olevansa kiireisiä, ei ole yllättävää. Tässä tapauksessa on kuitenkin kyse luonteeltaan liiallisesta ja stressaavaksi koetusta kiireestä, ja sen yleisyys tuntuu merkittävältä, kun ottaa huomioon, että yrittäjillä pitäisi olla hyvät mahdollisuudet vaikuttaa omaan työhönsä.

Kun kiireisyysmuuttuja ristiintaulukoidaan taustamuuttujien kanssa, tilastollisesti merkitseviä eroja ei ole havaittavissa vastaajan iän, sukupuolen tai yrittäjävuosien mukaan, kuten ei myöskään yrityksen liikevaihdon tai henkilöstömäärän mukaan. Kiire ei

näin ollen näyttäisi olevan yrittäjillä sukupuolistunutta, toisin kuin palkansaajilla on Työolotutkimusten mukaan (Lehto 1998).

Tilastollisesti merkitsevää eroa on havaittavissa sen mukaan, sisältyykö vastaajan työhön matkustamista (sig. 0.010). Aiempien tutkimusten mukaan matkustus lisää kiireen tunnetta (Amabile ym. 2002), mutta tämä tutkimus ei tue vastaavaa käsitystä. Ne yrittäjät, joiden työhön sisältyy matkustusta, kokevat itsensä vähemmän kiireisiksi kuin ne, joiden työhön matkustaminen ei kuulu. Voikin olla, että matkustaminen tarjoaa jonkinlaisen lepotauon arkirutiineista, kun esimerkiksi paperitöiden tekeminen ei ole edes mahdollista.

Tilastollisesti merkitsevää eroa kiireisyysmuuttujan jakautumisessa on myös tarkasteltaessa sitä toimialoittain (sig. 0.044). Yrittäjillä kiireisimpänä alana näyttäytyy rakentaminen, kun taas palvelun ja teollisuuden aloilla kiireisiä on suhteellisesti vähiten. Rakentamisessa erittäin kiireisten osuus on 35 % ja teollisuudessa ja palvelualalla noin 20 % kummassakin. Myös ei-kiireisiä oli rakentamisessa vähiten (6 %) ja palveluissa eniten (13 %). Kaiken kaikkiaan erityisen suuria eroja toimialojen välillä ei kuitenkaan ole, joten tilastollisesti merkitsevät erot eivät tässä tapauksessa ole käytännössä kovin merkityksellisiä. Rakennusalan kiireisyys voi selittyä myös tutkimusajankohtana erityisesti rakentamisessa vallinneesta korkeasuhdanteesta. Toisenlaisessa taloustilanteessa myös nämä tulokset olisivat voineet olla erilaisia.

Myös työpäivien määrässä on löydettävissä tilastollisesti merkitseviä eroja kiireisyysmuuttujan suhteen (sig. 0.000). Luonnollisesti 1–4 päivää viikossa työskentelevien joukossa ei ole kovin paljoa itsensä kiireiseksi kokevia. Mielenkiintoisimmat tulokset liittyvätkin siihen, miten kiireisyyden kokeminen muuttuu, kun töitä tehdään normaalia viisipäiväistä työviikkoa useampia päiviä viikossa. Viisi päivää viikossa työskentelevistä vajaa 17 % kokee itsensä erittäin kiireiseksi, mutta kuusi tai seitsemän päivää viikossa tekevästä erittäin kiireisiä on jo yli 30 %. Samoin ei-kiireisten tai hieman kiireisten osuus putoaa viisi päivää viikossa tekevien yli 40 prosentista noin 25 prosenttiin, kun työpäiviä on kuusi tai seitsemän viikossa.

Kiireisyyden ja oman ajan riittävyyden välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä riippuvuus (sig.<0.000). Tämä on kaikin puolin järkeenkäypä tulos, mutta se kertoo osaltaan myös käytettyjen mittarien onnistuneisuudesta. Jakaumat on esitetty taulukossa 13.

Taulukko 13 Kiireisyys ja oman ajan riittävyys

		Oma aika			Total
		Aivan liian vähän	Hieman liian vähän	Sopivasti	
Kiireisyys	Ei-kiireiset	4 4,0%	56 56,6%	39 39,4%	99 100,0%
	Hieman kiireiset	44 20,2%	136 62,4%	38 17,4%	218 100,0%
	Melko kiireiset	164 41,8%	211 53,8%	17 4,3%	392 100,0%
	Erittäin kiireiset	159 72,6%	55 25,1%	5 2,3%	219 100,0%
Total		371 40,0%	458 49,4%	99 10,7%	928 100,0%

Erittäin ja melko kiireisten joukossa sopivasti omaa aikaa viettävien osuudet ovat huomattavan pienet, vain noin kaksi ja neljä prosenttia. Samoin aivan liian vähän itseensä aikaa viettävien osuus on erityisesti erittäin kiireisten kohdalla hyvin suuri, lähes 73 %. Kolmen muun kiireisyysryhmän kohdalla suurin joukko on hieman liian vähän omaa aikaa viettävät.

7.2 Kiireen positiivisuus

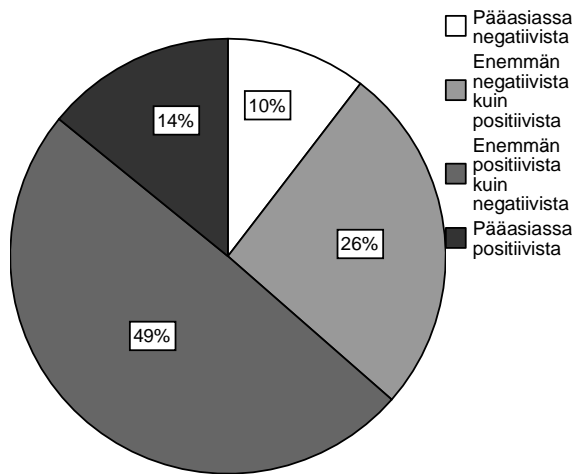
Kiireen positiivisuus

Kiireellä on positiivinen vaikutus minuun
 Kiireellä on negatiivinen vaikutus minuun
 Pidän kiireen alla työskentelystä
 Työskentelen parhaiten, kun aikaa on runsaasti käytettävissä
 Työskentelen parhaiten, kun aikataulussa pysyminen vaatii ponnisteluja

Tämä summamuuttuja mittaa kiireen valoisia puolia, hyvää kiirettä. Vaikka kiire liiallisena on haittaavaa ja stressaavaa, sillä on kuitenkin myös positiivisia puolia ja monet kokevat sen esimerkiksi nostavan suoritustasoaan työelämässä. Tämä summamuuttuja koostuu muuttujista, jotka mittaavat kiireen positiivisen vaikutuksen yleisyyttä ja vastaajien suhtautumista kiireen alla työskentelyyn. Viiden muuttujan alfa-kerroin on 0.825 eli muuttujan reliabiliteetti on korkea (Metsämuuronen 2006, 68).

Vaikka kiire on yrittäjillä hyvin yleistä, valtaosalla se on kuitenkin enemmän positiivista kuin negatiivista. Lähes kaksi kolmasosaa vastaajista kuuluu niihin, joille kiireinen työskentely näyttää positiivisessa valossa. Joka kymmenes lukeutuu negatiivisesti kiireeseen suhtautuviin ja noin neljäsosa vastaajista kokee kiireen enemmän negatiivi-

senä kuin positiivisena asiana. Vastajien jakautuminen kiireen positiivisuuden mukaan on esitetty kuviossa 10.



Kuvio 10 Kiireen positiivisuus

Kiireisyyttä mittaavan summamuuttujan perusjakauman mukaan melkein neljäsosa vastaajista on liiallisen työn aiheuttaman kiireen alaisia, mikä on jatkuvana huolestuttavaa muun muassa yrittäjien työkykyä ajatellen. Kyseinen summamuuttuja ei yksinään kerro kuitenkaan koko totuutta tilanteesta, vaan hyvää lisävalaisua kiireen luonteesta saadaan tarkastelemalla lisäksi kiireen positiivisuudesta kertovaa muuttujaa, jolloin kiirettä ei nähdä enää niin yksioikoisesti negatiivisena asiana. Tällainen kahden ulottuvuuden yhtäaikainen tarkastelu tehdään ristiintaulukoinnilla ja katsotaan, onko kiireen positiivisuudessa eroja eri kiireisyysryhmien mukaan.

Taulukko 14 Kiireisyys ja sen positiivisuus

		Kiireen positiivisuus				Total
		Pääasiassa negatiivista	Enemmän negatiivista kuin positiivista	Enemmän positiivista kuin negatiivista	Pääasiassa positiivista	
Kiireisyys	Ei-kiireiset	9 8,8%	29 28,4%	41 40,2%	23 22,5%	102 100,0%
	Hieman kiireiset	11 5,0%	47 21,2%	124 59,9%	40 18,0%	222 100,0%
	Melko kiireiset	44 11,1%	100 25,1%	208 52,3%	46 11,6%	398 100,0%
	Erittäin kiireiset	34 15,5%	69 31,5%	92 42,0%	24 11,0%	219 100,0%
Total		98 10,4%	245 26,0%	465 49,4%	133 14,1%	941 100,0%

Ristiintaulukoinnin yhteydessä khiin neliö -testin arvoksi saadaan 0.000 eli ryhmien välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ero kiireisyydessä ja sen positiivisuudessa. Kaikissa kiireisyysryhmissä valtaosa kokee kiireen enemmän positiiviseksi kuin negatiiviseksi asiaksi. Erittäin kiireisten joukossa negatiivisesti kokevien osuus on kuitenkin suurempi kuin vähemmän kiireisten joukossa. Hieman kiireisten joukossa on kaikkein vähiten negatiivisesti kiireen kokevia.

Samoin testataan, onko kiireen positiivisuuden kokemisessa eroja vastaajien taustamuuttujien mukaan. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei löydy vastaajien iän, sukupuolen, yrittäjävuosien, työ- ja vapaapäivien määrän tai yrityksen toimialan mukaan. Henkilöstön määrä näyttää vaikuttavan siihen, koetaanko kiire enemmän positiivisena vai negatiivisena; yksinyrittäjien ja 2–3 hengen yritysten vetäjien joukossa on suhteellisesti enemmän niitä, jotka kokevat kiireen pääasiassa negatiivisena, kuin henkilöstömäärältään suurempien yritysten luotsaajissa (sig 0.017). Tämä on sinällään täysin loogista, sillä kun henkilöstöä ei juuri ole, ei ole myöskään samalla tavalla delegointi- tai avunsaantimahdollisuuksia kuin suuremmissa yrityksissä, ja kiire on näin ollen luonteeltaan pakottavampaa. Koska yrityksen henkilöstömäärä ja liikevaihto yleensä korreloivat, on tässäkin tapauksessa tilastollisesti merkitsevä ero havaittavissa henkilöstömäärän lisäksi myös liikevaihdon suhteen (sig. 0.005).

Kiireisyydellä ja joidenkin kiireen hallintakeinojen välillä on havaittavissa tilastollisesti erittäin merkitseviä riippuvuuksia. Normaalaa pidempää työpäivää käyttää keinona ennen kaikkea erittäin kiireiset (84 %) ja melko kiireiset (71 %). Hieman kiireisistä työpäivän venyttämiseen turvautuu viikoittain alle puolet (46 %) ja ei-kiireisistä noin joka viides (22 %). Tämä mittarin validiteettia tukeva riippuvuus on siis tilastollisesti erittäin merkitsevä (sig.<0.000) Ainoastaan aikataulun muokkauksen ja töiden priorisoinnin

suhteen merkitseviä riippuvuuksia ei ole havaittavissa kiireisyydessä. Töiden suunnittelu ja delegointi ovat yleisempiä vähemmän kiireisillä, ja heistä suhteellisesti useammat myös sanovat ei uusille työtehtäville hallitakseen kiirettään. He käyttävät myös liikunnan harrastamista ja vapaa-ajan viettoa työstä irtautumiseksi kiireisempiä vastaajia enemmän. Näiden kaikkien muuttujien suhteen on havaittavissa tilastollisesti erittäin merkitsevää riippuvuutta tasolla 0.01.

Kiireisyyden ja vapaa-ajan vieton tyytyväisyyden välillä on riippuvuutta. Erittäin ja melko kiireisistä suurempi osuus viettää mielestään liian vähän aikaa perheen ja läheisten kanssa tai itsekseen kuin vähemmän kiireisistä vastaajista. Sopivasti aikaa viettävien osuudet nousevat kaikkien kolmen tahon kohdalla, kun kiireisyys on vähäisempää. Erot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä (kaikissa sig.<0.000)

7.3 Työkiireen hallintamahdollisuudet

Työkiireen hallintamahdollisuudet

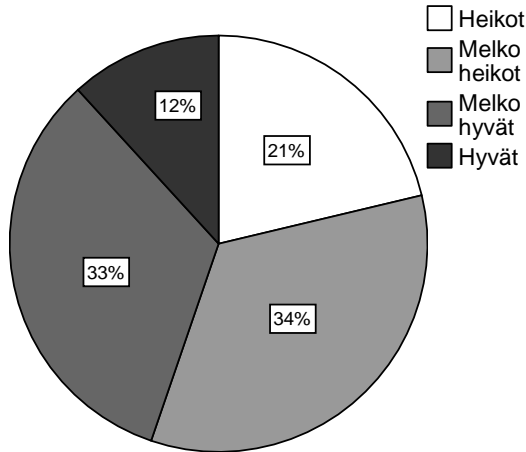
Voin valita työaikani vapaasti

Voin säädellä työmäärääni helposti

Minulla on hyvät mahdollisuudet hallita kiirettä

Tämä summamuuttuja mittaa sitä, kuinka hyvinä yrittäjät kokevat omat vaikutusmahdollisuutensa kiireen hallinnassa. Monesti puhutaan yrittäjän vapaudesta ja tämä muuttuja mittaa sitä, kokevatko yrittäjät todella pystyvänsä vaikuttamaan työaikaansa, -määräänsä ja kiireeseensä. Summamuuttujan muodostavien kolmen muuttujan alfa-kerroin on 0.676 eli reliabiliteetti ei ole erityisen korkea, mutta kuitenkin yleisesti esitetyn hyväksyttävän rajan yläpuolella (Metsämuuronen 2006, 68).

Yrittäjän vapauten viitaten ehkä hieman yllättäenkin yli puolet vastaajista kokee omat vaikutusmahdollisuutensa työkiireen hallinnassa suhteellisen heikoiksi. Jopa viidesosa vastaajista sijoittuu ensimmäiseen luokkaan eli niihin, jotka eivät koe voivansa vaikuttaa omaan työmääräänsä tai hallitsemaan kiirettään. Vastaajien jakautuminen neljään luokkaan on esitelty kuviossa 11.



Kuvio 11 Työkiireen hallintamahdollisuudet

Työkiireen hallintamahdollisuuksilla ja tyytyväisyydellä vapaa-ajan viettoon näyttää olevan yhteys. Kun hallintamahdollisuudet ristiintaulukoidaan kolmen vapaa-ajan ulottuvuuden – perheen, läheisten ja oman ajan – suhteen, kaikkien kolmen suhteen on havaittavissa tilastollisesti erittäin merkitsevä ero (sig.<0.000). Työkiireen hallintamahdollisuudet suhteessa oman ajan viettämisen määrään on esitetty taulukossa 15.

Taulukko 15 Työkiireen hallintamahdollisuudet suhteessa oman ajan viettoon

		Oma aika				Total
		Aivan liian vähän	Hieman liian vähän	Sopivasti	Hieman liian paljon	
Työkiireen hallintamahdollisuudet	Heikot	124 62,3%	71 35,7%	2 1,0%	2 1,0%	199 100,0%
	Melko heikot	146 46,1%	154 48,6%	16 5,0%	1 ,3%	317 100,0%
	Melko hyvät	78 25,2%	176 57,0%	49 15,9%	6 1,9%	309 100,0%
	Hyvät	18 16,4%	57 51,8%	30 27,3%	5 4,5%	110 100,0%
Total		366 39,1%	458 49,0%	97 10,4%	14 1,5%	935 100,0%

Ne, jotka kokevat omat mahdollisuutensa työkiireen hallinnassa heikoiksi, viettävät mielestään myös liian vähän omaa aikaa. Sopivasti tai hieman liian paljon omaa aikaa on ainoastaan kahdella prosentilla niistä, joilla on heikot työkiireen hallintamahdollisuudet. Jopa yli 60 prosenttia heikot mahdollisuudet omaavista kokee viettävänsä aivan liian vähän omaa aikaa. Niistä, jotka kokevat hallintamahdollisuutensa hyviksi, aivan

liian vähän omaa aikaa viettää noin 16 prosenttia, ja sopivasti omaa aikaa viettäviä on useampi kuin joka neljäs (27 %).

Vastaavanlainen yhteys löytyy myös perheen ja läheisten kanssa vietetyn ajan ja hallintamahdollisuuksien väliltä. Perheen kanssa vietetty aika hallintamahdollisuuksien mukaan on esitetty taulukossa 16.

Taulukko 16 Työkiireen hallintamahdollisuudet ja perheen kanssa vietetty aika

		Perhe			Total
		Aivan liian vähän	Hieman liian vähän	Sopivasti	
Työkiireen hallintamahdollisuudet	Heikot	88 47,3%	72 38,7%	26 14,0%	186 100,0%
	Melko heikot	96 31,9%	149 49,5%	56 18,6%	301 100,0%
	Melko hyvät	52 17,6%	146 49,5%	97 32,9%	295 100,0%
	Hyvät	10 9,5%	42 40,0%	53 50,5%	105 100,0%
Total		246 27,7%	409 46,1%	232 26,2%	887 100,0%

Sopivasti perheensä kanssa aikaa viettävien osuus on selvästi suurempi niissä ryhmissä, jotka kokevat hallintamahdollisuutensa muita paremmiksi. Hyvät mahdollisuudet omaavista puolet viettää perheen kanssa sopivasti aikaa, kun heikoiksi mahdollisuutensa kokevista näin tekee ainoastaan 14 %. Taulukossa ei ole mukana lainkaan liian paljon perheen kanssa aikaa viettäviä, koska tällaisia vastaajia oli vain muutamia yksittäistapauksia. Olivat liian paljon perheen kanssa olijat mukana tai ei, kummallakin tavalla tarkasteltuna erot ryhmien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä (sig.<0.000). Vastaava tilastollisesti merkitsevä riippuvuus on havaittavissa myös hallintamahdollisuuksien ja muiden läheisten kanssa vietetyn ajan välillä.

7.4 Itse aiheutettu valekiire

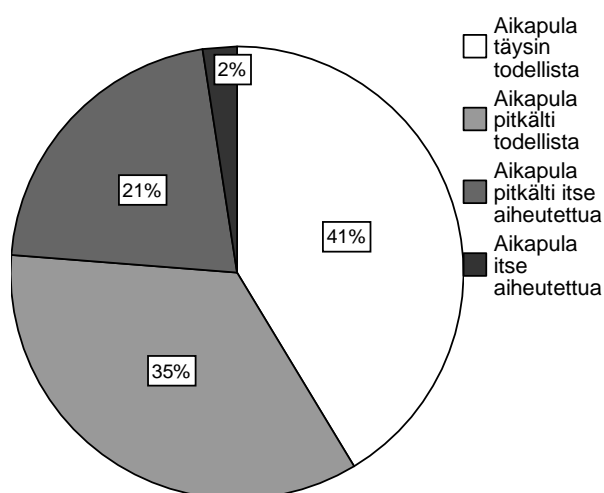
Itse aiheutettu valekiire

Sanon olevani kiireinen, vaikka se ei ole aina totta
 Pystyisin tekemään työni nopeammin, jos olisi aivan pakko
 Minulla on usein kiire, koska en aloita töitä tarpeeksi aikaisin

Tämä muuttuja mittaa ikään kuin kiireen aitoutta ja sitä, onko kiire itse aiheutettua. Muuttuja on sidoksissa ajatukseen kiireestä muuna kuin pelkkänä ajan puutteena eli siihen, että kiire on yhteiskunnassa jossakin määrin sallittua ja jopa suotavaa. Näin ollen

sitä voidaan myös esittää tai teeskennellä, jolloin kiire ei ole aitoa aikapulaa vaan se voi olla hyödyllinen strategia, sosiaalisen statuksen merkki tai täyttämässä psykologista tarvetta (ks. Levine 2005). Metsämuuronen (2006, 68) esittää, että aiemmin alle 0.60 jääviä alfa-kertoimia ei pidetty hyväksyttävänä, mutta tästä säännöstä oltaisiin luopumassa. Tähän summamuuttujaan kuuluvien kolmen muuttujan alfa-kerroin on 0.547 eli se jää esitetyn rajan alle. Summamuuttujan muodostuksen perusteena on kuitenkin edellä tehty faktorianalyysi eikä tässä tukeuduta pelkästään alfa-kertoimeen.

Yrittäjien aikapula on selkeästi todellista eikä niinkään itse aiheutettua. Työmäärät ovat suuria eikä kiirettä liioitella, vaan pääasiassa tekemistä yksinkertaisesti on liikaa suhteessa käytettävissä olevaan aikaan. Tosin reilu 20 % vastaajista lukeutuu niihin, joilla aikapula on jokseenkin itse aiheutettua, mutta tämä voi selittyä osaltaan myös sillä, että yllättävänkin monet kokivat kiireen hallintamahdollisuutensa heikoiksi eivätkä myöskään ole organisoineet omaa työtään erityisen hyvin. Tämän summamuuttujan mittaaman itse aiheutetun valekiireen esiintyminen on esitelty kuviossa 12.



Kuvio 12 Itse aiheutetun valekiireen esiintyminen

Levinen (2005) esittämä ajatus kiireen käyttämisestä hyödyllisenä strategiana sopii-kin luonteeltaan paremmin sellaiseen palkkatyöhön, jossa palkka ei ole sidottu työmäärään ja tuloksiin, vaan työntekijä saa palkkansa työnteon vauhdista huolimatta. Yrittäjällä palkka on kuitenkin aina enemmän tai vähemmän suoranaisesti kiinni työnteon määrästä ja omasta ahkeruudesta. Esimerkiksi kiireen liioittelu voi helposti kääntyä yrittäjää itseään vastaan, jos työtarjoukset vähenevät liian kiireisen vaikutelman antamisen takia. Näin ollen onkin täysin järkeen käypää, että valtaosalle yrittäjistä valekiire ei ole tuttua, vaan aikapula todella johtuu liiallisesta työmäärästä.

Valekiireen ja kiireen hallintakeinojen välillä löytyi mielenkiintoinen tilastollisesti merkitsevä riippuvuus siinä, käyttävätkö vastaajat töiden huolellista ja realistista suunnittelua yhtenä keinoista (sig.<0.000). Jakaumat on esitetty taulukossa 17.

Taulukko 17 Valekiireen ja töiden suunnittelun yhteys

		Suunnittelen työni huolellisesti ja realistisesti		Total
		Ei valittu	Valittu	
Itse aiheutettu valekiire	Aikapula täysin todellista	263 67,4%	127 32,6%	390 100,0%
	Aikapula pitkälti todellista	246 74,8%	83 25,2%	329 100,0%
	Aikapula pitkälti itse aiheutettua	168 83,6%	33 16,4%	201 100,0%
	Aikapula itse aiheutettua	21 91,3%	2 8,7%	23 100,0%
Total		698 74,0%	245 26,0%	943 100,0%

Ne, joilla aikapula on todellista, käyttävät suunnittelua selkeästi enemmän hallintakeinona kuin ne, joilla aikapula on jokseenkin itse aiheutettua. Vaikka suunnittelu on kaiken kaikkiaan melko vähän käytetty hallintakeino tämän tutkimuksen mukaan, sitä käyttävät ovat kuitenkin pääasiallisesti niitä, joilla kiire on todellista. Parempi töiden suunnittelu voisi auttaa varsinkin itse aiheutetusta kiireestä kärsiviä toimimaan tehokkaammin ja kiireettömämmin.

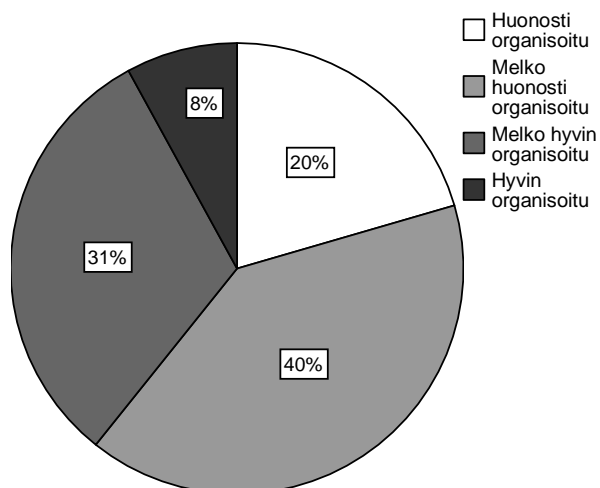
7.5 Oman työn organisointi

Oman työn organisointi

Osaan sanoa "Ei" jos epäilen aikataulun tuottavan ongelmia
Suostun usein tapaamisiin/töihin, vaikka aikataulu vaikuttaa liian tiukalta
Työni on etukäteen hyvin suunniteltua

Tämä summamuuttuja mittaa sitä, kuinka hyvin yrittäjät tunnistavat oman roolinsa työnsä organisoinnissa ja johtajina. Näin ollen tässä mitataan myös siis ikään kuin sitä, onko kiire jossain määrin itse aiheutettua ja seurausta siitä, ettei omia voimia ole osattu resursoida oikein. Tähän kuuluvien kolmen muuttujan alpha-kerroin on 0.507 eli reliabiliteetti ei ole erityisen hyvä, mutta myös tämän muuttujan muodostuksen perusteena on aiemmin suoritettu faktorianalyysi.

Oman työn organisointi tällä mittarilla tarkasteltuna on hieman yllättäen huonolla tolalla. Hyvin tai melko hyvin työnsä organisoineita on noin 40 % vastaajista eli kolme viidestä on organisoinut työnsä jokseenkin heikosti. Huonoimmin organisoineiden joukkoon kuuluu 20 % yrittäjistä ja parhaiten työnsä organisoineisiin lukeutuu harvempi kuin joka kymmenes vastaaja. Jakauma on esitetty kuviossa 13.



Kuvio 13 Oman työn organisointi

Oman työn organisoinnin ja työpäivien venyttämisen välillä on tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta (sig.<0.000). Työnsä jokseenkin huonosti organisoineet käyttävät enemmän normaalia pidempiä työpäiviä kiireen hallintakeinona kuin ne, jotka ovat organisoineet työnsä paremmin. Jakaumat on esitelty taulukossa 18.

Taulukko 18 Työn organisointi ja työpäivien venyttäminen

		Teen normaalia pidempiä työpäiviä		Total
		Ei valittu	Valittu	
Oman työn organisointi	Huonosti organisoitu	61 31,6%	132 68,4%	193 100,0%
	Melko huonosti organisoitu	123 32,5%	256 67,5%	379 100,0%
	Melko hyvin organisoitu	128 43,4%	167 56,6%	295 100,0%
	Hyvin organisoitu	40 53,3%	35 46,7%	75 100,0%
Total		352 37,4%	590 62,6%	942 100,0%

Huonosti tai melko huonosti työnsä organisoineista yli kaksi kolmasosaa tekee viikoittain normaalia pidempiä työpäiviä sopeutuakseen kiireeseen. Melko hyvin organisoineista näin tekee noin 57 % ja hyvin organisoineista alle puolet (47 %). Sen lisäksi, että hyvä organisointi auttaa pitämään työajat kohtuullisina tässä hetkessä, se auttaa myös tulevien töiden järjestelyssä. Hyvin organisoineista 44 % käytti kieltäytymistä työtehtävistä sopeutuakseen kiireeseen, mutta huonosti organisoineista näin teki vain vajaa 5 %. Melko huonosti organisoineilla osuus oli 12 % ja melko hyvin organisoineilla noin 28 %. Tässäkin ero on tilastollisesti merkitsevä (sig.<0.000).

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

8.1 Takaisin tutkimuskysymyksiin

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut kuvailla yrittäjien suhtautumista kiireeseen ja selvittää, millä tavoin he kokevat kiireisyyden. Tutkimuskysymykset käsittelivät kiireen positiivisuutta ja todenmukaisuutta, omia vaikutusmahdollisuuksia kiireen hallinnassa sekä sitä, onko arkinen ajankäyttö omien toiveiden mukaista. Tässä luvussa näihin kysymyksiin vastataan edellä käsiteltyjen analyysilukujen pohjalta.

Yrittäjien ajankäyttö ei vaikuta juurikaan jakautuvan toiveiden mukaisesti. Pitkistä työpäivistä huolimatta aikaa ei tunnu olevan riittävästi edes työn eri osa-alueille. Tyytyväisimpiä ollaan puhelimesta käytetyn ajan määrään, mutta etenkin ihmisten parissa tehtäviin töihin aikaa ei ole riittävästi. Suurin osa kokee käyttävänsä myös itsenäisesti hoidettaviin töihin toiveitaan vähemmän aikaa. Koska työpäivät ovat yrittäjillä pitkiä, ei ole yllätys, että vapaalla tunnettu aikapula on vielä työelämässäkään koettua suurempaa. Riittämättömyys leimaa niin perheen, sukulaisten ja ystävien kuin itsekseen vietettävänkin ajan määrää. Oma aika on yrittäjillä kaikkein niukimmilla, mikä voi osaltaan viestiä myös sitä, että siitä tingitään helpoiten. Perheen kanssa vietetyn ajan määrään tyytyväisiä oli enemmän kuin niitä, jotka kokevat muiden läheisten tai itsekseen vietetyn ajan riittäväksi. Toisaalta on positiivista, että puolison ja lasten kanssa pyritään olemaan kiireistä huolimatta, mutta myös muunlainen vapaa-ajan vietto on tärkeää hyvinvoinnille. Oman ajan käsitteen muodostui muun muassa terveyden ylläpitoa koskevista muuttujista, joten sen puute voi heijastua helposti myös yrittäjän jaksamiseen ja työkykyyn. Myös sosiaaliset verkostot ovat tärkeitä ihmisen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille ja se huomioon ottaen muiden läheisten kanssa vietetyn ajan riittämättömyyksen on valitettavan yleistä. Yrittäjät kokevat siis aikapulaa sekä työssään että vapaa-aikanaan.

Kiireisyyden tunteet ovat yrittäjillä hyvin yleisiä ja pääosin kiire on myös aitoa aikapulaa. Osalla kuitenkin on havaittavissa merkkejä siitä, että kiire on osin myös itse aiheutettua ja organisoinnin puutetta. Tällainen kiire voi kuitenkin olla myös eräänlainen statussymboli. Yrittäjillä ikään kuin kuuluu olla kiire, ja jotkut ajattelevat sen olevan lähes yrittäjien yksinoikeus ja vähättelevät palkansaajien kiireisyyttä. Tällaisia asenteita tuli esiin tässäkin tutkimuksessa avointen kysymysten kohdalla. Valoisa puoli yrittäjien yleisesti koetussa kiireisyydessä on kuitenkin se, että pääosin kiire tulkitaan positiivisena. Kiireisyyden lisääntyessä kuitenkin myös negatiiviset tunteet sitä kohtaan lisääntyivät. Silti kaikkein kiireisimmäksi itsensä kokevistakin kuitenkin yli puolet tunsi kiireen enemmän positiivisena kuin negatiivisena. Tämä viestii siitä, että kiirettä ei välttä-

mättä edes erityisesti vältellä, vaan se voidaan kokea monissa tilanteissa myös voimia antavaksi ja kannustavaksi tekijäksi.

Järnefelt (2002) on hahmotellut kiireen hallinnan keinoja palkansaajien kokemuksiin perustuvassa tutkimuksessaan. Yrittäjällä pitäisi ainakin periaatteessa olla laajemmat mahdollisuudet vähentää työpaineita kuin yksittäisellä palkansaajalla. Yllättäen noin puolet yrittäjistä kuitenkin kokee vaikutusmahdollisuutensa kiireen hallinnassa heikoiksi. Tässä tutkimuksessa tuli muutoinkin esille, että osa yrittäjistä kokee kiireen hyvin pakottavana ja eivätkä näe, että omalla toiminnalla olisi mahdollista vaikuttaa siihen. Voi olla, että osa yrittäjistä ei ole täysin tiedostanut omaa rooliaan resursoijana ja päättäjänä, vaan he kokevat olevansa ennemminkin asiakkaiden ja markkinoiden vietävissä. Sivulla 30 esitely Huuskosen (1992, 41–46) yrittäjän tehtäviin perustuvan tyypittelyn mukaisesti yrittäjät näkevät roolinsa siis ennen kaikkea omistajajohtajana ja riskin kantajana, koska näitä rooleja leimaa itsenäinen vastuun kantaminen ja operatiiviseen toimintaan osallistuminen. Huuskosen esittämä perustajan, johtajan ja organisoijan rooli ei kuitenkaan vaikuta olevan kaikille tähän tutkimukseen osallistuneille yrittäjille läsnä, sillä läheskään kaikki eivät kokeneet olevansa ylin auktoriteetin lähde ainakaan ajankäyttöasioissa.

Yrittäjät kokevat kaiken kaikkiaan itsensä hyvin kiireisiksi. Osa vaikuttaa hallitsevansa työmääränsä ja kiireensä, ja heille se on varmasti myös voimavara, joka auttaa entistä parempaan suoritukseen. Osa tuntuu alistuneen ulkopuolisille vaatimuksille ja vaikuttaa olevan pakkoraossa paineiden keskellä. Varsinkin joistakin avoimista vastauksista viestittyi, että yrittäjät kokevat, ettei heillä ole vaihtoehtoja, vaan asiat on vain pakko hoitaa. Osa kuitenkin ajatteli, että kaikki on kiinni omista valinnoista ja sitä mukaa myös kiireisyys tai kiireettömyys on seurausta omista tekemisistä.

Yrittäjien pakottavassa kiireessä on piirteitä Salmen (1996, 216–218) esittämän aikaruuvien kiristymisestä. Vaatimuksia tulee monelta taholta ja yrittäjä kokee olevansa niiden puristuksissa, ja vastuun takia ulospääsyä on vaikea löytää. Monet vastaajathan korostivat juuri vastuun merkitystä yrittäjänä olemisessa; vastuuta on niin omasta ja perheen toimeentulosta kuin työntekijöistä ja heidän toimeentulostaankin. Yrittäjä joutuu ottamaan huomioon eri institutionaaliset aikarakenteet ja aikaruuvien kiristymisen sekä omalla kohdallaan että myös työntekijöidensä näkökannalta. Koska palkansaajia suojaavat työlainsäädännön pykälät, yrittäjä itse joutuu useimmiten joustamaan vaatimusten alla. Toki monesti yrittäjä joustaa jo kustannussyistäkin, koska lyhyellä aikavälillä ulkopuolisen palkkaaminen on aina taloudellisesti kovempi rasite kuin itse tekeminen. Palkansaajan etuja turvaava lainsäädäntö pätee silti silloinkin, vaikka kyse ei olisi-kaan taloudellisesta näkökulmasta, ja siksi jossain tilanteissa yrittäjä joutuu joustamaan omasta ajastaan, koska hänen ei olisi edes mahdollista pyytää vastaavaa työntekijältään. Pidemmällä aikavälillä olisi kuitenkin erittäin tärkeää havaita, missä kohtaa ulkopuolisen avun hankkiminen on välttämätöntä, koska omalla kohdalla aikaruuvi on jo kiristy-

nyt äärimmilleen eikä joustovaraa enää ole. Jos pakottava kiire on jatkuvaa ja negatiivista, siitä pitäisi pyrkiä määrätietoisesti eroon, sillä ennen pitkään stressi voi aiheuttaa vakaviakin terveydellisiä ongelmia, jotka muiden haittojen lisäksi voivat johtaa myös taloudellisiin hankaluuksiin.

8.2 Jatkotutkimusideoita ja yhteenveto

Luonnollinen jatkotutkimuksen aihe on tehdä perusteellisempi selvitys kiireen merkityksestä yrittäjien elämässä, koska nykyinen tutkimus on melko palkansaajakeskeistä. Hyödyllisimpinä näkisin valtakunnallisen yleistettävissä olevan kvantitatiivisen kyseilytutkimuksen tai laajan kvalitatiivisen haastattelututkimuksen, jossa yrittäjät voisivat tuoda esiin omakohtaisia kokemuksiaan. Yrittäjien hyvinvoinnin kannalta näkisin tärkeänä tunnistaa niitä tekijöitä, jotka auttavat työ- ja vapaa-ajan tasapainottamisessa ja omien voimavarojen hallinnassa. Sosiologisena tutkimusaiheena olisi mielenkiintoista selvittää enemmän vapaa-ajan kiireen lisääntymistä ja ylipäättään sen roolia. Onko se ohimenevä trendi, statuksen osoituskeino vai mistä se indikoi?

Toisaalta kiirettä tutkimusaiheena olisi syytä lähestyä myös hieman toisenlaisesta näkökulmasta. Koska kiire on vahvasti sidoksissa päivittäiseen työprosessiin, tutkimuksessa tulisi kiinnittää huomiota tähän prosessiin ja sen organisointiin. Havainnoimalla arkista työntekoa saataisiin esiin ne tilanteet, joissa yksilölliset valinnat määrittelevät työtapoja ja ajan organisointia, ja näin ollen johtavat joko kiireeseen tai töiden sujumiseen ilman aikapaineita. Tuloksena olisi mahdollista kehittää työprosessia yksittäisen yrittäjän kannalta parempaan suuntaan ja auttaa pois pakottavan tuntuista kiireestä. Toisaalta joidenkin kohdalla voitaisiin päätyä siihen johtopäätökseen, että ajan riittämättömyys ei ole lopulta ongelma, vaan he hakeutuvat omaehtoisesti kiireisiin tilanteisiin. En näe mitään syytä moralisoida tällaistaakaan työnteon mallia, jos se on yksilön kannalta toimivin työn organisoinnin muoto eikä hän koe sitä henkisesti rasittavaksi. Silloin oma työskentelytapa on kuitenkin tiedostettava ja hyväksyttävä, ja on osattava nähdä raja positiivisen ja pakottavan kiireen välillä.

Tässä tutkimuksessa hahmotelluista kiireen osa-alueista hallintamahdollisuudet, valekiire ja oman työn organisointi liittyvät kaikki sekä työn prosessiin että kiireen legitimointiin. Huono työn organisointi tai kykenemättömyys hallita omaa ajankäyttöään ovat tavallaan liian helposti hyväksytyjä toimintamalleja, sillä ne johtavat kiireeseen, jonka osittain ajatellaan olevan merkki ihmisen tärkeydestä ja sosiaalisesta statuksesta. Kiireisiä toimintatapoja ei kuitenkaan riittävästi kyseenalaisteta ja pohdita, missä määrin kiire on valekiirettä ja huonojen toimintamallien tulosta, ja kuinka työprosessia voitaisiin muuttaa niin, että ”ylimääräistä” kiirettä ei syntyisi eikä sille olisi myöskään sosiaalista tarvetta.

Kaiken kaikkiaan on tärkeää lisätä yrittäjien mahdollisuuksia huolehtia työkyvystään muun muassa varhaiskuntoutuksen avulla. Ongelmana on kuitenkin helposti se, että koska osallistuminen on vapaaehtoista ja maksullista, se nähdään pelkkänä menoeränä eikä sijoituksena omaan hyvinvointiin ja työkykyyn. Liian usein pahimmassa kierteessä olevien on hankala nähdä tilannettaan ja yrittää parantaa sitä, joten vaarana on, että eniten apua tarvitsevat jäävät helposti ulkopuolelle. Suurin työ siis onkin kenties tietoisuuden lisäämisessä ja asenteiden muuttamisessa, jotta yrittäjät saadaan nykyistä paremmin huolehtimaan työkyvystään ja jaksamisestaan. Juuri tässä yrittäjäjärjestöllä on hyvä tilaisuus ottaa merkittävä rooli parannuksen aikaansaamiseksi. Varsinais-Suomen Yrittäjät on myös tämän roolin pyrkinyt täyttämään erilaisilla projekteillaan, ja esimerkiksi Työterveyslaitoksen ja Kelan kanssa tehtävä yhteisprojekti SYTY – terveempi yrittäjä – terveempi yritys on siis oikeilla jäljillä ja varmasti tarpeellinen. Projektin tavoitteena on lisätä yrittäjien työterveyshuollon käyttöä ja tuoda työterveyshuolto osaksi yrittäjyyttä. Tärkeää on ikääntyvien yrittäjien työkyvyn tukeminen mutta toisaalta myös nuorien ja aloittelevien yrittäjien työkyvyn turvaaminen ja ennaltaehkäisevien palveluiden tarjonta. (Työterveyslääkäri 2004.)

Yhteenvetona tutkimuksesta voidaan todeta, että kiire on yrittäjillä hyvin yleistä. Osa kokee sen positiivisena, mutta toisille kiire on luonteeltaan pakottavaa. Ajan riittämättömyys leimaa niin työssä kuin vapaa-aikanakin, ja vain harvat kokevat viettävänsä sopivasti aikaa eri tahojen parissa. Merkittävä osa kokee omat vaikutusmahdollisuutensa työkiireen hallinnassa heikoiksi, vaikka yrittäjillä on ainakin periaatteessa palkansaajia paremmat mahdollisuudet vaikuttaa kiireeseen yksilötason tekijöiden lisäksi myös organisaatiotasolla. Koska tämän tutkimuksen perusteella kiire on yleistä ja aikaa on riittämättömästi erityisesti perheelle ja läheisille, sangen osuvalta vaikuttaakin Kauppalehden syksyllä 2007 useasti ilmestynyt (ks. esim. Kauppalehti 1.11.2007) mainos: *Yrittäjä. Oiva puoliso ihmiselle, joka haluaa paljon omaa aikaa.*

LIITE 1 KYSELY YRITTÄJIEN KIIREKOKEMUKSISTA

1. Sukupuoli?

- Mies Nainen

2. Syntymävuosi?

3. Kuinka monta samassa taloudessa asuvaa alle 18-vuotiasta lasta teillä on?

4. Mitkä ovat lastenne syntymävuodet?

5. Mikä on koulutustasonne?

- Kansa- tai kansalaiskoulu
 Peruskoulu
 Ammattikoulu tai vastaava kouluaste
 Lukio
 Opistotaso
 Ammattikorkeakoulu
 Yliopisto tai korkeakoulu
 Muu, mikä?

6. Mikä on yrityksenne päätoimiala?

- Kauppa
 Palvelu
 Teollisuus
 Rakentaminen
 Liikenne
 Muu, mikä?

7. Mikä on yrityksenne henkilöstömäärä?

8. Kuinka moni henkilöstöstä on yrityksen omistaja tai heidän perheenjäseniään?

9. Mikä on yrityksenne vuosittainen liikevaihto euroina?

10. Mikä on yrityksenne kotikunta?

11. Oletteko päätoiminen vai osa-aikainen yrittäjä?

- Päätoiminen
 Osa-aikainen

12. Kuinka monta vuotta olette toimineet yrittäjänä?

13. Kuinka monta tuntia on keskimääräinen päivittäinen työaikaanne?

14. Kuinka monta päivää keskimäärin työskentelette viikossa? Alasvetovalikko 1: 2: 3: 4: 5: 6: 7

15. Kuinka usein vietätte vapaapäivää?

- Useammin kuin 2 kertaa viikossa
- 2 kertaa viikossa
- Kerran viikossa
- 3 kertaa kuukaudessa
- 1-2 kertaa kuukaudessa
- Harvemmin kuin kerran kuukaudessa

16. Vietättekö vuosittain vähintään viikon kestävän loman?

- Kyllä
- En

17. Oletteko joskus osallistunut ajankäytön hallinnan kurssille?

- Kyllä
- En, mutta olen harkinnut osallistuvani
- En, enkä ole harkinnutkaan osallistuvani

18. Liittyykö työhönne matkustamista?

- Kyllä, keskimäärin päivää/kk?
- Ei

19. Miten arvioisitte omia atk-taitojanne?

Alasvetovalikko Heikot: Välttävät: Tyydyttävät: Hyvät: Erinomaiset

20. Onko sellaisia asioita, joita haluaisitte tehdä tavallisina arkipäivinä, mutta joista teidän on luovuttava aikapulan takia?

- Kyllä
- Ei

21. Miten usein koette olevanne kiireinen?

- Jatkuvasti
- Silloin tällöin
- Harvoin
- En koskaan

22. Seuraavat kysymykset koskevat päivittäistä ajankäyttöä työssä. Arvioikaa ajankäyttöä seuraavien tahojen parissa suhteessa omiin toivomuksiinne.

Vietätkö aikaa...?

Aivan liian vähän

Hieman liian vähän

Sopivasti

Hieman liian paljon

Aivan liian paljon

Kysymys ei koske minua

Asiakkaiden kanssa

Paperitöiden parissa

Puhelimessa

Yrityksen muun henkilöstön kanssa

Yrityksen ulkopuolisten sidosryhmien kanssa

Koneiden ja laitteiden parissa

Yrityksen talousasioita hoitaen

Yritystoiminnan kehittämiseen liittyvien asioiden parissa

23. Seuraavat kysymykset koskevat päivittäistä ajankäyttöä vapaa-aikana. Arvioikaa ajankäyttöä seuraavien tahojen parissa suhteessa omiin toivomuksiinne.

Vietätkö aikaa...?

Aivan liian vähän

Hieman liian vähän

Sopivasti

Hieman liian paljon

Aivan liian paljon

Kysymys ei koske minua

Puolison kanssa

Lasten kanssa

Lastenlapsien kanssa

Muiden sukulaisten kanssa

Ystävien kanssa

Omien harrastusten parissa

Omaa terveyttä ylläpitäen

Rentoutuen

Nukkuen

24. Seuraavassa on esitetty väittämiä koskien kiirettä. Valitkaa sopivin vastausvaihtoehto sen mukaan, kuinka hyvin esitetty väittämä sopii teihin.

Täysin eri mieltä

Osittain eri mieltä

Ei samaa eikä eri mieltä

Osittain samaa mieltä

Täysin samaa mieltä

Kiireen syyt

1. Hoidan omia töihin kuulumattomia asioita työpaikalla.
2. Minulla on kiire, koska tekemistä on liikaa suhteessa käytettävään aikaan.
3. Joudun usein luopumaan haluamistani asioista aikapulan takia.
4. Pystyisin tekemään työni nopeammin, jos olisi aivan pakko.
5. Työmääräni on mielestäni liian suuri.
6. Minulla on usein kiire, koska en aloita töitä tarpeeksi aikaisin.
7. Tartun uusiin tehtäviin aina välittömästi.
8. Osaan sanoa "Ei" jos epäilen aikataulun tuottavan ongelmia.
9. Suostun usein tapaamisiin tai tarjottuihin töihin, vaikka aikataulu vaikuttaa liian tiukalta.
10. Taloudelliset syyt pakottavat kiireiseen työtahtiin.
11. Keskeytykset häiritsevät usein työskentelyäni.
12. Yrityksen muun henkilöstön osaamattomuus aiheuttaa minulle kiirettä.
13. Yrityksen ulkopuolisten tahojen hitaus aiheuttaa minulle kiirettä.
14. Käytän tietokonetta, koska se nopeuttaa työskentelyäni oleellisesti.
15. Tietokoneongelmat hankaloittavat usein työskentelyäni.

Omat vaikutusmahdollisuudet

16. Yritän hoitaa mahdollisimman monet asiat itse.
17. Delegoin mielelläni tehtäviä muille.
18. Työni sisältää tiukkoja aikatauluja.
19. Voin valita työaikani vapaasti.
20. Voin säädellä työmäärääni helposti.
21. Työni on etukäteen hyvin suunniteltua.
22. Ajankäyttöni on vahvasti riippuvainen muiden toiminnasta.
23. Minulla on hyvät mahdollisuudet hallita kiirettä.
24. Kiire on mielestäni verrattavissa luonnonvoimaan eikä siihen voi itse vaikuttaa.

Suhtautuminen kiireeseen

25. Kiireellä on positiivinen vaikutus minuun.
26. Kiireellä on negatiivinen vaikutus minuun.
27. Pidän kiireen alla työskentelystä.
28. Sanon olevani kiireinen, vaikka se ei ole aina totta.
29. Työskentelen parhaiten, kun aikaa on runsaasti käytettävissä.

30. Työskentelen parhaiten, kun aikataulussa pysyminen vaatii ponnisteluja.
31. Kiireessä jätän usein tauot pitämättä, jotta ehdin työskennellä enemmän.
32. Olen usein stressaantunut töiden takia.
33. Vapaa-ajalla haluan elää ilman tarkkoja suunnitelmia ja aikatauluja.
34. Haluan, että minulla on vapaa-ajalla ennalta suunniteltua tekemistä.
35. Tunnen itseni työssä usein kiireiseksi.
36. Tunnen itseni vapaa-ajalla usein kiireiseksi.

25. Millä tavoin yritätte sopeutua kiireeseen? Valitkaa seuraavista vaihtoehdoista kaikki ne, joita käytätte vähintään viikoittain.

- Harrastan liikuntaa.
- Vietän vapaa-aikaani niin, että saan ajatukset pois työstä (esim. perheen kanssa tai kulttuuriharrastuksissa).
- Delegoin työtehtäviäni muille.
- Suunnittelen työni huolellisesti ja realistisesti.
- Teen normaalia pidempiä työpäiviä.
- Priorisoin työtehtäviäni; katson mitä tehdään ensin.
- Sanon "Ei" uusille työtehtäville.
- Muokkaan aikataulua esim. työntekijöiden tai asiakkaiden kanssa.

26. Onko kiire aiheuttanut fyysisiä tai psyykkisiä oireita terveydellenne? Millaisia oireita ne ovat olleet? Millainen vaikutus niillä on ollut työskentelyynne?

27. Miten yrittäjän kiire eroaa mielestänne palkansaajan kiireestä?

28. Lopuksi voitte kertoa ajatuksianne kiireestä yrittäjän elämässä ja/tai antaa palautetta kyselystä.

Kiitos osallistumisestanne!

LIITE 2 KMO, BARTLETTIN TESTI, KOMMUNALITEETIT JA ROTATOITU KOMPONENTTIMATRIISI 'AJANKÄYTTÖ TYÖSSÄ'

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,568
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	548,632
	df	21
	Sig.	,000

Communalities

	Initial	Extraction
Asiakkaiden kanssa	1,000	,611
Paperitöiden parissa	1,000	,683
Puhelimessa	1,000	,794
Yrityksen muun henkilöstön kanssa	1,000	,586
Yrityksen ulkopuolisten sidosryhmien kanssa	1,000	,448
Yrityksen talousasioita hoitaen	1,000	,722
Yritystoiminnan kehittämiseen liittyvien asioiden parissa	1,000	,438

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotated Component Matrix(a)

	Component		
	1	2	3
Yrityksen talousasioita hoitaen	,841	,122	-,008
Paperitöiden parissa	,805	-,164	,086
Yritystoiminnan kehittämiseen liittyvien asioiden parissa	,503	,429	-,032
Asiakkaiden kanssa	-,158	,704	,302
Yrityksen ulkopuolisten sidosryhmien kanssa	,138	,655	-,017
Yrityksen muun henkilöstön kanssa	,018	,593	-,483
Puhelimessa	,069	,106	,882

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 4 iterations.

Faktorit selittävät 61,16 % muuttujien vaihtelusta.

LIITE 3 KMO, BARTLETTIN TESTI, KOMMUNALITEETIT JA ROTATOITU KOMPONENTTIMATRIISI 'AJANKÄYTTÖ VAPAA-AIKANA'

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,785
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1591,857
	df	28
	Sig.	,000

Communalities

	Initial	Extraction
Puolison kanssa	1,000	,625
Lasten kanssa	1,000	,666
Muiden sukulaisten kanssa	1,000	,815
Ystävien kanssa	1,000	,683
Omien harrastusten parissa	1,000	,636
Omaa terveyttä ylläpitäen	1,000	,631
Rentoutuen	1,000	,661
Nukkuen	1,000	,512

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotated Component Matrix(a)

	Component		
	1	2	3
Omaa terveyttä ylläpitäen	,787	,106	-,007
Rentoutuen	,773	,140	,208
Omien harrastusten parissa	,765	,220	,052
Nukkuen	,687	,019	,198
Muiden sukulaisten kanssa	,015	,892	,140
Ystävien kanssa	,414	,715	,000
Lasten kanssa	,103	,043	,808
Puolison kanssa	,132	,091	,774

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 4 iterations.

Faktorit selittävät 65,35 % muuttujien vaihtelusta.

LIITE 4 KMO, BARTLETTIN TESTI, KOMMUNALITEETIT JA ROTATOITU KOMPONENTTIMATRIISI 'KIIRE-MUUTTUMAT'

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,824
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	5580,303
	df	171
	Sig.	,000

Communalities

	Initial	Extraction
V43	1,000	,649
V44	1,000	,652
V45	1,000	,542
V46	1,000	,660
V47	1,000	,565
V76	1,000	,608
V73	1,000	,544
V66	1,000	,765
V67	1,000	,727
V68	1,000	,660
V70	1,000	,503
V71	1,000	,474
V69	1,000	,524
V64	1,000	,552
V60	1,000	,676
V61	1,000	,659
V62	1,000	,608
V50	1,000	,518
V49	1,000	,597

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotated Component Matrix(a)

	Component				
	1	2	3	4	5
V46	,800	-,030	-,128	-,047	-,034
V43	,788	-,012	-,072	-,106	-,107
V44	,788	-,004	-,146	,015	-,098
V76	,739	-,013	-,111	-,107	-,194
V73	,679	-,185	-,160	,115	-,099
V66	-,054	,870	,075	-,003	,015
V67	,162	-,821	-,129	,081	-,065
V68	,004	,809	,045	,053	,026
V70	,084	-,675	,065	-,008	,187
V71	,075	,620	-,068	,278	-,048
V60	-,146	,000	,795	,060	-,137
V61	-,316	,028	,715	,189	,108
V64	-,400	,119	,518	,127	,306
V69	-,073	,014	-,045	,709	,117
V45	-,130	,098	,175	,696	-,001
V47	,109	,049	,118	,672	-,291
V49	-,167	-,036	,036	,002	,753
V50	,320	,100	,099	-,018	-,629
V62	,039	,019	,446	-,286	,570

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a Rotation converged in 6 iterations.

LÄHTEET

- Amabile, Teresa M. – Hadley, Constance N. – Kramer, Steven J. (2002) Creativity Under the Gun. *Harvard Business Review*. August 2002, Vol. 80, No: 8, pp. 52–61.
- Andersson, Claes (2001) Omistautuminen työlle – 21 ajatusta työnteosta ja laiskudesta. *Acatiimi* 9/2001.
- Berger, Peter L. – Luckmann, Thomas (1994) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: Tiedonsosiologinen tutkielma*. (alkuteos *The Social Construction of Reality*, 1966) Gaudeamus: Helsinki.
- Bradford, Fay W. (1992) The Great Time Famine. *Marketing Research*. Vol. 4, No: 3, September 1992, pp. 50–51.
- Bygrave, William D. – Hofer, Charles W. (1991) Theorizing about Entrepreneurship. *Entrepreneurship: Theory & Practice*. Winter 1991, Vol. 16, Issue 2, pp. 13–22.
- Claramunt, Alberto (2006) Työ vähemmän stressaavaa, hoitovelvoitteet lisäävät kiirettä. *Turun Sanomat* 8.11.2006.
- Ekonomi* 2/2004. Hirveä kiire, hei hirveä kiire! s. 22–23.
- Eriksen, Thomas Hylland (2003) *Hetken tyrannia*. (alkuteos *Tyranny of the Moment: Fast and Slow Time in the Information Age*) WSOY: Johnny Kniga: Helsinki.
- Eurobarometer (2004) *Entrepreneurship*. EOS Gallup Europe.
- Florida, Richard (2005) *Luovan luokan esiinmarssi: Miten se muuttaa työssäkäyntiä, vapaa-aikaa, yhteiskuntaa ja arkielämää*. (alkuteos *The Rise of the Creative Class*) Talentum: Helsinki.
- Goodin, Robert E. – Rice, James Mahmud – Bittman, Michael – Saunders, Peter (2005) The Time-pressure Illusion: Discretionary Time vs. Free Time. *Social Indicators Research*. 2005, Nr: 73, pp. 43–70.
- Gould, Raija – Ilmarinen, Juhani – Järvisalo, Jorma – Koskinen, Seppo (toim.) (2006) *Työkyvyn ulottuvuudet: Terveys 2000 -tutkimuksen tuloksia*. Hakapaino Oy: Helsinki.
- Hamermesh, Daniel S. – Lee, Jungmin (2003) Stressed Out on Four Continents: Time Crunch or Yuppie Kvetch? *NBER Working Paper Series*. No. W10186.
- Haverila, Matti J. – Uusi-Rauva, Erkki – Kouri, Ilkka – Miettinen, Asko (2005) *Teollisuustalous*. Tammer-Paino Oy: Tampere.
- Heikkilä, Tarja (2004) *Tilastollinen tutkimus*. 5. uud. p. Edita: Helsinki.

- Heinonen, Jarna – Poikkijoki, Sari-Anne (2004) Kokemuksia kokeiluista – Osallistavilla menetelmillä yrittäjyyteen. Teoksessa *Yrittäjyyden kipinä yliopistosta? Tapaus Turun kauppakorkeakoulu*, toim. Ulla Hytti, PK-Instituutti, Turun kauppakorkeakoulu. s. 99–120.
- Heiske Pirkko (1997) *Hyvinvointia työyhteisöön*. Yrityskirjat: Helsinki.
- Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula (2000) *Tutki ja kirjoita*. Tammi: Helsinki.
- Holopainen, Martti – Pulkkinen, Pekka (2004) *Tilastolliset menetelmät*. Werner Söderström Oy: Vantaa.
- Huokuna, Tiina (2007) Univaje syö terveyttä ja työkykyä. *Tiedon Silta* 1/2007.
- Huuskonen, Visa (1992) *Yrittäjäksi ryhtyminen: teoreettinen viitekehys ja sen koettelu*. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja A-2:1992. Turun kauppakorkeakoulu: Turku.
- Hyytinen, Ari – Ruuskanen, Olli-Pekka (2007) Time Use of the Self-Employed. *KYKLOS*, Vol. 60, No. 1, pp. 105–122.
- Hyytinen, Ari – Ruuskanen, Olli-Pekka (2006) *What makes an entrepreneur independent? Evidence from time use survey*. Discussion papers. ETLA, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos: Helsinki.
- Ilmarinen, Juhani (2005) *Pitkää työuraa! Ikääntyminen ja työelämän laatu Euroopan unionissa*. Työterveyslaitos: Helsinki.
- Jabe, Marjatta (2005a) Kun työ vie mukanaan. *Fakta* 2/2005.
- Jabe, Marjatta (2005b) Kiireen valta vaihtuu läsnäolon kulttuuriin. *Fakta* 10/2005.
- Julkunen, Raija – Nätti, Jouko – Anttila, Timo (2004) *Aikanyrjähdys: keskiluokka tietotyön puristuksessa*. Vastapaino: Tampere.
- Järnefelt, Noora (2002) Kiireen hallinta työn muutoksessa. Teoksessa *Työhulluja vai hulluja töitä? Tutkimus kiirekokemuksista työpaikoilla*. Järnefelt, Noora – Lehto, Anna-Maija (2002) Tutkimuksia 235, Tilastokeskus: Helsinki.
- Järnefelt, Noora (2001) Vaatimusten polttopisteessä. *Hyvinvointikatsaus* 1/2001, 22–26.
- Järnefelt, Noora – Lehto, Anna-Maija (2002) *Työhulluja vai hulluja töitä? Tutkimus kiirekokemuksista työpaikoilla*. Tutkimuksia 235, Tilastokeskus: Helsinki.
- Jönsson, Bodil (2000) *10 ajatusta ajasta* (alkuteos Tio tankar om tid, suom. Katriina Savolainen) Tammi: Hämeenlinna.
- Kaarlela, Anu – Kuuskorpi, Taina – Keskinen, Esko (2001) *Pienyrittäjän työkyky ja jaksaminen yrittäjäkulttuurin ja persoonallisuuden näkökulmista*. Turun aluetyöterveyslaitos: Turku.
- Kangas, Marjatta (2007) Yrittäjät varhaiskuntoutukseen. *TS Talous* 20.2.2007.

- Kauhanen, Erkki A. (2005) Kiire – pahin vitsaus sitten mustan surman? *Tiede* 7/2005.
- Kerttula, Saara (2004) Kun on niin kiire. *Tietoaika* 11/2004.
- Kirjavainen, Paula (2004) Kiireellä kuolemanlaaksoon? Näkökulmia kehittämisen kehittämiseen. *Työn Tuuli* 1/2004.
- Kivimäki, Riikka (1996) Yrittäjät, perhe ja sukupuoli. Teoksessa *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. toim. Kinnunen, Merja – Korvajärvi, Päivi (1996). Vastapaino: Jyväskylä. s. 109–118.
- Komi, Tiina (2005) Kaaos kuriin ja stressi hallintaan. *Yrittäjä* 5/2005.
- Koski, Jussi T. (2001) *Luova hierre: näkökulmia yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden luovuuteen*. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.
- Laitinen, Anne (2007) Viikonlopun pitkät yöunet eivät riitä korvaamaan työviikon univajetta. *Turun Sanomat* 3.11.2007.
- Lampikoski, Timo (2001) *Vähemmän on enemmän. Tasapainoisen ajankäytön opas*. WS Bookwell Oy: Juva.
- Lehto, Anna-Maija (1996) *Työolot tutkimuskohteena: työolotutkimusten sisällöllistä ja menetelmällistä arviointia yhteiskuntatieteen ja naistutkimuksen näkökulmasta*. Tutkimuksia 222, Tilastokeskus: Helsinki.
- Lehto, Anna-Maija (1998) Kiirettä työpaikoilla. Kuinka työpaineet koetaan? *Hyvinvointikatsaus* 2/1998, 44–53.
- Lehto, Anna-Maija (2001) Kiire työssä – omaa syytäkö? *Hyvinvointikatsaus* 1/2001, 17.
- Lehto, Anna-Maija – Sutela, Hanna (1998) *Tehokas, tehokkaampi, uupunut: työolotutkimusten tuloksia 1977–1997*. Tilastokeskus: Helsinki.
- Levine, Robert (2005) A Geography of Busyness. *Social Research*, Vol. 72, No: 2, Summer 2005, pp. 355-370.
- Metsämuuronen, Jari (2006) *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*, opiskelijalaitos. International MetHelp: Helsinki.
- Mäki, Katja – Sorri, Taija (1999) *Yrittäjyysilmapiiri Varsinais-Suomessa*. Turun kaupakorkeakoulun julkaisuja C4/1999. Turun kauppakorkeakoulu: Turku.
- Nakamura, Jeanne – Csikszentmihalyi, Mihaly (2002) The Concept of Flow. Teoksessa *Handbook of Positive Psychology*, Snyder, C. R. – Lopez, Shane J. (eds.) Oxford University Press: Oxford.
- Proudfoot Productivity Report 2005: An international study of company-level productivity* (2005) www.proudfootconsulting.com/displayfile.asp?id=92846
- Psykologia* 02/2005. Tulevaisuudessa aikaa on enemmän. s.197.

- Purmonen, Suvi (2005) Kättele lempeästi heikkouksiasi. *Salon seudun sanomat* 28.10.2005.
- Robinson, John P. – Godbey, Geoffrey (2005) Busyness as Usual. *Social Research*, Vol. 72, No: 2, Summer 2005, pp. 407-426.
- Salmi, Minna (1996) Työelämän ja perhe-elämän yhdistämisen palapelit. Teoksessa *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. toim. Kinnunen, Merja – Korva-järvi, Päivi (1996). Vastapaino: Jyväskylä. s. 211–231.
- Suomala, Tiina – Pakkala, Lassi (toim.) (2004) *Elän täydellisesti! Näkökulmia yrittäjän työhön ja terveyteen*. Vammalan kirjapaino Oy: Vammala.
- Suomen Yrittäjät (2005a) [http://www.yrittajat.fi/sy/home/nsf/0331e840dcd39419c2256c290029ef82/c2256db30028ddcfc2256b4f0040e001/\\$FILE/ytilastot.ppt](http://www.yrittajat.fi/sy/home/nsf/0331e840dcd39419c2256c290029ef82/c2256db30028ddcfc2256b4f0040e001/$FILE/ytilastot.ppt), haettu 24.10.2005.
- Suomen Yrittäjät (2005b) [http://www.yrittajat.fi/sy/home/nsf/0331e840dcd39419c2256c290029ef82/c2256db30028ddcfc2256c05001eea55/\\$FILE/SYtilasto05.ppt](http://www.yrittajat.fi/sy/home/nsf/0331e840dcd39419c2256c290029ef82/c2256db30028ddcfc2256c05001eea55/$FILE/SYtilasto05.ppt), haettu 24.10.2005.
- Säntti, Hanna (2004) Kiireisen ei tarvitse ajatella. *Talouselämä*. 17.8.2004.
- Takala, Pentti (2004) Lisääntyneen vapaa-ajan ja kiireen paradoksi. *Hyvinvointikatsaus* 2/2004. s.14–19.
- Tilastokeskus (2004) Yritykset henkilöstön suuruusluokittain. http://statfin.stat.fi/statweb/start.asp?LA=fi&DM=SLFI&lp=catalog&clg=suomen_yritykset, haettu 27.1.2006.
- Turunen, Kari E. (1995) *Tieto ja tiede*. Gummerus Kirjapaino Oy: Saarijärvi.
- Turun Sanomat* 27.6.2007 V-S:n Yrittäjät haalivat alkuvuonna uusia jäseniä.
- TTL (2004) *Työ ja terveys Suomessa 2003*. toim. Kauppinen, T. – Hanhela, R. – Heikkilä, P. – Lehtinen, S. – Lindström, K. – Toikkanen, J. – Tossavainen, A. Työterveyslaitos: Helsinki.
- TTL (2006) http://www.ttl.fi/Internet/Suomi/Tiedonvalitys/Tiedotteet/tiedote_38_06.htm, haettu 10.11.06
- TTL (2007) *Työ ja terveys Suomessa 2006*. toim. Kauppinen, T. – Hanhela, R. – Heikkilä, P. – Kasvio, A. – Lehtinen, S. – Lindström, K. – Toikkanen, J. – Tossavainen, A. Työterveyslaitos: Helsinki.
- Työterveyslääkäri* 2/2004. Yrittäjät eivät tunne työterveyshuollon toimintaa – syy yrittäjien vähäiseen työterveyshuollon käyttöön?
- Töttö, Pertti (2000) *Pirullisen positivismin paluu. Laadullisen ja määrällisen tarkastelua*. Vastapaino: Tampere.
- Uusitalo, Roope (2001) Homo entrepreneurus? *Applied Economics*. No: 33, pp. 1631–1638.

Valjakka, Mikki (2005) *Yrittäjän ajankäyttö. Tutkimus yrittäjän ajankäytöstä ja ajankäyttötoiveista*. Digipaino: Lappeenranta.

Vihreä kirja. Yrittäjyys Euroopassa.(2002) Euroopan komissio KOM(2002) 27.

Yrittäjyyskatsaus 2004. (2004) Kauppa- ja teollisuusministeriö. KTM Julkaisuja 18/2004. Elinkeino-osasto. Edita Publishing Oy: Helsinki.

Zauberman, Gal – Lynch, John G. Jr. (2005) Resource Slack and Propensity to Discount Delayed Investments of Time Versus Money. *Journal of Experimental Psychology General*, Vol. 134, No: 1, pp. 23-37.